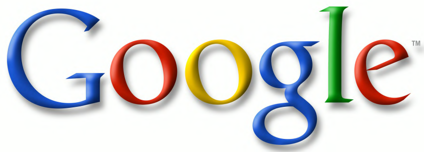

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

QUAESTIONES

DE

SCHOLIORUM THUCYDIDEORUM FONTIBUS.

DISSERTATIO INAUGURALIS

QUAM

AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES

AB AMPLISSIMO

PHILOSOPHORUM ORDINE LIPSIENSI

RITE IMPETRANDOS

SCRIPSIT

ERNESTUS SCHWABE

ROCHLITIENSIS.

LIPSIAE

TYPIS I. B. HIRSCHFELDI.

MDCCCLXXXI.

JUL
LIBRARY.

VITA.

Natus ego sum Guilielmus Ludouicus Ernestus Schwabe postridie Kalendas Iulias anni MDCCCLVIII in oppido Rochlitz, regni Saxonici, quo loco pater Guilielmus Schwabe munere scholae rectoris fungebatur. Fidei addictus sum euangelicae. Patrem optimum, qui libros diuinos in uico Kleinzschocher apud Lipsiam sito interpretabatur, ante tres annos supremum diem obiisse uehementer doleo. Matre Guilielmina e gente Petzoldt adhuc superstite laetor.

Elementis litterarum a patre institutus gymnasio Nicolaitano Lipsiensi, quod tum Lipsii, praeceptoris carissimi, auspiciis florebat, traditus sum. Cum praeceptores me post septem annos initio anni MDCCCLXXVII academicis studiis dignum iudicassent, uniuersitatem Lipsiensem adii, ubi per septem semestria auspiciis Curtii, Ecksteinii, Heinzei, Langei, Lipsii, Ouerbeckii, Ribbeckii, Roscheri, Springeri, Voigtii, Wundtii, Zarnckei studiis philologicis operam dedi. Sodalis proseminarii philologici fui per quattuor semestria, seminarii philologici per tria semestria sodalis ordinarius, nec non societatis antiquariae Langei per quattuor, philologae Ribbeckii et antiquariae Lipsii per duo semestria. Quibus uiris omnibus optime de me meritis gratias habeo semperque habebo uel maximas.

QUAESTIONES

DE

SCHOLIORUM THUCYDIDEORUM FONTIBUS

SCRIPSIT

ERNESTUS SCHWABE.

Tituli notissimi, quos fausta fata e uastis illis antiquitatis Graecorum ruinis seruauerunt, textui Thucydideo, qualis in codicibus traditus est, non tantam fidem tribuendam esse docuerunt, quantam fere omnes critici inde a Poppone et Bekkero usque ad Classenum habendam illi esse censuerunt. Antea quidem non erat, cur haec sententia in dubium uocaretur: sed cum inscriptiones a Thucydidis textu discrepantes in Corporis Inscriptionum Atticarum uol. I. n. 179., IV. n. 46[b]. publici iuris factae essent, quibus corruptelas latere apparuit uel iis locis, quibus nemo crederet, magnus terror criticos in Thucydide uersantes inuasit. Alii scriptorem ipsum nonnumquam errasse censuerunt (cf. Corp. Inscr. Attic. uol. I. n. 179.), alii textum uel mendis inquinatum uel iam pridem διόρθωσιν passum esse existimauerunt. Quam sententiam cum meam faciam, Schoenio adsentior, cum dicit ad uerum historici textum, quoad eius fieri possit, constituendum id maxime requiri, ut omnia testimonia, quibus loci Thucydidei tradantur, quam diligentissime perscrutemur et inde cognoscamus, quot et quantas singulis locis textus corruptelas habeat; qua in re praecipue respicienda esse excerpta auspiciis Constantini Porphyrogenneti confecta, locos Thucydideos a Dionysio Halicarnasensi exscriptos, scripturae uarietates, quae in scholiis Thucydideis inueniantur. Ac de excerptis Constantineis Schoenius ipse se acturum esse promisit. De Dionysi exemplari Thucydideo diligenter inquisiuit Léon Sadée in dissertatione de Dionysi Halicarnasensis scriptis rhetoricis, quae continetur dissertationum Argentoratensium uol. II. anni 1879. Doctus ille uir codicibus denuo collatis rem ita absoluit, ut de exemplari illo et de condicione locorum, quos Dionysius aut laudauit aut uituperauit,

dubitari non posse mihi uideatur, quamquam nonnullas illius suspiciones comprobare non possum. Tertiam ego quaestionem tractandam suscepi, ex scholiis Thucydideis quid possit profici ad textum melius constituendum. Priusquam autem de scholiorum auctoritate dissererem, de illorum auctoribus agendum uidebatur, id quod huic libello propositum est.

Caput I. *De codicibus et editionibus.*

Scholia Thucydidea in omnibus fere, qui nobis innotuerunt, codicibus seruata sunt. De singulis dixit Schoenius in praefatione, quae editioni libri I. et II. praemissa est, ibique Bekkeri animaduersiones repetiuit et suis auxit. Cum aliunde sciamus codices nostros diuersis uti archetypis, non in omnibus eadem scholia esse perspicuum est, quam rem ita se habere maiore Popponis editione uel obiter inspecta cognosces. Permulta scholia eaque uetustioris originis, quae in plerisque inueniuntur codicibus, Poppo nullo siglo significauit. Singularia, posterioris potissimum originis, exstant in codicibus Palatino et Augustano eorumque apographis. Quid in singulis codicibus inueniatur, donec meliore editione caremus, accurate significare non possumus: ea tantum, quae hinc illinc contulimus, afferre liceat. Ut Schoenius, uir doctissimus, benignissime mecum communicauit, habemus in praestantissimo codice Laurentiano C, ut hoc exemplo utar, scholia tribus manibus addita, non magni pretii: ueterrima, quae raro inueniuntur, I. 114. — VII. 84. In Palatino E, quem ipse adii, habemus scholia septem manibus addita, sed nusquam manu librarii ipsius conscripta, pleraque Tzetzea neque magni pretii. Nonnumquam cum illo conuenit codex Basileensis saeculi XV., sed nescio an hic codex sit apographon tantum codicis illius celeberrimi. De codicibus A B exposuerunt Bekker et Schoenius l. l. Codices F H, ut e Popponis editione uidemus, qui illos optima criticae artis in Thucydide exercendae auxilia iudicauit, scholia non exigui pretii exhibent, quae utrumque librum ex eodem archetypo deriuatum esse demonstrant. Neque tamen

scholia eorum tantae auctoritatis sunt, ut melioribus pares censeri possint. Praeter peculiaria illa etiam scholia uetera, quae fere ubique inueniuntur, in his codicibus exstant. Nouissima attulit Duchesne e Sacellionis excerptis e codice Patmiensi miscellaneo saeculi X., quae in illo praeter consuetudinem non margini adscripta sunt, sed e codice Thucydideo uidentur excerpta. Inueniuntur haec scholia in „Reuue de philologie“ 1877, uol. I. p. 182.—188., unde, quae adhuc ignota erant, Egenolffius excerpsit in „Jahresber. für klass. Alterth.“ XIII. p. 133. sqq. Non magni pretii sunt, et ad rem, quam nobis proposuimus, fere nullius momenti. Textum tamen nonnullis locis inde posse corrigi docuerunt Herwerdenus in editione et Cobetus in coniectaneis in „Mnemosyna“ expressis. Schoenius („Jahresber. für klass. Alterth.“ III. pag. ult.) cum ad instaurandam de scholiis Thucydideis quaestionem accuratam nonnullorum codicum collationem requiri praecepisset, ego Palatinum codicem adii et scholia inde descripsi. Inde uero cum intellexissem ad rem, quam illustrandam mihi proposuissem, hunc laborem taedii plenum nihil, quod sudore dignum esset, praestare, Augustanum F perscrutatus non sum; nam scholiorum fontes, etiamsi scripturae differentias minutiores ignoramus, optime ex editionibus, qualescunque sunt, possunt erui, quamquam id minime negauerim nouae disquisitioni de auctoritate scholiorum instituendae hanc operam necessario tribuendam esse.

Edita sunt scholia primum apud Aldum Manutium anno 1502. a Gemistio Plethone, qua editione usus sum, deinde in Iuntina anni 1506. Dukerum, Wassium, alios omitto. Primus nouis codicum auxiliis usus est Poppo in editione Thucydidis maiore, in qua illum multa et sat antiqua scholia e codicibus EFH addidisse apparet. Caue tamen nimis illi fidas! In Palatino enim conferendo eum nonnumquam turpiter errasse obseruaui,[1] quamquam permulta e scriptura euanida, quae propter multa compendia oculos fatigat, optime enucleauit.

1) In nonnullis scholiis, quae politicis uersibus conscripta sunt, totos uersiculos omisit cf. I, 123., ubi haec post u. 17. desunt uerba in codice

Deinde Bekker in editione anni 1821. scholia adiecit, quae editio, etiamsi semper fere Popponianae antefertur, tamen illi posthabenda est, quia et unde scholia adscripserit, nusquam addidit, et saepius scholia omnino omisit. Tzetzea enim et nonnulla alia frustra apud illum quaeres; accedit, quod Schoenius in nonnullorum locorum lectione cum Bekkero discrepat. In hoc igitur libello semper Popponem sequemur. Tum Hoffmannus-Hassus Mosqu. anno 1840. scholia adiecit, quam editionem non uidi. Scholia a Duebnero addita sunt editioni Didotianae, Parisiis anno 1842., qui praeter nonnullas emendationes sub finem additas nihil noui praebuit. Postremo edidit scholia ad lib. I. II. maxima cum diligentia A. Schoenius, Berolini anno 1874., qui quod opus incohatum nunc uidetur seposuisse, uehementissime dolendum est.

Singulares libelli de scholiis praeter Popponis commentationem (II. 1. p. 67. sqq.) et Roscheri adnotata („Leben, Werk u. Zeitalt. d. Thuk." p. 562.) duo mihi innotuerunt: Goslingsius, Obseruationes in Thucydidis scholia. Diss. inaug. Lugd. Batau. a. 1874., Doberentzius, De scholiis Thucydideis commentatio. Diss. Halis a. 1875.

Ego cur rem denuo instaurandam esse putauerim, utriusque libelli indole satis explicatur. Goslingsi commentatio,

---

scripta *πηγαὶ γάρ εἰσι τῶν βίων καλῶν τέχναι.* Ridiculo errore deceptus est initio eiusdem scholii, ubi haec e codice enucleauit: *ψιλόν τις ἐξώρθωσεν* et nonnullas litteras, e quibus Graecum uerbum expiscari non possis. Duebner uersum expleuit additis uocabulis *οὐ Τζέτζης τάδε*, et *ψιλὸν* corruptum esse iudicans hoc loco Scylli cuiusdam nomen, quem Tzetzes saepius perstringit, latere credidit. Sed res multo aliter est comparata. In Palatini enim textu habemus a m[1] *θαρσοῦντας*, quod m[2] mutauit in *θαρσοῦντες*, qua de scriptura Tzetzes magnum illud poema confecit. Sed quid faciamus illo *ψιλόν*? Iure editores, quia omnino nullum praebet sensum, non tolerauerunt. Si uero codicem adieris, aperte leges *ἐψιλόν*! Qua uoce restituta initium uersus Tzetzei sanatum est, cum in proximis *τις* post *ἐξώρθωσεν* transponendum sit. Reliqua uero, qui sanare possim, non habeo. Ille error omnes in editiones inrepsit, unde cognoscitur ad nouam editionem parandam nouis collationibus opus esse. Iterum errauit Poppo in eodem scholio, in quo scripsit u. 4. *μηδαμῶς ζέε*, ubi codex praebet *ξέε*, quod unice aptum est.

quamquam multo melior est et saepius uera bene inuestigauit, Naberi tamen uestigia nimis caeco amore premit et permultis locis eum, qui est inter scholia et lexica, conexum non animaduertit. Atque etiam ea de causa res iterum aggredienda est, quod Boyseni de Harpocrationis fontibus dissertatione Kilon. a. 1876. permultae sententiae a Nabero prolatae, quibus fere omnes adhuc fidem habuere, refutatae sunt (cf. p. 80.); quae res artissime cohaeret cum nostra disputatione, ut uidebis p. 80 et pluribus locis capitis quarti. Doberentzi uero libellum exigui pretii esse non mea tantum est sententia, sed etiam Schoeni (cf. Jahresber. l. l.) et Egenolffi (cf. Jahresber. uol. XIII. p. 136. sqq.). De fontibus lexicographicis ille omnino nihil adfert neque uidetur eos nouisse. Cetera si aut commemoranda aut refutanda sunt, suo loco afferam.

Omnem disquisitionem ita instituam, ut capite secundo agam de commentatoribus, qui in scholiis laudantur, tertio me conuertam ad commentatores aliunde notos, quarto in lexica inquiram et inde omnia, quoad eius fieri potest, colligam, quae certis auctoribus possunt restitui. Deinde addam disputatiunculam de scholiorum aetate, ultimo loco subiciam indicem scholiorum Thucydideorum, quae in Suidae lexico inueniuntur.

Caput II. *De commentatoribus, qui in scholiis laudantur.*

Plurima, si ita dicere licet, de Antyllo scimus, rhetore quodam, cuius nomen apud Suidam commemoratur, cuius sententiae ter in scholiis, ter in uita Marcellini afferuntur. Quonam tempore aut quisnam fuerit, nescimus, cum Suidas s. u. *Ἄντυλλος* nihil aliud apponat quam *ῥήτωρ*. Nicolai („Gesch. d. griech. Literatur“ III. p. 220.) sine ullo iure tertio post Chr. n. saeculo eum fuisse affirmat. De commentario illius, quae scimus, haec sunt. Eum uitam scriptoris breuem commentario praemisisse docent fragmenta, quae apud Marcellinum inueniuntur. § 55. haec refert: *ἔστι δὲ αὐτοῦ* (sc. *τοῦ Θουκυδίδου*) *τάφος πλησίον τῶν πυλῶν, ἐν χωρίῳ τῆς Ἀττικῆς, ὃ Κοίλη καλεῖται, καθά φησιν Ἄντυλλος ἀξιόπιστος ἀνὴρ μαρτυρῆσαι*

καὶ ἱστορίαν γνῶναι καὶ διδάξαι δεινός· καὶ στήλη δέ, φησί, ἕστηκεν ἐν τῇ Κοίλῃ „Θουκυδίδης Ὀλόρου Ἁλιμούσιος“ ἔχουσα ἐπίγραμμα. Eadem fere inueniuntur § 16. et 17., ubi Polemon *ἐν τοῖς περὶ ἀκροπόλεως* testis aduocatur. Inde Antyllum ipsum Polemonis opus adiisse colligeres, nisi hanc notitiam e Didymo potius petitam esse paragrapho 16. probaretur. Praeterea de arte rhetorica et de magistris Thucydidis nonnulla Antyllum rettulisse traditum est a Marcellino § 22.: *ἤκουσε δὲ διδασκάλων Ἀναξαγόρου μὲν ἐν φιλοσόφοις, ὅθεν, φησὶν Ἄντυλλος, καὶ ἄθεος ἠρέμα ἐνομίσθη, τῆς ἐκεῖθεν θεωρίας ἐμφορηθείς, Ἀντιφῶντος δὲ ῥήτορος δεινοῦ τὴν ῥητορικὴν ἀνδρός, οὗ καὶ μέμνηται ἐν τῇ η' ὡς αἰτίου τῆς καταλύσεως τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς. τῶν υ' καταστάσεως.* § 36.: *ἐζήλωσε δὲ ἐπ᾽ ὀλίγον, ὥς φησιν Ἄντυλλος, καὶ τὰς Γοργίου τοῦ Λεοντίνου παρισώσεις καὶ τὰς ἀντιθέσεις τῶν ὀνομάτων, εὐδοκιμούσας κατ᾽ ἐκεῖνο καιροῦ παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ μέντοι καὶ Προδίκου τοῦ Κείου τὴν ἐπὶ τοῖς ὀνόμασιν ἀκριβολογίαν.* Ad hunc Marcellini locum optime Goslingsius p. 54. contulit schol. 2. ad Thuc. IV. 135.: *ἰστέον ὅτι εἰς τὸ κομψὸν τῆς φράσεως Θουκυδίδης Αἰσχύλον καὶ Πίνδαρον ἐμιμήσατο, εἰς δὲ τὸ γόνιμον τῶν ἐνθυμημάτων τὸν ἑαυτοῦ διδάσκαλον Ἀντιφῶντα, εἰς δὲ τὴν λέξιν Πρόδικον, ὅθεν καὶ Προδίκου λέξεις ἐν τῷ κειμένῳ σημειούμεθα, εἰς δὲ τὸ γνωμικὸν τοὺς Σωκρατικούς, Εὐριπίδην καὶ τοὺς ἄλλους (τοῖς γὰρ αὐτοῖς χρόνοις ἦσαν), εἰς δὲ τὴν οἰκονομίαν τὸν ποιητήν,* quod ex Antylli commentario sumptum esse contendit propter uerba *ὅθεν καὶ τὰς Προδίκου λέξεις ἐν τῷ κειμένῳ σημειούμεθα.* Ex eodem scholio haud scio an recte colligatur totum Marcellini locum § 35.—37. Antyllo deberi; si enim Goslingsius recte scholion Antyllo restituit, prima maxime et extrema illius uerba urgeo *ἰστέον ὅτι εἰς τὸ κομψὸν τῆς φράσεως ἐμιμήσατο Θουκυδίδης Αἰσχύλον καὶ Πίνδαρον ..... εἰς δὲ τὴν οἰκονομίαν τὸν ποιητήν,* quibuscum uelim conferas uerba Marcellini § 35.: *ζηλωτὴς δὲ γέγονεν ὁ Θουκυδίδης εἰς μὲν τὴν οἰκονομίαν Ὁμήρου, Πινδάρου δὲ εἰς τὸ μεγαλοφυές κτλ.* et § 37.: *μάλιστα δὲ πάντων, ὅπερ εἴπομεν, ἐζήλωσεν Ὅμηρον κτλ.* Quae, nisi egregie fallor, eidem Antyllo

adscribenda sunt, cum scholion omnia illa nomina afferat. Praeterea Antyllus nullo loco laudatur.

Commentarius Antylli ter in scholiis commemoratur III, 95. IV, 19. 28. Duobus locis ita adhibitus est, ut alterum scholion eius explicationem auctoris nomine non addito sequatur, alterum Antyllum nominatim reprehendat. Alter locus est III, 95.: *ἄρας οὖν*] *ὁ οὖν σύνδεσμος περιττός ἐστιν. πρὸς γὰρ τὸ ἄνω ἐστίν. „ὁ δὲ τῶν Μεσσηνίων χάριτι πεισθείς, ἄρας ἀλλ' ἐπεὶ διὰ μακροῦ ἀνταπέδωκεν, διὰ τοῦτο τὸν σύνδεσμον παρέλαβεν.* § *Ἄλλως. ὁ οὖν σύνδεσμος, εἰ καὶ περιττὸς τῷ Ἀντύλλῳ δοκεῖ, ἐγὼ πάνυ ἀναγκαίως λέγω προςκεῖσθαι αὐτόν, τὴν βουλὴν γὰρ εἰπὼν ἐπήγαγε τὴν πρᾶξιν, ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν „οὔκουν ἐνθυμηθεὶς ἔπραττεν ὅπερ ἐνεθυμήθη"*. Pari modo res se habet IV, 19. Sed neque e locis Marcellini supra allatis neque e scholiis, quae Antyllo debemus, qualis ratio huius commentarii fuerit, colligere possumus. Goslingsius l. l. respiciens Marcellini paragraphum 36. etiam ea scholia, quae sunt de figuris Gorgianis I, 2. *ἡ νῦν Ἑλλάς* et I, 144. *γνώμῃ τε πλείονι ἢ τέχνῃ*, grammatico illi tribuere uoluit, quae opinio quamquam satis probabilis uidetur, tamen dolendum est, quod locos ceteros, ubi figurae Gorgianae in scholiis notantur, prorsus omisit, fortasse ea re commotus, quod uocabula *τὸ σχῆμα Γοργίειον* ibi desunt.[1]) Alias opiniones de Antyllo eiusque libro non protulit. Doberentzius uero p. 5.—8. miris artificiis demonstrare conatus est ubique Antylli nomen in Didymi mutandum esse. Quae opinio cum neque ullo nitatur certo argumento et Suidae testimonio repugnet, digna omnino non est, de qua disputetur.[2])

Alter grammaticus, quem commentarium in Thucydidem conscripsisse scimus, uolgo Asclepiades nominatur. Bis

---

1) I, 2. 12. 17. 19. 21. 37. 48. III, 1. etc.

2) Nomen Antylli nunquam fere in litteris graecis recurrit. Nouimus quidem ex Athen. III. p. 108. C, 118. E Nicostrati siue Philetaeri fabulam, cui nomen inditum erat *Ἄντυλλος*, cuius fabulae quale fuerit argumentum, e tribus fragmentis diuinari non potest. Praeterea hoc nomen habemus in titulo 3841[i]. add.

omnino grammaticum illum citatum uidemus, semel in uita Marc. § 58.: *ἰστέον δὲ ὅτι τὴν πραγματείαν αὐτοῦ οἱ μὲν κατέτεμον εἰς τρεῖς καὶ δέκα ἱστορίας, ἄλλοι δὲ ἄλλως. ὅμως δὲ ἡ πλείστη καὶ ἡ κοινὴ κεκράτηκε τὸ μέχρι τῶν ὀκτὼ διῃρῆσθαι τὴν πραγματείαν ὡς καὶ ἐπέκρινεν ὁ Ἀσκληπιός;* semel in scholiis I, 56.: *ἐπιδημιουργούς] ὁ Ἀσκληπιάδης τὴν ἐπὶ πρόθεσιν περιττὴν λέγει. § ἐπιδημιουργοὶ ἄρχοντες πεμπόμενοι φυλάρχων τάξιν ἔχοντες. § ὄνομα ἀρχῆς δημιουργὸς παρὰ Κορινθίοις [ἀποίκοις]. ἄλλοι γὰρ ἄλλως τοὺς ἄρχοντας καλοῦσιν. ἰστέον δὲ ὅτι τούτους οἱ Κορίνθιοι ἀπέστελλον κατὰ ἔτος Ποτιδαιάταις.* Variam igitur habemus nominis scripturam, de qua iam Krueger (Analect. I. p. 79.) ita egit, ut etiam Marcellino *Ἀσκληπιάδης* nomen restitueret. Sed cum Lehrsius (Anall. gramm. Regimonti a. 1846.) etiam Asclepios quosdam fuisse grammaticos demonstrauerit, dubium est, utra nominis forma praeferenda sit. Accedit, quod nominis ipsius cum patronymico confusionem creberrimam esse scimus, cf. notissimum illud exemplum in uita Theocriti et alia multa. Hunc autem Asclepiadem Myrleanum Eumenis et Attali aequalem fuisse Krueger l. l. putauit et persuasit Muellero (Fragm. histor. Graec. uol. III. p. 299.). Neque tamen haec suspicio ullo firmo nititur fundamento, cum haud pauci Asclepiadae innotuerint. Quod si recordamur ante Didymum uestigia commentariorum nulla inueniri, potius cum Lehrsio l. l. no. 11 de grammatico posterioris aetatis cogitabimus. Ceterum commentarium Asclepiadis magis rerum explicationes continuisse Doberentzius p. 11. affirmat eo argumento fretus, quod locis supra laudatis formula *ἰστέον ὅτι* addita sit: ubicunque igitur illa occurrat, scholii auctorem esse Asclepiadem. Quod argumentum admodum futtile nihil probat nisi ignorantiam auctoris, qui uel e scholiis Thucydideis, si diligenter ea collegisset,[1]) hanc sententiam prorsus falsam esse intellexisset. Alteram opinionem profert Doberentzius ad scholion illud notissimum I, 56.: *Ἀνδοκίδης] ὁ εἷς*

---

1) Inuenitur haec formula I, 6. 10. 11. 25. 86. 87. 141. II, 29. 36. 85. III, 4. 110.

τῶν δέκα ῥητόρων, ὥς φησιν Ἀκουσίλαος. Acusilao, notissimo logographo, falsam hanc explicationem tribui non posse neque quisquam negauerit et intellexit Doberentzius, cui Classenus I. p. 272. assensus est. Sed p. 12. hanc explicationem miris artificiis usus Asclepiadi adscribit, quam opinionem, cum omni careat fundamento, refutare opus non est. Sed quid ipse sentiam, explicare liceat. Iam antiquitus libros subditicios fuisse sub ueteris illius Acusilai nomine Suidas s. uu. Ἑκαταῖος Μιλήσιος, ἱστορῆσαι, συγγράφω testis est: τὰ Ἀκουσιλάου νοθεύεται. Mueller igitur (F. H. G. I. p. XXXVII.) iam Alexandrinorum temporibus, ut aliis, ita Acusilao libros suppositos esse affirmat. Sed falsam illam explicationem ex illis Pseudoacusilai scriptis depromtam non esse, uel inde apparet, quod Suidas s. u. Σαβῖνος haec tradit: σοφιστὴς γεγονὼς ἐπὶ Ἀδριανοῦ Καίσαρος ἔγραψεν εἰσαγωγὴν καὶ ὑποθέσεις μελετητικῆς ὕλης βιβλία δ΄. εἰς Θουκυδίδην καὶ Ἀκουσίλαον καὶ ἄλλους ὑπομνήματα καὶ ἕτερά τινα ἐξηγητικά. Nam uiri docti alterius post Chr. n. saeculi, si talis ἀναχρονισμός in scriptis illis subditiciis fuisset, statim ea subdita esse suspicati commentariis certe non exornassent. Alia est de ea re Goslingsi opinio p. 67., qui ad Suidam s. u. Ἀκουσίλαος prouocat, ubi haec sunt: Ἀκουσίλαος Ἀθηναῖος ὢν Ἀγαθοκλείας. οὗτος ἠράσθη λόγων ἐν Ἀθήναις καὶ ἐλθὼν εἰς Ῥώμην διέτριψεν ἐν λόγοις ῥητορικοῖς. Ad hunc locum refert scholion illud, quod iam Nicolai (Gesch. d. griech. Liter. II. p. 440.) ante illum fecerat, si uerba eius obscura recte interpretor. Quae coniectura quamuis sit probabilis, certam tamen eam esse uix crediderim, quia e Suidae uerbis concludi omnino non licet Acusilaum, Galbae aequalem, de Thucydide egisse.

Tertius Thucydidis interpres Phoebammon citatur I. 53.: τῶν δὲ Κερκυραίων] τῶν δέ, τουτέστι, τοῦ ἄλλου μέρους. οὕτω Φοιβάμμων φησί. ἵν᾽ ᾖ, τῶν δὲ τὸ μὲν στρατόπεδον τῶν Κερκυραίων . . . . οἱ δὲ Ἀθηναῖοι. Praeterea Suidae glossam habemus: Φοιβάμμων· ῥήτωρ. Is num idem sit atque auctor σχολίων περὶ σχημάτων ῥητορικῶν, quae etiam nunc exstant, incertum est. Aequalis Synesii fuisse creditur, quem

exeunte saeculo quarto et quinti initio scripsisse constat. cf. Walz. Rhett. Graec. VIII. p. 487. sqq.

Quartum Thucydidis interpretem cognouimus e codice Palatino E, saeculi undecimi, cf. Wattenbach. Palaeogr. p. 34. et 42. Pleraque enim illius codicis scholia sunt Tzetzea, quae in ceteris libris praeter Basileensem non inueniuntur, uersibus politicis (*τὸ Εὐριπίδειον* ipse uocat II. 102.) conscripta et permultis locis mirum quantum corrupta. Codex, quo Tzetzes usus est, diuersus erat a Palatino et saepe iis corruptelis inquinatus, quae ad itacismi tempora et posterioris aetatis consuetudines referendae uideantur. Habet enim pro *Κνιδίων* perperam *Κνιδαίων* III, 68., formas non atticas, quales in Palatino exhibentur, sed communis dialecti, ut *κλείσειν* IV, 18. cett. Nonnullis locis turpiter errat cf. VI, 104.: *Ἰώνιον*] sc. *κόλπον*.

Ἰώνιον μὲν ἀττικῶς μέγα γράφε,
ἄλλως δὲ μικρὸν οὐχ ἁμαρτήσεις γράφων.

Quos uersiculos Poppo ed. mai. II. uol. 1. p. 69. ipsi codicis librario attribuit, cuius rei nulla attulit argumenta. Immo non esse mihi uidetur, cur haec scholia Tzetzae, qui se ipsum tam saepe nominat, adimamus, praesertim cum scholia omnia adeo corrupta sint, ut ex alio exemplari esse transscripta uideantur. Scholia Tzetzea ad explicandum et emendandum Thucydidem perpauca afferunt, quapropter Bekker ea omnino omisit, Goslingsius eorum nullam facit mentionem, Doberentzius obiter tantum attingit.

Hac occasione data de scholio quodam agere liceat, quod qui obiter inspexerint, fortasse interpretem Thucydidi fuisse concludant, qui nunquam fuit. Sunt enim in schol. Pal. ad VI, 4. eadem manu, quae scholia Tzetzea scripsit, scripta haec:

Τζέτζης· *Οὕτως Ἐπαφρόδιτος ὡς λέγεις γράφει,*
κλῆσιν ἐκεῖ γὰρ ἡ πάχνη ταύτην φέρει,
ὁ Πρόξενος δὲ σύν τισιν ἄλλοις (σὺν Ἑλλανίκῳ) λέγει
Γέλωνας ἀνδρὸς ἔκ τινος Γέλαν πόλιν,
(οὗτος ὁ Γέλων υἱὸς Αἴτνης καὶ Ὑμάρου ὡς Θεόπομπος)

ἐξ Ἀντιφήμου δ' αὖ γέλωτός τις λέγει.
χρησμῷ μαθὼν γὰρ ὡς πόλιν μέλλει κτίσαι
γελᾷ δοκήσας τῶν ἀνελπίστων τάδε,
κλῆσιν ὅθεν τέθεικε τῇ πόλει Γέλαν.

Quos uersus in codice uehementer corruptos equidem in integrum restituisse mihi uideor. Perlucent igitur e miseris Tzetzae laciniis fragmenta optimae doctrinae magnamque mouent suspicionem, illum adnotationem quandam e priorum uasis transfudisse. Et reuera res ita se habet. Legimus enim apud Stephanum Byzantium pag. 200. ed. Mein. *Γέλα· πόλις Σικελίας. ἡ γενικὴ Γέλας. τὸ δὲ Γέλης ἰωνικόν. καλεῖται δ' ἀπὸ ποταμοῦ Γέλα, ὁ δὲ ποταμὸς ὅτι πολλὴν πάχνην γεννᾷ. ταύτην γὰρ τῇ Ὀπικῶν φωνῇ καὶ Σικελῶν γέλαν λέγεσθαι. Πρόξενος δ' ἐν πρώτῃ τῶν περὶ πόρων Σικελικῶν καὶ Ἑλλάνικος ἀπὸ Γέλωνος τοῦ Αἴτνης καὶ Ὑμάρου. Ἀρισταίνετος δ' ἐν πρώτῃ τῶν περὶ Φασήλιδα, ὅτι Λακίας καὶ Ἀντίφημος ἀδελφοὶ ἐλθόντες εἰς Δελφοὺς μαντεύσασθαι, τὴν δὲ Πυθίαν οὐδὲν περὶ ἐκείνων λέγουσαν προςτάσσειν τὸν Λάκιον πρὸς ἡλίου ἀνατολὰς πλεῖν, τοῦ δ' Ἀντιφήμου γελάσαντος τὴν Πυθίαν εἰπεῖν πάλιν „ἐφ' ἡλίου δυσμῶν" καὶ Γέλαν πόλιν οἰκίσαι κτλ.* Hinc igitur Tzetzem sua deriuasse certum esset, nisi nomina Epaphroditi et Theopompi obstarent. Epaphroditus unus nobis notus est, lexicographus et commentator epicorum. At in fragmentis a Luentznero collectis [1]) nec ullum exstat uestigium, unde colligi possit grammaticum illum operam in Thucydide posuisse, neque omnino uerisimile est eum commentarium in Thucydidem confecisse. Praeterea Theopompi mentio facta est, qui apud Stephanum non commemoratur. Res igitur ita est comparata, ut et Stephanum Byzantium et Tzetzem e communi fonte hausisse iudicemus. Utrum Stephanus pleniora Thucydidis scholia habuerit, an Tzetzes pleniorem Stephani codicem expilauerit (constat autem propter usum frequentissimum

1) E. Lüntzner, Epaphroditi grammatici quae supersunt. Diss. Bonn. a. 1863.

illius opus in breue esse contractum) hodie diiudicari nequit. Epaphroditum igitur hanc doctrinam non in commentario sed in lexico, ex quo hauserunt siue scholiastae siue Stephanus, protulisse certum est.

Sextum Thucydidis interpretem Doberentzius affert Marcellinum, cui uolgo uita Thucydidis adscribitur, duobus argumentis nisus. In codice enim Vaticano haec fere legi dicit: 'Marcellini in Thucydidem scholia, Thucydidis uita eiusque libri octo', et in Palatino uitam inscribi '*Μαρκελλίνου ἐκ τῶν εἰς Θουκυδίδην σχολίων περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ τῆς τοῦ λόγου ἰδέας.*' Quisnam fuerit aut quo tempore floruerit Marcellinus ille, inter uiros doctos ambigitur. Unum tantum de eo exstat testimonium schol. Aesch. p. 285. Schultz. *παράδοξος] ταύτην οἱ περὶ Μαρκελλῖνον προκατασκευήν φασιν.* Sed cum Suidam et uita Marcellini pleniore et meliorem in ordinem redacta, quam quae nunc exstat, usum esse Petersenus (de uita Thucydidis p. 11.) optime demonstrauerit, et scholia Thucydidea inde a sexto post Chr. n. saeculo in eam, qua nos utimur, formam redacta sint (conferatur appendix I.), habemus terminos, et ante quem et post quem Marcellinum illum uixisse consentaneum est. Neque uero res ita se habet, ut Doberentzius contendit, cum Vaticani, quam ille attulit, inscriptionem omnino falsam esse Schoenius contendat et Petersenus l. l. p. 9. fusius de Palatini superscriptione agens exponat, titulum in duos discernendum uideri, quorum priorem *Μαρκελλίνου εἰς Θουκυδίδην σχόλια*, posteriorem *περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ τῆς τοῦ λόγου ἰδέας* fuisse affirmat. Haud scio an in illa explicatione acquiescendum sit, nam, si reuera Marcellinus e scholiis Thucydideis sua hausisset, uti uult Ritter, id maximam mirationem moueret, quia ne leuissimum quidem argumentum e scholiis Thucydideis pro illa opinione adferri potest. Atque, si hoc ita esset, nonne exspectaremus ad V, 26. et IV, 100.—105. nonnulla scholia exstare, quae etiam nunc Marcellini et scholiastarum consensum indicarent? Itaque Doberentzi sententia, quippe quae fundamento utatur satis infirmo, probari uix potest.

Caput III. *De ceteris in Thucydidis libros commentariis.*

De ceteris fontibus, e quibus scholia profecta sunt, ita mihi agendum uidetur, ut priore loco disseram de commentationibus et ceteris scriptis, quae ad Thucydidem pertinent, atque, quid singulis adscribi possit, exponam, altero loco accedam ad lexica, e quibus explicationes singulorum uerborum et rerum fluxerunt, et describam, quonam modo alii ex aliis sua compilauerint et singula saepissime conturbauerint.

Atque primo loco nobis agendum est de Didymo Chalcentero,. ad quem Ritter primam uitae Marcellini partem referre uoluit. Et attulisse Didymum nonnulla, quae ad uitam Thucydidis pertinerent, ab antiquioribus auctoribus petita atque fortasse etiam uitam conscripsisse e fragmentis, quae Mauritius Schmidtius (Didym. p. 321—334.) collegit, apparet. Commentarii uero in Thucydidis historiam compositi nullum reperitur certum uestigium. Nam quod Ammonius (p. 131. Valcken.[1]) *συμμαχεῖν καὶ ἐπιμαχεῖν διαφέρει. συμμαχεῖν μὲν γὰρ λέγουσι τὸ σὺν ἑαυτοῖς, φησὶ Δίδυμος, εἴτ᾽ αὐτοὶ ἐπίοιεν πολεμίους εἴθ᾽ ἕτεροι ἐπιστρατεύοιεν, ἐπιμαχεῖν δὲ ὅταν τοὺς ἐπιόντας ἀμύνωνται μόνον διέσταλκε Θουκυδίδης ἐν τῇ α' λέγων· Κερκυραίοις Ἀθηναίους συμμαχίαν μὲν οὐ ποιήσασθαι, ἐπιμαχίαν δέ*, cum scholio I, 44. omnino conuenit, inde commentarium in Thucydidem conscripsisse Didymum non efficitur, quippe qui in lexicis quoque de hac re disserere potuerit. Quae sententia eo firmatur, quod in lexico comico eum de Aeschine exposuisse notum est cf. Harpocr. s. u. *ξηραλοιφεῖν*. Multo plura scholia e Didymi siue commentario siue lexico fluxisse contendit Goslingsius p. 11. sqq., qui eo potissimum argumento nititur, ut Naberum secutus scholia Didymo adscribenda esse putet, si Hesychius cum Photio, Suida, Eustathio plus minusue consentiat. Secundum Batauos igitur et Hesychius et Photius (i. e. atticistae) e Diogeniani libro, qui inscriptus erat *περιεργοπένητες*, hauserunt. Hoc si uerum esset, Pamphilum

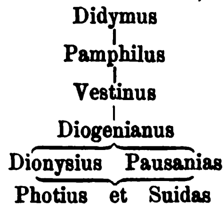
---

1) cf. Hesych. s. u., Thom. Mag. p. 164. ed. Ritschl.

siue Didymum certissimum harum glossarum auctorem haberemus. Neque tamen haec res, quam Naber proll. p. 27.—30. demonstrasse sibi uisus est, tam certa est, quam quis credere possit, praesertim cum Boysenus (de Harpocrationis fontibus p. 62.) exempla ab illo allata bene refutarit et (p. 63.) contrariam sententiam dixerit. Mihi cum Boyseni sententia maxime arrideat, eam in hac quaestione sequar. Id tamen libenter concedo, hanc quaestionem, cum tot lexica in bibliothecarum tenebris lateant (Eudemum, alios dico), ad certum finem perduci non posse. Scholia singula, quae Goslingsius l. l. protulit, postea omnia exhibebo capite quarto, ubi de atticistarum lexicis mihi dicendum erit, quapropter fusius hoc loco de illis agere in animo non est. Haec sunt I. 6. *χρυσῶν τεττίγων.* ib. *κρωβύλος ἐν ἕρσει.* I. 56. *ὁμήρους.* I. 132. *παιδικά.* II. 49. *καρδίαν.* ib. *πελιτνός.* II. 62. *κηπίον.* II. 83. *πορθμόν.* II. 93. *ὑπηρέσιον.* IV. 10. *ῥόδιον.* ib. *ῥαχίαν.* IV. 12. *παρεξειρεσίαν.* IV. 48. *εἰς τὰς σφαγάς.* IV. 97. *ὁμωχέτας.* VII. 41. *ἔπειτα αὐτοὺς αἱ κεραῖαι.* Non potuisse omnino haec deriuari e Didymi lexicis nolim affirmare: id tantum contra Batauos contendo uestigia certa, quae ad Didymum auctorem pertineant, prorsus abesse. Hoc de ratione Goslingsi et de uniuersis exemplis dicendum erat. De singulis infra exponam.[1]

---

1) Res est difficillima atque ea, de qua uiri docti uehementer inter se discrepant. Naber rem ita sibi constituit, ut hoc schema efficiat:

Sed Boysenus, qui p. 62. eum, ut mihi quidem uidetur, bene refellit, cum Schmidtio (Quaest. Hesych. p. CXXV.) Diogenianum potius hausisse ex atticistis demonstrare uoluit. Quae opinio contra Naberi sententiam ea re sustentatur, quod atticistarum fragmenta multis antiquissimorum auctorum fragmentis ornata uidemus, quae apud Diogenianum desiderantur. Fortasse autem Schmidtius recte censet (Didym. p. 83.) et atticistas et Diogenia-

Ceteri commentarii, qui Thucydidis libros explicauerunt, omnes fere apud Suidam solum afferuntur. Primo loco nominandus est Numenius rhetor, qui scripsit *περὶ τῶν τῆς λέξεως σχημάτων, ὑποθέσεις τῶν Δημοσθένους καὶ Θουκυδίδου, χρειῶν συναγωγὴν κτλ.* Fuit Hadriani imperatoris temporibus, si quidem idem est Alexandri sophistae pater, quem laudatum inuenimus apud Walz. Rhett. gr. IV. p. 35. VII. p. 53. Fortasse breuia illa argumenta, quae in libro I. singulis capitibus praemissa sunt, recte ad Numenium referuntur, id quod iam Doberentzius p. 14. suspicatus est.

Sequitur Iulius Vestinus, quem Suidas tradit *ἐκλογὴν ἐκ τῶν Θουκυδίδου Ἰσαίου Ἰσοκράτους καὶ Θρασυμάχου τοῦ ῥήτορος καὶ ἄλλων ῥητόρων* conscripsisse. Quas res continuerint eclogae illae, nescimus. Si constaret locos Thucydidis ipsius excerptos fuisse, hoc nihil attineret ad hanc disputationem. Sed fuisse uoces et formas selectas, eis probari uidetur uerbis, quae antecedunt: *Οὐηστῖνος Ἰούλιος χρηματίσας, σοφιστής, ἐπιτομὴν τῶν Παμφίλου γλωσσῶν βίβλους δ', ἐκλογὴν ὀνομάτων ἐκ τῶν Δημοσθένους βιβλίων.* Lexicographus igitur fuit, propter fontium penuriam nobis fere ignotus, de quo quae accepimus, Meier Op. II. p. 47. congessit, cf. eiusdem libri p. 43. not. 172. Vestigia illius doctrinae apud scholiastas Thucydideos indagare non potui, sed propter nexum, quo omnia haec lexica inter se coniuncta sunt, nonnulla e Vestini quoque copiis ad nos peruenisse non negauerim cf. Schmidt. praef. ad Hesych. ed. mai. p. 85.

Tiberius *φιλόλογος* (codices perperam habent *φιλόσοφος*) *καὶ σοφιστὴς* scripsit *περὶ Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου.* Si scholia primi potissimum libri perscrutamur, saepissime miramur, quod scholiasta tam saepe Herodoti Musarum noti-

---

num Pamphili scrinia expilasse. Neque tamen hoc poterit demonstrari, cum Pamphili fragmenta non agant de iisdem uocabulis, de quibus fragmenta atticistarum. De Harpocratione in hoc stemma inserendo consulto tacuimus. Eum ex atticistis hausisse Boysenus p. 81. 82. contendit, negat Stoientinus (cf. Jahrbb. für klass. Philol. 1879. p. 113. sqq.), qui eum ex communi fonte, h. e. e Pamphili lexico sua deriuasse censet.

tiam prae se ferat, ut diligentissima studia eum in illis collocasse certum mihi uideatur. Grammatico igitur scholia illa adscribenda uidentur, qui et ipse Herodotum optime norit et commentarios in illum conscripserit. Quia autem praeter Tiberium et Heronem (cf. p. 83.) nemo interpres Thucydidis nominatur, qui etiam Herodotum commentario instruxerit, alterutri [1]) haec scholia uidentur adscribenda esse. Exstat praeterea libellus Tiberii rhetoris *περὶ σχημάτων* apud Walz. Rhett. Graec. uol. VIII., in quo nonnunquam exempla Thucydidea citantur; cf. cap. 27.: *κἀκεῖνο δὲ παρονομασία τὸ παρὰ Θουκυδίδῃ „ἀλλ' ἢ τούτους μεταπέμπειν δέον ἢ ἄλλην μὴ ἐλάττω στρατιὰν*

---

1) I. 10. *πεποίηκε] ἐπιτηδείως τὸ „τὸν ποιητὴν πεποιηκέναι“ ὥσπερ λέγομεν τὸν φιλόσοφον ὡς ἐφιλοσόφησεν.* § *ἰστέον ὅτι ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου ὠφείληται.* — I. 13. *καὶ Ἴωσιν ὕστερον] μετὰ τὴν τῶν Κορινθίων ναυπηγίαν ἡ τῶν Ἰώνων εἰσάγεται περὶ τὸ ναυτικὸν ἐπιμέλημα.* § *ἡ δὲ ἱστορία τῶν Ἰώνων δήλη ἐν τῇ πρώτῃ ἱστορίᾳ τοῦ Ἡροδότου* (I. 141.). — I. 20. *τὸν Πιτανάτην λόχον] ἀπὸ Πιτάνης κώμης.* § *Ἡρόδοτος μαρτυρεῖ, ὅτι ἦν ὁ Πιτανάτης λόχος κληθεὶς ἀπὸ Πιτάνης, κώμης λακωνικῆς* cf. Herod. IX. 53. — I. 21. *λογογράφοι] αἰνίττεται τὸν Ἡρόδοτον.* — I. 22. *τὸ μὴ μυθῶδες αὐτῶν] πάλιν αἰνίττεται πρὸς Ἡρόδοτον.* — ib. *κτῆμα] κέρδος. κτῆμα τὴν ἀλήθειαν. ἀγώνισμα τὸν γλυκὺν λόγον. αἰνίττεται δὲ τὰ μυθικὰ Ἡροδότου.* — I. 57. *Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλέλληνος καλουμένου, ὃς ἐν τοῖς Μηδικοῖς ἤκμαζεν.* Apud Herodotum passim; nusquam uero cognomen Philhellenis apparet. — I. 60. *Ἀριστεὺς ὁ Ἀδειμάντου] τοῦτον ἴσμεν ἐν τοῖς Μηδικοῖς πρὸς Θεμιστοκλέα στασιάζοντα* cf. Herod. VII. 137. — I. 126. *Κλεομένης] βασιλεὺς Λακεδαιμονίων οὗ μέμνηται Ἡρόδοτος* (V. 70.). — I. 137. *γράψας τὴν ἐκ Σαλαμῖνος προάγγελσιν τῆς ἀναχωρήσεως καὶ τὴν τῶν γεφυρῶν, ἣν ψευδῶς προσεποιήσατο, τότε δι' αὐτὸν οὐ διάλυσιν. ταῦτα κεῖται παρ' Ἡροδότῳ ἀκολούθως* (VIII. 110.). — II. 7. De Delo insula *πρότερον οὐ σεισθεῖσα] καὶ μὴν Ἡρόδοτος* (VI. 98.) *λέγει, ὅτι ἐκινήθη ἐν τοῖς Μηδικοῖς.* — II. 89. *πρῶτοι ἐκτήσαντο* (sc. *οἱ Τημενίδαι τὴν παρὰ θάλασσαν νῦν Μακεδονίαν*)] *τοῦτο καὶ Ἡρόδοτος ἱστορεῖ ἐν τῇ ἐνάτῃ κατὰ διέξοδον* (immo VIII. 137.). — II. 97. *ταύτῃ δὲ] τῇ τῶν Σκυθῶν ἰσχύι.* § *περὶ τῶν Σκυθῶν τοῦτο καὶ Ἡρόδοτος λέγει* cf. Herod. IV. 46., ubi neminem Scythis resistere posse narrat. — III. 54. *καὶ γὰρ ἠπειρῶται] ταῦτα πάντα πλατικῶς ἱστορεῖ Ἡρόδοτος.* — III. 55. *καὶ ταῦτα παρ' Ἡροδότῳ κεῖται διεξοδικῶς.* — III. 62. *ὀλίγων ἀνδρῶν] Ἀτταγίνου καὶ τῶν ἄλλων μηδισάντων.* Agit Thuc. de optimatibus Thebanis, qui *ἐμήδισαν.* Nomen Attagini nusquam inuenire potuit scholiasta nisi apud Herod. IX. 5. 85. — III. 104. *Πολυκράτης] ὁ εὐτυχὴς οὗ μέμνηται Ἡρόδοτος.*

ἐπιπέμπειν". *καὶ πάλιν* „*τί ἐβούλευσαν οὗτοι καὶ οὐκ ἀπέστησαν*". cf. Thuc. VII. 15. III. 39. Ibidem cap. 35. luculentum habemus exemplum, Tiberium illum et Thucydidis et Herodoti notitiam habuisse: *παρὰ δὲ Θουκυδίδῃ* „*καὶ οἱ μὲν ὕπνον ᾑροῦντο*" *ἀντὶ τοῦ* „*ἐκάθευδον*" *καὶ παρ' Ἡροδότῳ* „*ἐνέσκηψεν ὁ θεὸς θήλειαν νόσον*" *ἀντὶ τοῦ* „*ἐποίησεν ἀνδρογύνους ἢ ἐαγότας*". Et postea saepius exempla Thucydidea inueniuntur. Auctorem igitur huius libelli Thucydidis opus optime nouisse apparet, praesertim cum exempla ab ipso allata non in ceteris *περὶ σχημάτων* libellis rhetoricis, quos quidem Walzius edidit, occurrant.

Sequitur Claudius Didymus, de quo Suidas s. u. *Δίδυμος Κλαύδιος χρηματίσας, γραμματικός, περὶ τῶν ἡμαρτημένων Θουκυδίδῃ, περὶ τῆς παρὰ Ῥωμαίοις ἀναλογίας, ἐπιτομὴν τῶν Ἡρακλέωνος καὶ ἄλλα τινά.* Meier Op. II. p. 61. eundem esse illum atque Aristarcheum coniecit, sed argumenta non attulit. Cui coniecturae uidetur obstare, quod alias nunquam Claudii cognomen Chalcentero tribuitur. Facio igitur cum Schmidtio (Didym. p. 345.), Doberentzio p. 8., Goslingsio p. 10., qui omnes hunc Claudium Didymum a Didymo Chalcentero secernunt.

Euagoras Lindius, cf. Suid. s. u., scripsit *βίον Τιμαγένους καὶ ἑτέρων λογίων* et alia multa. In titulorum numero inueniuntur *ζητήσεις κατὰ στοιχεῖον Θουκυδίδου* et *τῶν παρὰ Θουκυδίδῃ ζητουμένων κατὰ λέξιν,* quibus eundem librum significari iam Bernhardy ad Suid. l. l. uidit, cf. Doberentz. p. 14.

Heron, Cotyis filius, Atheniensis *ὑπομνήματα εἰς Ἡρόδοτον, Ξενοφῶντα καὶ Θουκυδίδην* confecit. Quonam tempore fuerit, incertum est. — Certum genus scholiorum omnibus his auctoribus attribui non potest.

Claudit agmen Porphyrius, *ὁ κατὰ Χριστιανῶν γράψας, ὃς κυρίως ἐκαλεῖτο βασιλεύς. Τύριος φιλόσοφος, μαθητὴς Ἀμελίου τοῦ Πλωτίνου μαθητοῦ, διδάσκαλος δὲ Ἰαμβλίχου, γεγονὼς ἐπὶ τῶν χρόνων Αὐρηλιανοῦ καὶ παρατείνας ἕως Διοκλητιανοῦ τοῦ βασιλέως ἔγραψε βιβλία πάμπλειστα, φιλόσοφά τε καὶ ῥητορικὰ καὶ γραμματικά.* In titulorum

numero apud Suidam etiam hos inuenimus: *εἰς τὸ Θουκυδίδου προοίμιον, πρὸς Ἀριστείδην ζ*, unde facile intellegitur et Thucydidem et Aristidem diligenter a Porphyrio lectitatos esse. Quamuis dubium sit, quid septem *πρὸς Ἀριστείδην* libelli continuerint, id certum uidetur, priorem libellum *εἰς τὸ Θουκυδίδου προοίμιον* nihil aliud fuisse, quam commentarium, cuius reliquiae fortasse etiam nunc in scholiis Thucydideis exstant. Cum uero ad Thuc. I. 2. habeamus scholion, in quo locus quidam Aristidis (quem neminem alium fuisse censeo, quam rhetorem notissimum) laudatur, ea suspicio non prorsus improbabilis mihi uidetur, Porphyrio hunc totum locum [1]) adscribendum esse, praesertim cum perraro fiat, ut scriptores posterioris aetatis a scholiastis et lexicographis testes citentur, quia semper fere notitiam ueterum auctorum prae se ferre malunt, nisi ipsi posteriores auctores, ut Suidas fecit, accurate tractauerunt.

Restat, ut agamus de Aspasio Byblio, quem Doberentzius p. 13. commentarium in Thucydidem conscripsisse contendit. Aspasius enim (ut Schultzius, Jahrbb. für klass. Philologie uol. 93. p. 294. demonstrauit) commentarium in Aeschinis orationes confecit, Thucydidem autem saepius in scholiis Aeschineis laudari satis notum est. Quorum e numero duo congruunt cum Thucydideis, schol. Thuc. I. 6. et schol.

---

1) *Ἐς Ἰωνίαν] προληπτικόν ἐστι σχῆμα· ὅταν τὸ συμβὰν ὕστερον προλαβόντες καλέσωμεν. ὃ γὰρ ξυνέβη μετὰ τὴν οἴκησιν τῶν ἀνδρῶν (λέγω δὲ τὸ κληθῆναι Ἰωνίαν), τοῦτο αὐτὴν προσηγόρευσε, πρὶν ἐκπεμφθῆναι τοὺς ἄνδρας, προδιδοὺς καὶ προχαριζόμενος τὴν προσηγορίαν ταύτην τῇ χώρᾳ· οὐ γὰρ οὔσης πρὸ τούτου τῆς Ἰωνίας, ἀπέστειλαν ἐκεῖσε τὸν ὄχλον οἱ Ἀθηναῖοι, ἐφ᾽ ᾧ κτίσειν καὶ οἰκῆσαι τὴν γῆν. καὶ οἱ πεμφθέντες ἐκεῖσε κατοικῆσαι, οὕτω καλεῖσθαι τὴν χώραν παρεσκεύασαν. τοῦτο δὲ καὶ Ἀριστείδης ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ* (cf. uol. I. p. 157. Dind.) *ἐποίησεν εἰπών· „λυσαμένη τὴν ζώνην ἐν ζωστῆρι τῆς Ἀττικῆς“, ὁ δὲ νοῦς οὗτος· πολλῶν καταφυγόντων ἐς τὴν Ἀττικὴν διὰ τὸ ἀσφαλὲς εἶναι τὸ χωρίον τοσοῦτον ἐγένετο πλῆθος, ὥστε τῆς Ἀττικῆς στενοχωρουμένης καὶ μὴ οὔσης ἱκανῆς τρέφειν τὸν ὄχλον, ἀνάγκη γέγονε μερίσαι τὸ πλῆθος καὶ εἰς ἀποικίαν ἐκπέμπειν· οὗτος δὲ προληπτικῶς χρησάμενος εἶπεν· εἰς Ἰωνίαν ἀπέπεμψεν.* Praeterea Aristides laudatur in schol. Thuc. I. 101.

Aesch. I. 64. κρωβύλος ἐν ἔρσει; schol. Thuc. II. 2. et schol. Aesch. I. 29. θέμενοι τὰ ὅπλα. Eundem igitur utriusque scholii auctorem habemus. Quid vero? Habemusne, cur Aspasium auctorem esse iudicemus? Immo uero, utrumque scholion infra ex atticistarum lexicis deriuatum esse demonstrabimus, unde efficitur Meierum (Praef. ad Demosth. Mid. p. XVII.) audacius contendisse ab Aspasio, Aeschinis interprete, commentarios in Thucydidem compositos esse. Doberentzius uero ipse sibi repugnat, cum Aspasium in numerum eorum referat, „e quorum commentariis haud dubie multa petita sunt" et paucis tantum uersibus interiectis haec scribat: „neque tamen ullo horum loco in scholiis, quae nunc exstant, commentarii adhibiti esse uidentur, ita ut scholiorum collectionem, quam hodie habemus, eos ei ignotos fuisse paene existimes", nisi his in uerbis, quae intellegere omnino non queo, error typothetae latet.

Caput IV. *Ex quibus grammaticis et lexicographis scholia Thucydidea deriuata sint.*

Cum omnibus, quos inuestigare potui, Thucydidis commentatoribus perlustratis nullam fere esse uiam intellexissem, quam secutus scholia nonnulla certis auctoribus tribuere possem, scholia ipsa mihi aggredienda esse putaui, num forte inde unum uel alterum grammaticum aut lexicographum prioris aetatis scholiorum quorundam auctorem fuisse inueniremus.

Ac si quidem grammaticorum rationem habemus, quorum libri uel toti, uel magna ex parte superstites sunt, de quatuor praecipue agendum est, de Herodiano et Choerobosco, de Ammonio lexicographo et de Moeride atticista.

§ 1.

Atque Herodianum quidem ter in scholiis nostris laudatum inuenimus: ad II. 19. Ῥειτούς] Ὦρος[1]) Ῥειτός, Ἡρω-

1) Orus praeterea laudatur in schol. Thuc. V. 11. Ἀτραμύττειον]

διανὸς *Ῥῖτος*; ad II. 99. *Ἠδῶνας*] *Ἠδωνοὶ καὶ μεταπλασμῷ Ἠδῶνες καὶ Ἠδῶναι· οὕτως Ἡρωδιανός*; ad VIII. 44. *Καμίρῳ*] *Κάμιρος· Ἡρωδιανός καὶ Χοιροβοσκός.* Praeter locum ultimum etiam primum ad Choeroboscum referre licet, cf. Herod. ed. Lentz. II. p. 577.: *Ῥῖτος· ῥιτοὶ δέ εἰσι ποταμοὶ δύο διὰ φάραγγος ὑπὸ γῆν ῥέοντες ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ πλησίον Ἐλευσῖνος. λέγει Ὧρος διὰ διφθόγγου ῥειτὸς καὶ ὀξύνει, ὡς κλειτός, ὁ δὲ Ἡρωδιανὸς ἐν τῇ καθόλου λέγει, ὅτι διὰ τοῦ ῑ γράφεται καὶ βαρύνεται, οἷον ῥῖτος σῖτος Τρῖτος.* Quae deprompta sunt e Choeroboscі orthographia (Crameri Anecd. Oxon. II. p. 256, 13., cf. Herod. ed. Lentz. II. p. 418., Etymol. Mag. p. 703.). Alterum locum ut supra codices secuti attulimus, ita Lentzius exhibuit II. p. 729., in priore uolumine p. 25, 7. sic: *Τὸ δὲ Ἠδῶνες μετὰπέπλασται ἐκ τοῦ Ἠδωνοί· λέγονται δὲ καὶ Ἠδῶναι.* Sed cum ille eam glossam soli scholiastae Thucydidis se debere altero loco fateatur, neque cetera lexica aut scripta grammatica auxilium nobis suppeditent, scholiastam quendam, donec auctor, qui inter illum et Herodianum intercesserit, inueniatur, Herodianum inspexisse censebimus. Tertium scholion est apud Herod. ed. Lentz. II. p. 530. *Κάμιρος· πόλις Ῥόδου· τὰ γὰρ διὰ τοῦ ιρος ἐπὶ πόλεως λεγόμενα κτλ.* cf. I. p. 198. II. p. 449. Iure igitur, si Herodiani uerba, quibus Thucydides citatur, cum scholiis Thucydideis congruunt, atque si scholia nostra congruunt cum Herodiani uerbis, etiamsi apud eum Thucydidis nec nomen nec uerba afferuntur, scholiastas illius scrinia compilasse existimabimus. Et priore quidem

---

Ὧρον· Ἀδραμύττειον Εὔπολις· Ἀτραμύττειον Θουκυδίδης. Schwartzius quidem, Ael. Dion. p. 8., hunc locum ex Aelii Dionysii doctrina haustum esse demonstrare uoluit. Sed apud Ritschelium in libello aureo, qui „de Oro et Orione“ inscriptus est, nihil de accuratiore Thucydidis tractatione ab Oro instaurata legimus. In Antiatticista quidem, quem Naber Ritschelii quandam suspicionem secutus Ori doctrina niti contendit, prol. p. 98.—102., tam saepe laudatur, ut exempla apponere superuacaneum sit. Cum uero Boysenus hanc opinionem impugnauerit et loci singuli saepissime sint lacerati neque omnino conueniant cum scholiis Thucydideis, de Oro hoc loco amplius non est agendum, quippe cuius adnotationes per Choeroboscum in scholia nostra fluxisse uideantur.

ratione, quamquam omnes locos Thucydideos apud Herodianum allatos perscrutatus sum, nullum me repperisse fateor, quem sine ulla dubitatione cum scholio Thucydideo conferre possim. Alterius uero generis unum quidem exemplum inueni, quo Herodiani scripta a scholiastis usurpata esse ostendam. Legimus enim apud Photium s. u. *ληστικόν· ληστικὸν καὶ ληστρικὸν διαφέρει. τὸ μὲν ἐκτὸς τοῦ ρ̄ σημαίνει τὸ σύστημα τῶν ληστῶν· τὸ δὲ μετὰ τοῦ ρ̄ τὸ κτῆμα τῶν ληστῶν· Θουκυδίδης ἐν α΄· τό τε ληστικὸν καθήρει ἐκ θαλάσσης.* Spectat auctor huius adnotationis ad Thuc. I. 4., ubi hoc habemus scholion: *ληστικὸν τὸ σύστημα, ἤγουν οἱ λησταί· ληστρικὸν δὲ τὸ κτῆμα,* quod sane eadem continet atque Photius, quamuis decurtata. Similia refert Phrynichus p. 242, quem ad locum Lobeckius de perpetua illarum formarum in codicibus confusione uberius exponit. Fontem uero huius explicationis non habemus Aelium Dionysium, ut Schwartzius Ael. Dion. p. 87. contendit, sed Herodianum in libello, qui *Φιλέταιρος* inscriptus est, quem inuenies in appendice Moeridis Piersoniani, p. 450.: *ληστικὸν τὸ σύστημα τῶν ληστῶν· ληστρικὸν δὲ τὸ κτῆμα· οἷον καὶ τὸ ξίφος καὶ τὸ πλοῖον καὶ εἴ τι ἄλλο.* Eum enim libellum quamquam suppositicium esse Lehrsius, Anall. ad Herod. p. 418., et Lentzius (I. p. XV.) affirmauerunt, iidem tamen non dubitauere, quin multa ex Herodiani scriptis petita in illo inuenirentur. Accedit, quod explicatio ipsa atticistis minime conuenit, cum fere nusquam de uerbis synonymis exposuerint, sed potius Ptolemaeo Ascalonitae uel Ammonio, ut hos exempli causa afferam. Herodiani esse eam ob causam suspicor, quia et ille de synonymis scripsit in libris *περὶ ὀρθογραφίας* et cum atticistarum glossae imprimis Photiani lexici auxilio restituendae sint, id haud parui uidetur momenti, quod hanc glossam non in contextu ipso, sed in extrema codicis pagina manu antiqua adscriptam inueniri Naber ipse testatur.

§ 2.

Si Choeroboscum scholiorum nostrorum auctorem fuisse dicimus, nihil aliud dicimus, quam Herodianum eorum aucto-

rem fuisse, quem ab grammatico illo omnes sciunt saepissime ad uerbum exscriptum esse. Laudatur in scholio, quod iam supra attulimus, ad VIII. 44.: *Καμίρῳ*] *Κάμιρος Ἡρωδιανὸς καὶ Χοιροβοσκός* cf. Crameri Anecd. Paris. II. p. 259, 22. Praecipue scholia illa Tzetzea, de quibus supra p. 76. sqq. exposuimus, ad Choeroboscum referenda uidentur. Quod imprimis apparet e scholio ad I. 63, ubi Tzetzes haec adnotat:

ἱππῆς τις ἐξώρθωσε δίφθογγον γράφων,
ἦτα δὲ γράψον Ἀττικῷ τρόπῳ γράφων,
ὁ Σκύλλος οὗτος Ἀττικώτατα γράφει.
τὰ πάντα ταῦτα τοιγαροῦν ἦτα γράφε
ἱππῆς, ἀριστῆς, Φωκαῆς· πλὴν κυρίων
τὰ κύρια μόνα δὲ δίφθογγα γράφε
Δημοσθένεις λέγω τε καὶ τὰ τοιάδε.

et paulo infra ad uocem *τροπαῖον*:

καὶ τὸ τροπαῖον μὴ τρόπαιόν μοι γράφε,
ἂν ἀττικῶς γράφῃς δέ, ταῦτά σοι λέγω.
ἄλλῃ δὲ γλωσσῶν εἰ γράφεις μοι τοὺς λόγους,
δίφθογγον ἱππεῖς καὶ τρόπαιόν μοι γράφε.

Priores uersus ad Choerobosci regulam, quae inuenitur in Etym. Mag. s. u. *ἱππεῖς*, conformati sunt: *δεῖ γιγνώσκειν, ὅτι ἐπὶ τῶν εἰς ευς ὀνομάτων ἡ εὐθεῖα τῶν πληθυντικῶν τὰ δύο εε εἰς τὴν ει κιρνᾷ ἐπὶ τῶν κυρίων. ἐπὶ δὲ τῶν μὴ κυρίων παρ' ἡμῖν μὲν διὰ τῆς ει διφθόγγου, παρὰ δὲ τοῖς Ἀττικοῖς εἰς η. βασιλέες βασιλῆς. Χοιροβοσκός.* cf. Choerobosc. in Theodos. *ὀνοματικόν* p. 217. ed. Gaisf. et Herod. ed. Lentz. II. p. 638., cf. I. 424. Altera regula [1]) conuenit cum Etym. Mag. p. 769, 14.: *πᾶν κτητικὸν οὐδέτερον ἀπὸ θηλυκοῦ γεγονὸς τρί-*

1) Hoc loco statim agam de scholio I. 30., quod uidetur Herodiani esse: *τροπαῖον ἡ παλαιὰ Ἀτθίς, ἧς ἐστιν Εὔπολις Κρατῖνος Ἀριστοφάνης Θουκυδίδης· τρόπαιον ἡ νέα Ἀτθίς, ἧς ἐστι Μένανδρος καὶ οἱ ἄλλοι,* quae eisdem fere uerbis redeunt apud schol. Ar. Thesmoph. 697. Cetera quidem lexica nihil tradunt, sed si Eustath. p. 531, 34. adieris, non alium huius explicationis auctorem esse mecum censebis, quam Herodianum *περὶ καθολικῆς προσῳδίας*, praesertim cum Choeroboscus fere ad uerbum concinat.

την ἀπὸ τέλους ἔχει τὴν ὀξεῖαν, οἷον κεφαλὴ κεφάλαιον, γυνὴ γύναιον· ὅθεν καὶ τροπὴ· τρόπαιον. οἱ δὲ παλαιοὶ Ἀττικοὶ περισπῶσιν, cf. Herod. ed. Lentz. I. p. 369. Schol. in Dionys. 678, 19. Fortasse etiam ceteri Tzetzae uersiculi ad Choerobosci doctrinam redeunt. Sed quia Choerobosci editiones aptis indicibus prorsus carent, alios locos nullos inuenire potui.

§ 3.

Alii grammatici in scholiis nostris non laudantur, sed ipsa res suadet, ut scholiastas ex illorum libris nonnulla in suas farragines inseruisse credamus. Ac si quidem Ammonii lexicon perscrutamur, quod tertio post Chr. n. saeculo conscriptum est, unam quidem glossam aperte cum scholiis nostris conspirantem inuenimus p. 97. ed. Valcken.: *ναυαγία μέν ἐστιν αὐτὴ ἡ τῆς νηὸς διαφθορά· ναυάγιον δὲ τὸ ἐξ αὐτῆς ἐκβρασθέν*, qua cum glossa confero scholion Thuc. I. 50.: *ναυάγια μὲν οὐδετέρως λέγεται, ὅταν τι τῆς νεὼς ἀπόληται οἷον πηδάλιον ἤ τι τοιοῦτον· ναυαγία δὲ θηλυκῶς ἡ πᾶσα τῆς νεὼς ἀπώλεια λέγεται· τὰ δὲ νῦν οὐδετέρως εἴρηκεν.* Cum lexica cetera nihil eiusmodi habeant, dubium non est, quin scholiasta siue ex Ammonio siue e fonte communi hauserit. De qua re cum uiri docti omnino non disputauerint, longiore quaestione, quam cui nunc uacamus, ad eam rem expediendam opus est; id unum affirmo, nonnulla atticistarum, plura Ptolemaei Ascalonitae in hac opella synonymica inesse uideri. Praeterea inuenimus Thucydidem saepius ab Ammonio laudatum, cf. glossam *βάραθρον*, quam infra atticistarum esse demonstrabimus, quorum a libris glossas synonymicas, quae formulam illam sollemnem *τὰ καὶ τὰ διαφέρουσιν* habent, non plane alienas fuisse docet Photius s. u. *ἑώρων, ἱστὸς καὶ κεραία, ληστικόν.*

§ 4.

Restat, ut perscrutemur Moeridis *πονημάτιον* cf. Naberi proleg. ad Phot. p. 103, in quo libello tres loci inueniuntur,

quibus ille solus cum scholiastis nostris concinit; qua de causa nescio, an haec Dionysio uel Pausaniae tribuenda sint. Legimus enim p. 114. Pierson. *ἐξαληλιμμένον ἀντὶ τοῦ κεχρισμένον Θουκυδίδης*. Locus Thucydideus est III. 20., ad quem hoc habemus scholion: *οὐκ ἐξαληλιμμένον] οὐ κεχρισμένον.* Scholiasta igitur cum atticista conuenit. Item ad Moeridem referendum est scholion Thuc. IV. 125.: *ἀσαφῶς ἐκπλήγνυσθαι] ἀντὶ τοῦ ἀδήλως ἐκπλήττεσθαι,* nam Moeris ed. Pierson. p. 162. habet: *ἐκπλήγνυσθαι ἀντὶ τοῦ ἐκπλήττεσθαι Θουκυδίδης,* quam explicationem Thomas Magister[1]) exscripsit. Eadem habemus apud Suidam: *ἐκπλήγνυσθαι· ἐκπλήττεσθαι,* quae tamen e scholiis excerpta esse possunt cf. pag. 94. Tertio loco Moeridem adhibitum inueniemus in schol. I. 90.: *ἀπαλλαξείοντες] ἀπαλλακτικῶς ἔχοντες,* quocum conuenit Moeris p. 188. Bekker.: *ἀπαλλαξείοντες Ἀττικοί, ἀπαλλακτικῶς ἔχοντες Ἕλληνες.* Cetera lexica si euolueris, inuenies apud Hesychium Moeridis glossam, sed interpolatam. Apud Photium hoc loco lacuna est. Suidas alterum scholion: *ἤτοι ἐπιθυμίαν ἔχοντες ἀπαλλαγῆναι* descripsit, cf. Schol. Thuc. III. 84. = Thom. Mag. p. 11, 2. Ritschl. Lexica Segueriana nihil tradunt. Moeridi igitur, cum ab eo solo hanc explicationem traditam esse uideamus, eam adscribo dissentioque a Goslingsio, qui p. 43. hanc glossam ad Aelium Dionysium uult referre. Sed argumenta eius plane futtilia sunt. Prouocat enim ad Naberi Proleg. p. 35, ubi hanc explicationem non reperies, et ad Photium s. u. *πολεμησείειν.* Si in illa glossa *ἀπαλλαξείειν* uerbum afferretur, atticista fortasse auctor habendus esset, sed cum hoc ibi non fiat, Moeridem scholii huius auctorem esse contendo. Praeterea Moeridis nullum exstat in scholiis uestigium, quia ceteris omnibus locis Moeridis, quos examinauimus, explicatio omissa est.

In paucissimis illis, quae nobis e Phrynichi copiis super-

1) p. 151, 8. Ritschl. *ἐκπλήγνυσθαι· ὁ αὐτὸς μόνος* (scil. *Θουκυδίδης*) *„ὅπερ φιλεῖ μεγάλα στρατόπεδα ἀσαφῶς ἐκπλήγνυσθαι". σὺ δὲ ἐκπλήττεσθαι λέγε κτλ.* Secundum scholion in Thucydidis textu *ἀσαφῶς* contra codices ab omnibus editoribus scriptum est. Habemus igitur locum, ubi traditio indirecta meliora quam directa exhibet.

sunt, fere nihil inueni, quod ad explorandos scholiorum Thucydideorum auctores nobis ullum auxilium praestet. Singularia, quae ille solus exhibeat, omnino non inueni.

§ 5.

Transeo igitur ad lexica inde ab Alexandrinorum temporibus usque ad Suidam et Thomam Magistrum condita, quibuscum omnibus scholia nostra plus minusue consentiunt. Praecipue id, quod per se probabile est, atticistarum lexica de Thucydidis uerborum usu exposuerunt, quorum quidquid superest, si adieris, Thucydidem fere innumerabilibus locis laudatum esse inuenies atque ita laudatum, ut fere semper, quo maior sit aetas lexicorum, eo grauiores reperiantur discrepantiae. Res sane mirabilis, quam hoc loco me persequi ne exspectaueris, cum haec potius ad quaestionem de Thucydidis traditione indirecta instituendam pertineant. Iam antiquitus homines doctos usum scriptorum Atticorum illustrasse constat. Et Thucydidem quoque ab illis ante Didymi aetatem adhibitum esse, id quod philologi nostrae aetatis nescierunt, docet locus quidam Aristophanis Byzanti, qui uidetur fuisse in eo libro, qui inscriptus erat *λέξεις ἀττικαί*. Hunc locum Goslingsius p. 9, 65. adhibuit ex Eustathio p. 546, 27.: *φησὶ γὰρ ὁ γραμματικὸς Ἀριστοφάνης τὸ ἀμύνεσθαι οὐ μόνον σημαίνειν τὸ κακῶς παθόντα ἀντιδιατιθέναι ἀλλὰ τεθεῖσθαι καὶ ἀντὶ φίλου τὸ ἀμείψασθαι ὁτιοῦν καὶ φέρει χρῆσιν ἔκ τε Ἀλκμᾶνος τὸ „οὐ γὰρ πορφύρας τόσσος κόρος“ καὶ ἐκ τῶν Θουκυδίδου τὸ „ἀξιούτω τοῖς ὁμοίοις ἀμύνεσθαι“*, qui locus excerptus est in schol. Thuc. I. 42. *ἀμύνεσθαι] ἀμείψασθαι* et in lexico rhetorico post Philemonem ed. Osann. p. 234. Ex Aristophane ipso hanc adnotationem ab Eustathio sumptam esse minime crediderim. Immo petiuit eam e lexicis rhetoricis, quibus semper utebatur, i. e. ex Aelio Dionysio et Pausania. Glossa igitur per Didymum uel Pamphilum ad illos uidetur peruenisse, quam rem ideo certam puto, quia Suidas s. u. *ἀμύνεσθαι* glossam sane doctam exhibet, quam aut e Photio aut e fonte communi petiuit.

Alterum testimonium, ex quo colligi possit iam antiquissima lexica de Thucydide egisse et inde quaedam in scholia nostra transiisse, peto ab Athenaeo I. p. 23 B.: *ὅτι τὸ ἀναπίπτειν κυρίως ἐπὶ ψυχῆς ἐστιν, οἷον ἀθυμεῖν, ὀλιγωρεῖν. Θουκυδίδης πρώτῃ „νικώμενοι ἐπ' ἐλάχιστον ἀναπίπτουσιν." Κρατῖνος δὲ ἐπ' ἐρετῶν χρᾶται τῇ λέξει „ῥοθίαζε κἀνάπιπτε". καὶ Ξενοφῶν ἐν Οἰκονομικῷ „διὰ τί ἄλυποι ἀλλήλοις εἰσὶν οἱ ἐρέται; ἢ ὅτι ἐν τάξει μὴ κάθηνται, ἐν τάξει δὲ προνεύουσιν, ἐν τάξει δὲ ἀναπίπτουσιν;* quem locum exscripsit Eustathius p. 1641, 6. Conuenit schol. Thuc. I. 70. *ἀναπίπτουσιν] ἢ ἀναπαύονται ἢ ἀθυμοῦσιν.* Res perspicua fit e Suidae glossa altera s. u. *ἀναπίπτειν (ἐπὶ ψυχῆς ἐστιν)· τὸ ἀθυμεῖν λέγεται παρὰ τοῖς παλαιοῖς. ἀναπίπτειν ἐπὶ ψυχῆς ἐστιν, οἷον ἀθυμεῖν ὀλιγωρεῖν. Κρατῖνος δὲ ἐπὶ τῶν ἐρετῶν κέχρηται τῇ λέξει ἐρεσσόντων καὶ ἀνακλινομένων.* Pamphilus igitur hoc loco, ut multis aliis locis Athenaei est auctor, cuius glossae per atticistarum lexica in Suidam transierunt. Talia uero testimonia sunt perrara, et quamquam omnia perscrutatus sum, alia repperi nulla.

§ 6.

Fons uero uberrimus inuenitur in lexicis atticistarum secundi post Chr. n. saeculi, quae Batauorum sollertia et industria redintegrata sunt, Pausaniam dico et Aelium Dionysium. Ad hos fontes adeundos duplex patet uia, altera et ea certissima, ut scholia et fragmenta nominatim laudata comparemus, altera, ut lexica, quae etiamnunc exstant, imprimis Photii, qui praestantissimis auctoribus usus est, inter se et cum scholiis conferamus, qua uia saepius scholiorum auctorem probabili ratione eruemus.

Sed priusquam ad illorum studia Thucydidea accedam, exponendum uidetur, quonam modo lexicographi, quorum opera nunc exstant, a scholiastis excerpti sint uel ipsi scholiorum farraginem excerpserint.

Ac primum si Hesychium examinauerimus, non multa uestigia habebimus, ubi scholia Thucydidea cum illo solo con-

ueniant. Exempli causa appono scholion Thuc. II. 49. *βράγχος*] *νόσημά τι τῶν ἐν τῷ σώματι γιγνομένων περὶ τὸν βρόγχον*, quae ad uerbum apud Hesychium repetuntur et uehementer deprauata in Etym. Mag. p. 211. Id igitur si Hesychio non debetur, pariter atque illius glossa ad fontem antiquum referendum erit, e quo fortasse etiam cetera scholia, quae sunt de peste, crudelissima illa Athenarum uastatrice II. 48. sqq., fluxerunt. Alterum exemplum est uox illa rara *ἀπιάλλειν* V. 77., quam scholiasta uerbo *ἐπιπέμπειν* explicat. Hesychius autem, qui solus praeter Thucydidem hanc uocem exhibet, *ἀπιαλεῖς. ἀποπέμψεις* praebet, ut utramque explicationem ex eadem glossa antiquiore petitam esse credas. Cetera exempla infra apponam. Schmidtianum tamen Hesychii indicem si adieris, permultos locos Thucydideos laudatos inuenies, ut mireris, cur tam paucos locos congruere dicam. Sed mihi haec uestigia omnia perscrutanti saepissime accidit, ut locos, quos uir doctissimus ad Thucydidem rettulit, ad illum, cum omnis abesset probabilitas, omnino non esse referendos uiderem.

Transeo igitur ad Photium, cuius lexicon in codice Galeano lacerum et corruptissimum traditum est. Photio soli nullum scholion debemus, quia fere omnia eadem apud Suidam leguntur, quem Photium uel potius fontes illius in suum opus paene totos transfudisse consentaneum est. Si scholia Thucydidea apud Photium inueniuntur, ille aeque atque Etymologicum Magnum et Harpocration et cetera lexica breuioris spatii, quae Bekker, Cramer, alii ediderunt, non e codice Thucydideo ea petiuit, sed a fonte antiquiore, a quo iure omnes eos locos repetitos esse dicemus, quibus lexica et scholia inter se consentire cognouerimus.

Longe aliter res se habet, si Suidam examinamus, de quo duas res ante omnia uelim animaduertas:

1. Permulta ex antiquioribus lexicis, quae Thucydideas grammaticorum glossas tradiderunt, neque tamen in scholiis, quae hodie exstant, *αὐτολεξεί* exscripta sunt, lexico suo intexuit. Hoc loco monendum uidetur uerisimile esse Suidam saepius Photium non ipsum exscripsisse, sed illius auctores

maioris antiquitatis et amplioris eruditionis. Quae est opinio Boyseni p. 36. sqq., quam contra Cobetum et Naberum obtinet, qui Suidam fere nihil esse nisi Photii apographon contenderunt, cf. Naberi Proleg. passim. Etiam hác in disquisitione saepius Suidam plura atque doctiora quam Photium attulisse uidebimus.

2. Scholia, qualia nunc habemus, e codice quodam Thucydideo αὐτολεξεί transscripsit. Quam rem iam Kuester in Suidae editione et Duker in Thucydidis editione attigerunt. Hodie res paene est ignota. Etenim si Bernhardyi indicem accuratius examinauerimus, neque glossas atticistarum, in quibus loci Thucydidis laudati sunt, a scholiis seiunctas neque scholia ipsa ad indicem conficiendum adhibita esse uidebimus, cum uir ille doctissimus Kuesterianum tantum indicem rescripserit neque scholia, quae per centum quinquaginta annos multo aucta sint, denuo excussa praebeat (cf. appendic. II.). Luculentissimum exemplum eius rationis, quam Suidam secutum esse affirmaui, inuenitur s. u. *στύραξ· ὁ σαυρωτὴρ καλούμενος· ἡ τοῦ δόρατος ἀρχὴ ἐφ' ᾗ στηρίζεται.* Quae glossa descripta est e scholio ad Thuc. II. 4. Deinde sequitur apud Suidam *στύραξ· τὸ κάτω τοῦ δόρατος τραχήλιον ὃ καταπηγνύειν εἰς τὴν γῆν εἰώθασιν. καὶ Θουκυδίδης φησὶ „στυρακίῳ χρησάμενος ἀντὶ βαλάνου εἰς τὸν μοχλὸν“ καὶ στυρακίζω ἕλκω*, quae exscripta sunt ex Harpocratione p. 281, 7. ed. Dindorf. et paucis mutatis redeunt in Etym. Mag. p. 732, 4. ed. Gaisf. Res est certa multisque aliis exemplis, quae hic referre longum est, confirmari potest.

Pauca tantum addere liceat de codice Thucydideo, quo uidetur Suidas usus esse, quoad indoles eius e scholiis descriptis cognosci potest. Codex enim ille Casselano simillimus fuit, nonnulla tamen integriora seruauit, quam nostri codices optimi, cf. glossam *ἀναλοῦν*, quae referenda est ad Thuc. IV. 48., ubi perperam in omnibus codicibus legitur *ἀναδοῦν*, et *ἀκμάζοντες ἦσαν*, ubi aperto errore *ἦσαν* legitur Thuc. I. 1. [1])

---

1) Haec corruptela emendata est in codice Monacensi G, quod qui-

Casselano simillimum fuisse codicem illum maxime corruptelae nonnullae docent, cf. glossam ἐπαιώνιστο· εὐφήμιστο, ex Thuc. I. 50., ubi in Casselano eandem corruptelam et idem scholion additum habemus, quod casu fieri non potuit. Scholia fere eadem, atque quae aetatem tulerunt, praeter Tzetzea Suidas in codice suo uidetur inuenisse. Maxime hac quoque in re conuenit cum Casselano, cf. IV. 36., ubi scholion habemus, quod in ceteris codicibus desideratur. Suidas illud habet s. u. περιπλεῖν. ἑρμηνεία τοῦ περιπλεῖν καὶ διεκπλεῖν ἐν τῇ εὐρυχωρίᾳ καθίστασθαι, οἷον χορευούσης καὶ ἀναστρεφομένης, ἐφ' ὅπερ βούλεται τῆς νεώς· καὶ ἡ „περὶ“ πρόθεσις τοῦτο δηλοῖ, τὸ κύκλῳ περιθέειν, τὸ δὲ διεκπλεῖν τὸ τεμόντα τὴν τάξιν τῶν ἐναντίων εἰς τοὐπίσω γενέσθαι. Nonnunquam excerpsit tantum Suidas scholia et ea tantummodo, quae necessaria uiderentur, exscripsit, cf. schol. V. 28.: ἐκκαρπωσάμενοι· τοὺς καρποὺς καὶ τὰς προςόδους λαβόντες ἀπὸ τῆς γῆς ἀκεραίους διὰ τὸ μὴ πολεμεῖν, quorum priora tantum usque ad λαβόντες Suidas exscripsit. Nonnunquam autem Suidae pleniora, quam nos habemus, scholia praesto fuerunt, cf. s. u. ὁμωχαίτας et schol. IV. 97., ubi scholiasta additamentum illud Suidae Βοιωτικὴ δὲ ἡ λέξις omisit. Idem factum est in glossa Ἑρμῶν [1]), cf. schol. VI. 27., ubi Suidas initio scribit Ἑρμαῖ ἦσαν ἐν τῇ Ἀθηναίων πόλει λίθινοι ἐν προθύροις καὶ ἱεροῖς et deinde scholion totum cum additamentis codicis Casselani et Augustani addit. Ubi Suidas solus cum scholiis conuenit, semper eum e codice suo scholia delibasse probabile est, eis tantum locis exceptis, ubi non prorsus conuenit aut Photii lexicon lacerum est. Sin autem Suidas cum ceteris lexicographis et cum scholiis conuenit, tum iure suspicabimur omnes illas glossas ad unum ueterem fontem referendas esse, quem semper eundem esse inueniemus.

---

dem Poppo adnotat. De re ipsa cf. Phot. s. u. et schol. Plat. Rep. V. p. 449. A.

1) Si infra hoc scholion fortasse Pausaniae deberi exponemus, id ad hanc quaestionem diiudicandam nihil valet.

§ 7.

Apud scholiastas Thucydidis, scriptoris *ἀττικωτάτου*, si glossas, quae atticorum usum illustrant, inuenimus[1]), uerisimillimum uidetur eas praecipue ex atticistarum lexicis haustas esse; quae opinio optime conuenit cum aetate reliquorum Thucydidis interpretum, quos omnes fere ab Hadriano usque ad Aurelianum fuisse supra explanauimus. *Λέξεις* enim *ἀττικάς* fere omnes illo tempore confectas esse inter plerosque uiros doctos conuenit. Ex quibus unum quidem Pausaniae lexicon in scholiis, quae etiam nunc exstant, laudatur, cf. schol. VI. 27. e codice Augustano F: *ἰστέον ὅτι Παυσανίας ἐν τῇ διαπεπονημένῃ τῶν Ἀττικῶν ὀνομάτων συναγωγῇ τοὺς τραχήλους καὶ τὰ αἰδοῖα τοὺς Ἑρμᾶς περικοπῆναί φησι καὶ τοὺς τοῦτο δράσαντας Ἑρμοκοπίδας καλεῖσθαι.* Pausanias est lexicographus ille notissimus saeculi post Chr. n. secundi, de quo fusius disputauerunt Meier, Opusc. II. p. 82. sqq., Naber, Proleg. ad Phot. p. 39. sqq., Rindfleischius, de Pausania etc. Diss. Regimont. anni 1866., Boysenius, de Harpocrationis fontibus p. 57. sqq. Pausaniae permulta fragmenta ab Eustathio seruata sunt, quorum ex uno clare perspicimus Pausaniam Thucydidis historia ad atticismum explanandum usum esse cf. Eustath. p. 1221, 25. (Rindfleisch. fr. 127.): *παρὰ τῷ Παυσανίᾳ φέρεται „δελφὶς“ ὄργανον πολεμιστήριον πρὸς ναυμαχίαν, ὅθεν καὶ δελφινοφόρος ναῦς παρὰ Θουκυδίδῃ* (VII. 41.), cf. Hesych. s. u. Cum supra intellexerimus Pausaniae esse alterum scholion ad VI. 27. de Hermis et Hermocopidis et cum hoc iisdem atque prius scholion cf. p. 95. codicibus contineatur, non auda-

1) Hoc saepius fieri uidemus cf. I. 2. *ἄδηλον.* 3. *πολλοῦ γε χρόνου.* ib. *ἀναγκαῖον.* 5. *τὸν πλεῖστον τοῦ βίου.* 8. *Μίνω.* 10. *μὴ γενέσθαι.* 13. *υἱέως.* 25. *περιφρονοῦντες δὲ αὐτούς.* 30. *τροπαῖον.* ib. *τῆς γῆς ἔτεμον.* 32. *ἐσόμεθα ὑπ᾽ αὐτοῖς.* 33. *τὸ μαρτύρειον.* 50. *ἃς καταδύσειαν.* 70. *οὐδείς πω ἀπετράπετο.* 93. *οἰκοδομία* cf. Suid. 107. *Δωριᾶς.* 116. *ἐπί.* 129. *σέ.* II. 3. *οὐ βουλομένῳ ἦν.* 53. *ᾔδει.* 60. *αἰσθάνομαι.* 70. *οὐδέν.* 89. *ἑκὼν εἶναι.* III. 67. *τοὺς ἀγῶνας.* 98. *μέχρι μὲν οὖν.* IV. 28. *τὸ ἐπὶ σφᾶς ἐπιχειρεῖν* et pleraque scholia Tzetzea.

cius agere mihi uideor, si illud quoque ad Pausaniae auctoritatem reuocandum esse suspicor. Exstant praeterea tria scholia, quae ad Pausaniam redire uideantur: IV. 25. ἀποσιμωσάντων· ὑπαναχωρησάντων καὶ μετεωρισάντων τὰς ναῦς, ἵνα ἐκ πολλοῦ διαστήματος δυνηθῶσι μετὰ μείζονος ὁρμῆς ἐμβάλλειν τοῖς Ἀθηναίοις. Hoc uno loco uocabulum inueniri testatur Marcellinus § 49., qui perperam ἀποσίμωσιν praebet. Schwartzius, Aeli Dionysi fragm. p. 30., Suidae et sexti lexici Bekkeriani glossis fretus ἀποσιμῶσαι· τὴν πυγὴν προτεῖναι γυμνὴν καὶ ἐπικύψαι. Φίλιππος. Θουκυδίδης δὲ τὸ μετεωρίσαι τὰς ναῦς, totam glossam Aelio Dionysio tribuit, sed si Eustathium p. 965, 44. inspexisset: κεῖται τὸ ἀποσιμῶσαι παρὰ τοῖς παλαιοῖς, παρ' οἷς οὐ μόνον τὸ ὕψωσε καὶ τὸ λαμπρότατον ἦγε, κατὰ Παυσανίαν, ἀλλὰ καὶ ἀποσιμῶσαι τὸ μετεωρίσαι τὰς ναῦς παρὰ Θουκυδίδῃ, id uidisset, quod luce clarius est, et glossam et scholion Pausaniae auctoritate niti, cf. Naberi Proleg. ad Phot. p. 144. Schwartzius quidem cum Rindfleischio p. 45. propter lexici Bachmanniani glossam consentit, sed cum Pausanias ita nominetur, ut uix dubium esse possit, quin utraque explicatio ad illum pertineat, non est, cur illos sequamur. Alter locus inuenitur apud Eustathium p. 1425, 60.: Παυσανίας δὲ λέγων καὶ αὐτὸς τὸ ἀνακῶς ἀντὶ τοῦ φυλακτῶς (legatur φυλακτικῶς secundum Suidam s. u. et Moeridem p. 43. Pierson.) καὶ προνοητικῶς παρά τε Ἡροδότῳ καὶ Θουκυδίδῃ κτλ. Respicit hic atticista ad Thuc. VIII. 102., ubi hoc habemus scholion: ἀνακῶς ἕξουσιν ἢν ἐκπλέωσιν] τὸ μὲν ἀνακῶς ἀντὶ τοῦ προνοητικῶς καὶ φυλακτικῶς, quod sine ulla dubitatione ad Pausaniam referemus, praesertim cum sciamus ex Marcellini l. l. hanc uocem plane inusitatam fuisse. Ultimum locum praebet glossa Photi s. u. πολυτελές· τὸ δαπανηρὸν Θουκυδίδης, quae glossa referenda est ad Thuc. VII. 27. 28., ubi haec exstant scholia: πολυτελές· πολυδάπανον· δαπανηρόν, πολλὰ τελοῦν ἐξ οὗ καὶ πολυτελὲς δεῖπνον et πολυτελές· πολυδάπανος. Iterum uerba singula inter se conueniunt et Pausaniam auctorem nominat Eustathius p. 881, 26.: ἀτελῆ κατὰ Παυσανίαν τὰ ἀδάπανα ὡς καὶ πολυτελῆ τὰ πο-

λυδάπανα, ut Goslingsius uidit p. 52., cuius notis addas ueli Hesych. s. u., Philemon. ed. Osann. p. 159. 161., Meier., Opus II. p. 91. Suidas priore loco habet: *πολυτελές· δαπανηρὸν Θο κυδίδης „τὸ γὰρ ἔχειν αὐτοὺς ἐκ Δεκελείας πολυτελὲς αὐτο ἐφαίνετο“* et deinde exscribit schol. I. 10.: *πολυτελέσι· πολ δαπάνοις· τέλος γὰρ τὸ δαπάνημα.* In priore igitur glos Suidas aut pleniore codice lexici Photiani usus est aut exe plum ex auctore antiquiore adscripsit. In ceteris Pausani fragmentis nullum inueni uestigium, quod ad scholia Thuc didea pertineat, sed permulta ad Pausaniam reuocanda es eo confidentius affirmari potest, cum permulta e Pausani lexico sciamus una cum fragmentis Aeli Dionysi in Pho lexicon transscripta esse: perraro autem illa, nisi habem fragmenta auctoris nomine signata, quae apud unum Eust thium exstant, alterutri possunt attribui.

§ 8.

Nonnunquam etiam Aelium Dionysium, grammaticu non ignobilem, de quo persaepe nostrae aetatis philologi disp tauerunt [1]) scholiorum Thucydideorum auctorem fuisse uid mus. Eos, qui in lexicographis graecis multum uersantu Aelium Dionysium delicias illorum philologorum esse non fug unde facile intellegimus, cur tam multa tanta cum confident in Schwartzi collectione Dionysio tribuantur, quorum magn pars, si non ab Aelio omnino abiudicanda est, at certe sat dubia et incerta uidetur esse. Ne acrius contendisse uidea ad illam editionem ipsam prouoco. Praeterea id minus pr

---

1) Fragmenta collegerunt Meier Opusc. II. p. 62—81. Rind fleischius, De Pausaniae et Aelii Dionysii lexicis rhetoricis. a. 186 Ph. Schwartzius, Aelii Dionysii Halicarnasensis fragmenta. Utrech i. 1877. Disseruerunt de illo Meier l. l., Cobetus in Mnemos. VI. I -XI, M. Vinke, De Aelio Dionysio, Rindfleischius l. l., Nabe oleg. ad Phot. p. 27—29. et infra passim, Boysenus p. 57. sqq., Gos gsius p. 26. sqq.

bare possum, quod fragmenta illa, quibus nomen auctoris additum non est, in uerisimilia et incerta diuisit (pag. XLII.), cuius rei certa omnino desideramus indicia. Saepissime, ut e proximis apparebit, fragmenta illa sunt atticistae alicuius, sed utrum Pausaniae an Aeli Dionysi, plane diiudicari nequit, cum distinctiones illas, quas Rindfleischius p. 22. esse uoluit („Pausaniam potius uoces interpretatum esse et instituta publica atque priuata explicasse, Aelium Dionysium leges cum recte scribendi tum grammaticas Atticorum proprias constituisse, ita tamen, ut uterque nonnulla e prouincia alterius, ut ita dicam, usurparet"), etsi fortasse uerae sunt (cf. Boysen. p. 59.), minus tamen certas censeo, quam ut inde argumenta, quibus freti uni uel alteri scholia adscribamus, petiuerim, praesertim cum Rindfleischius ipse l. l. exceptiones esse concesserit. Neque igitur laudare possum rationem Goslingsi, qui singulis auctoribus singula scholia restituere conatus est. Ad hos ambos igitur, si nomen auctoris deest, scholia, quae cum lexicis conueniunt, non ad alterutrum adnotationes referendae sunt. Sed priusquam ad haec scholia transeamus, de fragmentis Aeli Dionysi apud Eustathium nominatim allatis, quae cum scholiis Thucydideis conueniunt, nobis agendum est.

Aelium Dionysium Thucydidis studiosissimum fuisse optime exposuit Naber (Proleg. ad Photium p. 25.), cum prouocaret ad Aelium Dionysium apud Eustath. p. 1390, 50.: *στάδια καὶ σταδίους ἑκατέρως λέγουσιν. ὁ Θουκυδίδης δὲ σταδίους ὡς ἐπὶ τὸ πᾶν. ἅπαξ δὲ μόνον στάδια εἴρηκεν ἐν τῇ ζ „ἐν γὰρ τῷ πρόσθεν ἐπὶ πολλὰ στάδια μέλλων ἰέναι"*. Quod codices nostri Thucydidei confirmant, cum hoc uno loco (VII. 78.) hanc formam exhibeant. Accurate igitur Dionysius Thucydidem perscrutatus est, quod ea quoque re demonstratur, quod ex certorum fragmentorum numero decem de Thucydide agunt s. uu. *αὐθέντης, ἐμπαλασσόμενοι, ἐν χρῷ κουρά, κῆπος, μήκων, πασσυδί, πελιτνός, σιγμός, σῶς, ὤνευον.*

Si ad singula accedemus, haec fere inueniemus:

Eustathius p. 1356, 34. (= Rindfleisch. fr. 88. Schwartz., Ael. Dion. p. 38.): *αὐθέντης οὐχ ὁ δεσπότης, ὥς φησιν Αἴλιος*

Διονύσιος, ἀλλ' αὐτοέντης καὶ αὐτοχειρίᾳ φονεύς [1]), qua cum adnotatione conuenit schol. Thuc. III. 58.: παρὰ τοῖς αὐθένταις] τοῖς φονεῦσιν· αὐθένται κυρίως οἱ αὐτόχειρες καὶ πολέμιοι. οἱ δὲ νῦν τοὺς αὐθέντας τοὺς κυρίους καὶ δεσπότας. Cetera adiumenta si perscrutamur, Phrynichi habemus glossam p. 120. ed. Lobeck.: αὐθέντης μηδέποτε χρήσῃ ἐπὶ τοῦ δεσπότου, ὡς οἱ περὶ τὰ δικαστήρια ῥήτορες, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ αὐτόχειρος φονέως, qui fortasse fuit auctor scholii. Sed ex atticista potius illud deriuatum esse censebimus Meieri opinionem l. l. secuti, quam ideo commendo, quod Phrynichus nusquam contra atticistas pugnat, sed potius illos exscribit. Apud Suidam maioris spatii glossam inuenimus, quae re quidem ipsa conuenit cum Eustathio, sed uerbis plane discrepat. Similia proferunt Etym. Mag. s. u. αὐθέντης et schol. Apoll. Rhod. II. 754. Etymologia illius uerbi, quam Suidas statuit, ineptissima est et ab Aeli ratione prorsus aliena uidetur: itaque illa ab atticistae glossa secernenda est, praesertim cum in Etymologico Magno et in schol. Apoll. Rhod. desit.

Eustath. p. 527, 18. (Rindfleisch. fr. 181., Schwartz. p. 51.): Αἴλιος Διονύσιος μέμνηται τοῦ Θουκυδίδου εἰπόντος (VII. 84.) „ἐμπαλασσόμενοι“ ἀντὶ τοῦ ἐ μ π λ ε κ ό μ ε ν ο ι, περιπειρόμενοι, φυρόμενοι.

Schol. Thuc. VII. 84.: ἐμπαλασσόμενοι] ἀντὶ τοῦ ἐ μ π λ ε κ ό μ ε ν ο ι κατέπιπτον.

Scholion igitur cum idem praebeat, quod Dionysius, ad illum referendum uidetur neque, quod in scholio non omnes Dionysi explicationes inueniuntur, mirum est, cum scholiastarum sit lexicographorum explicationes in breue contrahere ac nonnulla omnino omittere. Suidas s. u. ἐμπαλασσόμενοι· ἐμπίπτοντες habet et deinde locum Thucydideum laudat. Ad alium igitur fontem illius glossa reuocanda uidetur.

Eustath. p. 1450, 35. (Rindfleisch. fr. 353., Schwartz. p. 51.): ἐν χρῷ κουρά. ἡ ψιλὴ καὶ πρὸς τὸν χρῶτα καὶ ἐν χρῷ κου-

1) Meier Opusc. II. p. 69. recte mihi egisse uidetur, cum ὥς φησιν Αἴλιος Διονύσιος ante οὐχ ὁ δεσπότης poneret.

ρίας ὁ οὕτω κειρόμενος. ἐν χρῷ παραπλεῦσαι τὰς ναῦς παρὰ Θουκυδίδῃ (II. 84.) καὶ πλοῦς ὁ ἐγγὺς γῆς κτλ. Schol. Thuc. II. 84.: ἐν χρῷ] ἀντὶ τοῦ πλησίον· ἐστὶ δὲ ἀποκοπή. ἦν γὰρ ἐν χρωτί. εἴρηται δὲ ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς κουρᾶς τῆς ἄχρι τοῦ χρωτὸς κειρομένης. Ad similia igitur atque ea sunt, quae Aelius Dionysius habet, hoc scholion respicit, cum τῆς ἐν χρῷ κουρᾶς mentionem faciat (quod Dionysi lemma uidetur fuisse), etsi loco Thucydideo de illa omnino cogitari non potest. Atque idem Dionysius eum Thucydidis locum citauit, cuius scholion iam rettulimus. Scholiasta igitur Aelio Dionysio usus est; neque tamen omnino exscripsit, sed ea tantum attulit, quae ad explicandum Thucydidem ei necessaria esse uidebantur; scholion et a Suida s. u. ἐν χρῷ et a Thoma Magistro p. 138, 1. Ritschl. transscriptum est.

Eustath. p. 907, 40. (Rindfleisch. fr. 252., Schwartz. p. 79.): κῆπος· οὐ μόνον φυταλιὰ ἀλλὰ καὶ καλλωπισμὸς κόμης κατ' Αἴλιον Διονύσιον καὶ κουρᾶς διάθεσις τῶν ἐν κεφαλῇ τριχῶν. Θουκυδίδης δὲ κηπίον φησί, κωμικοὶ δὲ κτλ. Respicit Aelius Dionysius ad Thuc. II. 62., ubi hoc habemus scholion: κηπίον] τινὲς κηπίον ἤτοι γήδιον, ἄλλοι δὲ τὸ κηπίον εἶδος κουρᾶς φασιν, οὕτως ὀνομαζόμενον. κατὰ κοινοῦ δὲ τὸ εἰκός. Cum loco Thucydideo γήδιον interpretatio sola recta sit neque de tonsurae genere omnino possit cogitari, haec Dionysi explicatio falsa est. Si uero idem error apud duos auctores inuenitur, quid probabilius, quam alterum ab altero pendere? Alterum igitur scholion ad Aeli Dionysi ὀνόματα ἀττικά referre non dubito. Schwartzius ab Eustathio Dionysi uerba conturbata esse existimat. Sed cum ille tam dilucide de his rebus exponat, quidni potius Aelius Dionysius errauerit? praesertim cum et illum e fontibus antiquioribus hausisse sciamus, quos ipsos quoque nonnunquam lutulentos fluxisse Naber optime demonstrauit. De hoc uocabulo iam Eratosthenem egisse testis est scholiasta ad Eurip. Troad. u. 1162. Similia de illo genere tonsurae affert scholion ad Aristoph. Au. u. 806., quod Suidas s. u. κῆπος exscripsit. Goslingsius p. 20. hoc scholion ad ipsum Didymum referendum esse putat, quia Hesychius s. u. κῆπος

haec habet: *κῆπος. παράδεισος παρὰ Πέρσαις ἢ εἶδος κουρᾶς, ἣν οἱ θρυπτόμενοι ἐκείροντο ὡς ἐπίπαν ἐν μιᾷ μαχαίρᾳ.* Sed neque singula inter se conueniunt et ratio Goslingsi id unum probat auctorem esse Diogenianum, cf. p. 79., unde Dionysio collato uel Pamphilum uel Vestini epitomam hanc glossam exhibuisse concludendum esset, si Naberi rationes sequeremur. Sed cum Diogenianum quoque ex atticistis hausisse uerisimile sit, de qua re supra dictum est, de Didymo scholii auctore hoc argumento nihil efficitur. Fortasse tamen res ipsa non improbanda est, quia de scholiastis Aristophaneis ambigitur. Quandoquidem locus supra laudatus conuenit quodammodo cum Eustathio, equidem non improbauerim Didymum hac de re exposuisse et atticistam locum Thucydideum ex sua penu adiecisse, cf. M. Schmidt. Didym. p. 67. Scholion igitur Thucydideum non e Didymo ipso deriuatum est, sed ex atticistae lexico, Dionysius autem glossam suam lexico cuidam Didymeo debet.

Eustath. p. 1390, 50. (Schwartz. p. 96.): *μήκων· θηλυκῶς. Θουκυδίδης μήκωνα μεμελιτωμένην.* Respicit Aelius Dionysius ad Thuc. IV. 26., ubi quod exstat scholion, plane aliena tradit. Scholiasta igitur hoc loco Aeli Dionysi adnotationem, si quidem totam habemus, quod minus uerisimile est, non respexit neque adhuc scholii auctorem indagare potui.

Eustath. p. 166, 18. (Rindfleisch. fr. 297., Schwartz. p. 117.): *πανσυδίῃ· ἀντὶ τοῦ παντελῶς, ὅθεν καὶ παρὰ Θουκυδίδῃ τὸ „πανσυδεὶ διεφθάρθαι“.* Eandem glossam minus quam apud Eustathium detruncatam habemus apud Photium s. u. *πασσυδί· παντελῶς. ὁ Θουκυδίδης ἐν η΄ „μὴ οὕτω γε πασσυδὶ διεφθάρθαι“ ὅπερ ἀγνοήσαντές τινες γράφουσι πανσυδί. ἔστι καὶ ἐν Αὐτομόλοις Φερεκράτους,* quae uerba Suidas transscripsit, qui pariter atque Aelius *πασσυδεί* praebet. Formam *πανσυδίῃ* homericam Eustathius ad usum atticum transferre non dubitauit. Inde confusio uocabulorum *πανσυδίῃ*, quod epicorum tantum est, et *πασσυδί* siue *πασσυδεί* orta est. *πασσυδί* formam propter Photi glossam Dionysio probatam fuisse credemus. Respicit Aelius Dionysius ad Thuc. VIII. 1., ubi in

ceteris codicibus scholion omnino deest, sed exhibetur in codice Patmiensi scholion, quod omnino cum Eustathi glossa conuenit. Atticistam igitur huius scholii auctorem fuisse uidemus. De re ipsa, utrum *πανσυδί*, quod codices Thucydidei habent, an *πασσυδί*, an *πασσυδεί* an *πανσυδεί* scribendum sit, conferantur Poppo, qui priorum sententias enumerat, et Classenus l. l.

Eustath. p. 735, 55. (Rindfleisch. fr. 304., Schwartz. p. 120.): *Αὐτὸ γὰρ* (sc. *τὸ πελιδνόν*) *καὶ πελιτνὸν παρὰ Θουκυδίδῃ διὰ τοῦ τ̄ εὕρηται, ὡς Αἴλιος Διονύσιος παρασημειοῦται.* Spectat Aelius Dionysius ad Thuc. II. 49., ubi hoc est scholion: *πελιδνόν*] *πελιδνόν ἐστι τὸ μετέχον ὠχρότητος καὶ μελανίας, οἱονεὶ μολυβδοειδές.* Cum apud Photium haec glossa bis occurrat, Naber ad Photium II. p. 72. not. 5. et 8. alteram e priore, alteram e posteriore Aeli Dionysi editione prodiisse contendit. Eodem iure altera quoque glossa ad Pausaniae lexicon, quod persaepe eadem habuisse atque Dionysium non ignoramus, reuocari potuit. Num scholion Thuc. redeat ad Dionysium, dubium uidetur, quamquam nulla potest proferri causa, qua hoc fieri non posse demonstretur. Nam quod Suidas priore loco glossam Photi habet, deinde scholion Thucydideum addit, nihil refert, quia ille codicem suum et Photi auctores exscripsit. Scholiasta igitur et Photius fortasse ex eodem fonte hauserunt.[1]) De hoc uocabulo fere omnes lexicographos egisse inde certum fit, quod apud Hesychium quinque glossas inuenimus:

πελιαί· μέλαιναι.
πελιανόν· μολύβδῳ ἐοικὸς κατὰ τὴν χρόαν.
πελιδνόν· μέλαν ὡς μόλυβδος ἢ ὕφαιμον.
πελιοί· μέλανες ὡς ὠχροὶ ἢ χλωροί.
πελιτνόν· πελιόν,

in quibus glossis omnibus singula cum scholio nostro conueniunt. Sine dubio nonnulla aliunde interpolata sunt, ut iam

1) Moeris p. 325. Pierson. habet: *πελιτνὸν σὺν τῷ τ̄ Ἀττικῶς, πελιδνὸν ἢ πελιὸν κοινῶς*, exempli causa cf. Alexin in Pharmacopola apud Athen. III. p. 107. D.: *αἰσχύνεται γὰρ πελιτνὸν ὂν τῷ σώματι* scil. *ἡπάτιον.*

M. Schmidtius uidit, qui corruptum *πελιανόν* (= *πελιδνόν* mutatione litterarum *Δ* et *Α* creberrima) Diogeniano ademit. Fortasse iniuria, si Boysenum respicies, qui Diogenianum Dionysio et Pausania usum esse contendit, quam opinionem iam supra me sequi professus sum pag. 80. not. Similes scholio sunt glossae altera et tertia, sed dubium est, unde scholiasta sua hauserit, e Diogeniano an e Pausania an ex altera Dionysi editione.

De loco notissimo, ubi Aelius Dionysius de Thucydidis sigmatismo disputat (Eustath. p. 813, 44., Rindfleisch. fr. 327.) taceo, cum Thucydidis ille quidem mentionem faciat, minime tamen spectet ad locos singulos, neque ullum scholion hac de re disserat, cf. Schwartz. ad *σιγμός* p. 137., Eustath. p. 813. 896. 1379., Crameri Anecd. Paris. III. p. 13.

Idem dicendum est de *σῶς* uocabulo, de quo conferatur Eustathius p. 959, 44. (Rindfleisch. fr. 331., Schwartz. p. 145.): *καὶ σῷ μονοσυλλάβως οἱ σῶοι καὶ παρὰ Θουκυδίδῃ, οἱ δὲ συνηθέστερον γράφουσι σῶοι,* cum ad I. 74. scholion nullum inueniatur.

Accedimus ad ultimum fragmentum, quod ad Thucydidem pertinere supra diximus: Eustath. p. 862, 38. (Rindfleisch. fr. 362., Schwartz. p. 163.): *ὤνευον· παρὰ Θουκυδίδῃ τὸ ἐκίνουν καὶ περιῆγον. ὄνος γὰρ τοῦ μύλωνος τὸ κινούμενον. καὶ αἱ τοιαῦται μηχαναὶ ὄνοι.* Respicit hic Aelius ad Thuc. VII. 25., ubi hoc habemus scholion nonnullis locis corruptum: *ὤνευον ἀναδούμενοι τοὺς σταυρούς] †ὄνευός ἐστι μηχανὴ περιαγωγῆς, ᾗ οἱ χρώμενοι ὀνεύειν λέγονται. Ἄλλως. †ὀνευός ἐστι μηχανὴ ἐπ' ἄκρων τῶν ἀκατίων πηγνυμένη, ἀφ' ἧς περιβάλλοντες βρόχος* (leg. *βρόχοις*) *τοὺς σταυροὺς ἐκ τοῦ βυθοῦ ἀνέσπων. ἔστι γὰρ ἡ τοιαύτη μηχανὴ βιαιοτάτη. ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ σαγήνην βαρεῖαν ὑπὸ δυοῖν ἀνδρῶν ἀπόνως ἕλκεσθαι.* Suidas s. u. *ὤνευον* primum Aeli explicationem praebet, deinde locum Thucydidis laudat, postremo scholion totum inde a uocibus: *ὄνος ἐστὶ μηχανὴ ἐπ' ἄκρων τῶν ἀκατίων* adiungit. Prius igitur scholion, quod si non uerbis, re tamen ipsa conuenit cum Aeli explicatione, omnino non attulit. Cum uero Aelium

locos ueterum scriptorum laudasse sciamus, quod Suidas nusquam fecit, nisi ubi alienos fontes exscripsit, fortasse non audacius agemus, si scholiastam secundum Aelium respexisse, priorem scholiastam eum plane secutum esse censebimus. Accedit quod apud Thomam Magistrum p. 407. ed. Ritschl. eadem explicatio, quae apud Eustathium, inuenitur, addito Thucydidis loco ἐν τῇ ἕκτῃ, unde, quod e Ritschelii prolegomenis didicimus, Thomam ad fontem priorem rediisse neque Thucydidem ipsum inspexisse apparet. Scholii menda mihi recte a Bekkero in Suida s. u. ὤνευον et a Duebnero in editione Didotiana uidentur correcta esse.

Iam, ut summam faciamus, in decem his locis quattuor habemus, qui si non omnino uerbis, tamen re ipsa cum scholiis congruunt (ἐμπαλασσόμενοι, κῆπος, πασσυδί, ὤνευον), duo similia continent (ἐν χρῷ κουρά, αὐθέντης), ad πελιτνός et μήκων scholia habemus, quae alias res tractant, ad σιγμός et σῶς scholia omnino desunt. Nihil igitur obstat, quominus scholiastas Aeli Dionysi opibus usos esse dicamus. Sed id quoque concedendum est scholiastas Aelium Dionysium non ad uerbum exscripsisse, sed ea tantum excerpsisse, quae ad textum Thucydidis interpretandum utilia uidebantur, ita ut re ipsa cum illo consentirent.

Cum iam supra affirmauerimus fontes Photi et Suidae principales fuisse lexica Aeli Dionysi et Pausaniae atticistarum, si scholia Thucydidea cum Photio conspirant, etiamsi neuter lexicographus nominetur, iure tamen ad alterutrum ea referenda esse suspicabimur. Neque desunt exempla, quibus hoc probetur.

§ 9.

Quae iam appositurus hunc sequar ordinem, ut primo loco ea afferam scholia, quae αὐτολεξεὶ apud Photium exstant, deinde quae quodammodo cum illo conspirant, adnotatis semper ceteris auctoribus, apud quos inueniuntur. Tum ad illa scholia accedam, quae, etsi propter lacunas lexici Photiani apud Photium non inuenies, tamen atticistarum uidentur esse,

quia apud Harpocrationem aut Hesychium aut Suidam aut apud alios lexicographos uel scholiastas inueniuntur, quorum conexum cum atticistarum lexicis Naber, Boysenus, alii iam pridem demonstrauerunt. Singula non ad capitum Thucydideorum, sed ad litterarum ordinem enumeranti mihi id consilium fuit, ut totum hoc caput et rationem illustraret, qua lexica illa eruditissima ex excerptorum tenebris in lucem reuocari possent, et ut futurus atticistarum editor auxiliis iam in ordinem coactis uti posset; indicem uero omnium, quas tractauimus, glossarum sub calce huius libelli addam.

Tria sunt scholia, quorum non sensus modo, sed uerba etiam prorsus cum Photi uerbis concinunt:

Schol. Thuc. I. 120. et Phot. s. u. *εὖ παρασχόν· ἀντὶ τοῦ παρασχόντος. δῆλον δὲ τοῦ δαίμονος, ὅ ἐστι τοῦ δωρησαμένου τὴν νίκην.* Nihil refert, quod eandem glossam apud Suidam inuenimus, cum ille aut scholiis aut alio libro usus sit, et maxima essem in difficultate, quomodo sententiam meam, qua Photium scholiis Thucydideis non esse usum dixi, defenderem, nisi succurreret *συλλογὴ λέξεων χρησίμων* apud Bachmann. Anecd. I. p. 241, 12., ubi eadem glossa occurrit. Constat enim lexicon Bachmannianum adnotationes grammaticorum ad Thucydidem pertinentes continere, quae ad Aelium Dionysium et Pausaniam referendae sunt, cf. Naberi Proleg. ad Phot. p. 130. sqq., sed scholia Thucydidea nulla exhibet. Itaque non dubito, quin et scholiasta et Photius s. u. ex eodem fonte hauserint, i. e. ex atticistarum lexicis.

Item dubitare poteris, utrum Photium hausisse e scholiis Thucydideis credamus necne collato scholio ad Thuc. I. 50. et Photio: *πρύμναν ἐκρούοντο. πρύμναν κρούεσθαί ἐστι τὸ κατ' ὀλίγον ἀναχωρεῖν μὴ στρέψαντα τὸ πλοῖον. ὁ γὰρ οὕτως ἀναχωρῶν ἐπὶ τὴν πρύμναν κωπηλατεῖ. τοῦτο δὲ ποιοῦσιν, ἵνα δόξωσι μὴ φανερῶς φεύγειν οὕτω κατ' ὀλίγον ὑπανιόντες, ἢ ἵνα μὴ τὰ νῶτα τοῖς πολεμίοις δόντες ῥᾷον τιτρώσκωνται.* Cum nullum praeter Suidam auxilium suppeditet, hoc loco maior etiam esset difficultas, nisi sex locis discrepantia scripturae exstaret; nam Photius et Suidas consentientes hasce

scripturas exhibent: πρύμναν ἀνακρούεσθαι, ὑπαναχωρεῖν, στρέψαντας, ὑπαπιόντες, atque οὕτω et ῥᾷον plane omittunt. Cum Photium scholia Thucydidea adhibuisse uix sit credibile, et his tam multis scripturae discrepantiis haec suspicio augeatur, non iniuria contendere mihi uideor Photi glossam et scholion ab eadem origine petenda esse, i. e. ab atticistarum scriptis. Suidas autem, cum hoc loco prorsus eadem atque Photius exhibeat, non e scholio sed ex eodem atque Photius fonte uidetur sua hausisse.

Manifesta uero res est in glossa illa magna apud Phot. s. u. σκυτάλη. ἐπιστολὴ Λακωνική· ἦν δὲ σκυτάλη ξύλον ἐξεσμένον ἐπίμηκες. δύο δὲ παρὰ Λακεδαιμονίοις ὑπῆρχον σκυτάλαι. καὶ τὴν μὲν μίαν κατεῖχον οἱ ἔφοροι τῶν Λακεδαιμονίων, τὴν δὲ ἑτέραν τῷ ἐκπεμπομένῳ παρ' αὐτῶν στρατηγῷ παρεῖχον. καὶ ὁπότε ἐβούλοντό τι ἐπιστεῖλαι αὐτῷ, φέροντες ἱμάντα λευκὸν περιεῖλλον τὴν σκυτάλην. καὶ ἐπὶ τοῦ ἱμάντος ἔγραφον καὶ ἀνελίττοντες παρεῖχον τὸν ἱμάντα τῷ ἀποφέροντι. τοῦτο δὲ ἐποίουν ἵνα μὴ μανθάνωσιν οἱ ἀποφέροντες τὸ δηλούμενον ἐν αὐτῷ. ὁ δὲ στρατηγὸς δεχόμενος τὸν ἱμάντα τῇ ἑαυτοῦ σκυτάλῃ περιείλιττεν καὶ ἀνεγίγνωσκεν οὕτως τὰ γεγραμμένα. Λέγεται οὖν καὶ ἡ ἐπιστολὴ σκυτάλη καὶ αὐτὸ τὸ ξύλον, ἀφ' οὗ καὶ ἡ ἐπιστολή. Διοσκουρίδης δὲ κτλ. Quae omnia ita concinunt cum scholio Thuc. I. 131., ut minutiora tantum (sed ea ita comparata, ut nec Photium a scholiasta excerptum, nec hunc ab illo exscriptum esse quisquam credat) ibi mutata sint. Tam amplam igitur glossam optimae doctrinae plenam si apud Photium et scholiastam nostrum inuenimus, quid uerisimilius, quam illam ad eos auctores redire, quos iam saepius utriusque glossatoris fontem principalem fuisse uidimus? Accedit, quod scholion ad Aristoph. Au. u. 1283. ex hac glossa excerptum est, unde luce clarius euincitur hanc totam glossam ad uetustam quandam originem esse referendam. Cum uero Hesychius et cetera lexica taceant, ultra atticistas progredi temerarium uidetur. Neque excerptio illa in scholiis Aristophaneis alienam originem indicat, quia atticistas etiam multum in comicis uersatos esse constat, cf. Photi bibl. cod. 152.

Quibus exemplis cum iam apertum sit interdum scholia nostra et glossas Photianas ad eandem originem reuocandas esse, etiam id probabilitate mihi carere non uidetur, si glossas Photianas et scholia Thucydidea, quae etsi non prorsus congruunt, tamen magnam inter se similitudinem praebent, ex eodem solo effossa esse censebimus. Quibus uel obiter inspectis et cum scholiis Thucydideis comparatis statim atticistarum lexica non ad uerbum exscripta, sed ipsas rerum summas a ueteribus historici interpretibus excerptas esse intelleges.

Atque primum quidem huius generis exemplum praebet Photi glossa *ἀγχωμάλου· τῆς ἴσης· τῆς ἐγγὺς τοῦ ὁμαλοῦ*[1]), quae eadem in breuius contracta est in scholio Thuc. IV. 134.: *ἀγχωμάλου· τῆς ἴσης.*

Difficilior res est ad diiudicandum in proxima glossa, ubi Photius (cf. Schwartz. p. 56.) haec exhibet: *τὸ εὔηθες· εὔηθες ἐπὶ τοῦ βελτίονος καὶ Θουκυδίδης καὶ ὁ φιλόσοφος,* quae ad Thuc. III. 83. uidentur referenda. Scholion quidem alia uerba habet: *καὶ τὸ εὔηθες] τὸ ἁπλοῦν καὶ ἀπόνηρον. σημείωσαι τὸ εὔηθες ἐπὶ καλοῦ,* atque in dubio essemus, glossa Photiana utrum cum scholio coniungenda esset necne, nisi glossa quaedam in Etymologico Magno p. 390, 46. succurreret; ibi enim legimus: *εὔηθες τὸ ἁπλοῦν καὶ ἀπόνηρον τάττεται ἐπὶ καλοῦ καὶ ἐπὶ ἀγαθοῦ. εὐήθεια μωρία. Ὁ Θουκυδίδης ἐν γ' ἐπὶ βελτίονος λαμβάνει καὶ ὁ φιλόσοφος.* Cum nullum uestigium exstet, quo freti scholia Thucydidea ab etymologo exscripta ducamus, et cum quodammodo conueniat Hesychi s. u. *εὔηθες* glossa prior *ἁπλοῦν· μωρόν, ἀσύνετον,* illum hanc glossam ex aliis auctoribus deprompsisse censebimus. Cum uero in Etymologico Magno scholion cum Photi glossa in unum coniunctum sit, non Photi tantum articulum, sed totam etymologi glossam atticistis attribuere non dubito. Itaque iam primum

1) Conuenit Eudemus apud Boysenum, de Harpocrationis fontibus p. 99., Lexic. rhetor. in Bekkeri Anecd. p. 333, 12., Timaei lexicon in Platon. ed. Herm. uol. VI. p. 397., cf. Naber. ad Phot. p. 113. Moeris p. 86. Pierson. a Nabero incuriose allatus est, cum non de *ἀγχώμαλος*, sed de *ἀμφιδήριτος* uoce disputet.

habemus exemplum, quo, quanta neglegentia etiam in melioribus lexicis hic uel illic nonnullae antiquioris doctrinae partes omissae sint, plane demonstretur. Cuius generis multa similia mox enumeranda sunt. Moeris p. 143. Pierson. *εὔηθες· τὸ χρηστὸν παρὰ Θουκυδίδῃ Ἀττικῶς, εὔηθες τὸ ἀνόητον Ἑλληνικῶς* (quam interpolatam formam habet apud Hesychium glossa altera), e simili fonte uidetur hausisse cf. Bekkeri Anecd. I, p. 91, 23. 243, 12. Poll. V. 119. Scholia Platonica nullam opem afferunt.

Photius s. u. *εὐλάχα* (cf. Ael. Dionys. p. 57. ed. Schwartz.)· *εὐλάχα ἄροτρον παρὰ Θουκυδίδῃ [ἐν χρησμῷ τινι]*[1]. *Δώριος δὲ ἡ λέξις.* Quae glossa respicit ad Thuc. V. 16., ubi scholiasta haec adnotat: *εὐλάκαν δὲ τὴν ὕννιν οἱ Λακεδαιμόνιοι λέγουσιν. ἔνιοι δὲ δίκελλαν λέγουσιν ἀπὸ τοῦ λακαίνειν σκάπτειν. εὐλάξειν δὲ ἀρόσειν.* Si scholion reuera cum Photi glossa cohaeret, atticistarum explicatio priore loco exhibita est. Id quidem certum est uocem illam *εὐλάχα* nusquam apud scriptores graecos redire. Sed res est difficillima, quia nemo unquam demonstrabit rastrum et aratrum non esse instrumenta prorsus inter se diuersa, nisi forte credimus interpretes de instrumento agresti qualicunque cogitauisse et uocem rarissimam uocabulo *δίκελλα* siue uocabulo *ἄροτρον* explicasse. Altera explicatio magis mihi arridet, quam peto ex Hesychi glossa *αὐλάχα· ἡ ὕννις,* qua commotus Dindorfius ad uocem *εὐλάχα* in Thesauro Stephani apud Thucydidem *αὐλάχα* scribendum esse censet. Propter hanc Hesychi glossam ego non dubito, quin utraque glossa, et Hesychiana et Photiana, et scholion Thucydideum ex eodem riuo hausta sint. De altera uero scholii parte eiusque origine propter lexicorum silentium dici nihil potest.

Photius s. u. *ἐφολκὰ λέγοντες ὡς Θουκυδίδης ἀντὶ τοῦ ἐπαγωγόν* (cf. Schwartz., Ael. Dionys. p. 58.) respicit ad usum quendam Thucydideum, quem scholiasta saepius explicat:

---

1) Ea, quae uncis inclusa sunt, apud Photium desiderantur, exstant in Suidae glossa. Cobetus Mnemos. VI. p. 168.: *εὐλάχᾳ ἀργυρᾷ εὐλαξεῖν* apud Thucydidem scribi iubet.

ἐφολκὰ ἀντὶ τοῦ ἐπαγωγά, cf. Thuc. III. 13., IV. 41. 108. (ubi scholion Patmiense habet: ἔφολκα (sic) ἐπαγωγὰ καὶ πιθανὰ καὶ ἐφελκύσασθαι δυνάμενα), V. 6., VII. 4. et saepius. Illa uox cum Thucydidis propria sit, atticistas etiam Hesychius s. u. ἐπαγωγὰ τὰ ἀγαγεῖν δυνάμενα uidetur exscripsisse.

Porro legitur apud Photium (cf. Ael. Dionys. p. 69. ed. Schwartz.): ἱερῶσθαι. φησὶ Θουκυδίδης „νομίσαντες κατὰ δή τινα παλαιὰν αἰτίαν οὐ καθαροὺς ὄντας ἱερῶσθαι“. σημαίνει γὰρ τὸ ἱεροὺς νενομίσθαι. καὶ οἷον καθιερῶσθαι.[1]) Spectat is, quem Photius secutus est, auctor ad Thuc. V. 1., ubi hoc exstat scholion: ἱερῶσθαι] τουτέστιν ἱερῶς ἀνακεῖσθαι τῷ θεῷ. (Codices Thucydideos praeter F omnes falso in textu praebere ἱερᾶσθαι Bekker affirmat.) Vides sententiam esse eandem, uerba tantum discrepare. Pari modo explicatur in Etym. Mag. p. 468, 37. ἱερᾶσθαι· ἱερουργεῖν. καὶ Θουκυδίδης „κατὰ δή τινα παλαιὰν αἰτίαν“ κτλ., ubi Sylburgius ὁ δὲ Θουκυδίδης scribendum esse censet; mihi probabilius uidetur hoc loco lacunam statuere et ἱερῶσθαι etymologo restituere, quem permulta e Photio in sua uasa transfudisse consentaneum est.[2])

Non semper atticistarum lexica magnas copias singulis articulis comprehendisse docent glossae Photi, Hesychi, Suidae ἰσόρροπον· ἰσοβαρές, ἰσοστάσιον, quae conueniunt cum scholio Thuc. II. 42.: ἰσόρροπος· ἰσοστάσιος, quod atticistarum esse inde euincitur. Quam ob causam in ordinem Schwartzia-

1) Apud Hesychium glossam uehementer discrepantem inuenimus ἱερῶσθαι· θύειν καθαροὺς ὄντας. Aut Hesychi auctor Thucydidis uerba male intellexit (ἱερῶσθαι enim putauit idem ualere atque „sacrum esse“), aut uerba corrupta sunt, aut Schmidtius non recte glossam rettulit ad locum Thucydideum.

2) Thomas Magister p. 186. Ritschl. haec habet: καὶ ἱερεύεσθαι καὶ καθιερεύεσθαι ἐπὶ θυομένων ἱερείων. ἱερᾶσθαι δὲ μόνον ἐπὶ τῶν εἰς ἱερέας τελούντων. ἱερῶσαι μέντοι καὶ καθιερῶσαι ἐπὶ τῶν ἀναθημάτων. Ultima uerba Ritschelius in ἱερεῦσαι καὶ καθιερεῦσαι mutare uoluit. Sed cum Thomas Magister saepissime Thucydidem respiciat atque Photius l. l. ἱερῶσθαι καὶ καθιερῶσθαι aperte coniungat, non uideo, cur actiuum ἱερῶσαι eodem sensu atque ἱερεῦσαι usurpatum fuisse negemus.

num hoc scholion receptum esse uelim. Eadem est ratio glossae Photi *μετρίως· τὸ συμμέτρως Θουκυδίδης*, quacum conuenit scholion Thuc. II. 35.: *μετρίως· συμμέτρως*. Tertium huius generis exemplum hoc addo: Photius s. u. *νεοκαταστάτοις ἀνθρώποις φησὶ Θουκυδίδης ἀντὶ τοῦ νεωστὶ κατῳκισμένοις*. Quae glossa fere omnino congruit cum scholio Thuc. III. 93.: *νεοκαταστάτοις ἀνθρώποις· ἀντὶ τοῦ νεωστὶ κατῳκισμένοις* uel *κατοικήσασιν*. Cum scholion ex eodem fonte fluxisse appareat, e quo Photius hausit, haec glossa uni ex illis atticistis tribuenda est, praesertim cum uoce illa praeter Thucydidem nemo meliorum temporum scriptor usus sit. Intellegere igitur non queo, cur Schwartzio haec glossa minore cum ueri similitudine, quam glossa *κωλύμη*, ad Aelium Dionysium reuocanda uideatur.

Sed ad litterarum ordinem reuertamur. Cum de uoce *κρωβύλος* propter insignes difficultates sub finem huius particulae agendum esse constituerimus, iam transeundum est ad Photium et Suidam s. u. *κωλύμη· κώλυμα. κώλυσις. ἐμπόδιον. ἐστὶ δὲ ἡ λέξις Θουκυδίδου.* Quae glossa ad Thuc. I. 92. pertinere uidetur, ubi hoc habemus scholion: *κωλύμη· κωλύσει. ἰδία δὲ ἡ λέξις Θουκυδίδου.* Cum hoc uocabulum unius sit Thucydidis, cf. Marcellin. § 52., nec postea nisi apud Thucydidis imitatores inueniatur, hanc uocem *ἀττικωτάτην* in lexicis atticistarum explicatam esse haud dubie probabile est, et cum Photius eadem habeat atque scholiasta, iam e posteriorum offuciis uerus auctor emergit, i. e. atticista quidam. Qua de causa egregia emendatione mihi uidetur Toupius glossam Hesychianam *κωλύμη· μεμφώδη* in *κωλύμη· ἐμπόδιον* mutasse.

Glossam Photianam s. u. *λαμπρῶς· τὸ φανερῶς οὐ τὸ ἐνδόξως. καὶ παρὰ Θουκυδίδῃ „καὶ λελυμένων λαμπρῶς τῶν σπονδῶν". καὶ παρ' ἄλλοις τοῖς παλαιοῖς* (quam Suidas exscripsit loco Procopi addito) iam Goslingsius p. 44. optime obseruauit congruere cum scholio Thuc. II. 7., ubi *λαμπρῶς· φανερῶς* explicatur. In ceteris lexicis nihil simile inueni. Nec minus uiro illi doctissimo assentiendum est, quod glossam Photi (et Suidae) *μάλιστα· τὸ μάλιστα ἀντὶ τοῦ ἀκριβῶς*

λαμβάνει ὁ Θουκυδίδης, cum glossatores plane eadem tradant atque scholiasta ad I. 17. III. 92., una cum scholio ad atticistas reuocandam esse censuit p. 42.

Rursus Photius, Suidas, scholiasta consentiunt in glossa *μετατάξασθαι· ἀντὶ τοῦ μετελθεῖν*, quam scholion Thuc. I. 95. ita exhibet: *μετατάξασθαι· πρὸς Ἀθηναίους μετελθεῖν. μετατεθῆναι.*

Photius s. u. *ὁμαιχμία* haec tradit: *ὁμομαχία. συμμαχία. παρὰ τὸ ὁμοῦ τὰς αἰχμὰς τίθεσθαι*, quae glossa multis locis aucta apud Suidam inuenitur, quem locos ipsum non addidisse, inde patet, quod locum Herodoto tribuit, qui potius Thucydidis (I. 18.) est. Habemus igitur exemplum, quo ea quae supra (p. 94.) diximus, comprobentur, Suidam non raro auctiora seruauisse, quibus in hac glossa e more suo nonnulla e scriptoribus Byzantinis ipse adspersit. Suidas igitur si reuera hanc glossam e Photio exscripsisset, multo pleniore exemplari usus esset quam codex est Galeanus, quae res admodum dubia uidetur, cf. Naber. § 19. Meam igitur potius sententiam amplecteris, qua Suidam non e Photio, sed ex illius auctoribus hausisse supra contendi pag. 93. sq. Sed haec quaestio quem in modum a uiris doctis soluatur, hic nihil interest, cum Suidam et Photium eadem tradere perspicuum sit, unde apparet Photi glossam reuera ad Thuc. I. 18. referendam esse, ubi hoc scholion inuenimus: *ὁμαιχμία*] *ἐκ τοῦ ὁμοῦ καὶ ἔχω ἢ μᾶλλον ἐκ τοῦ ὁμοῦ καὶ αἰχμή*. Eandem cum habeamus etymologiam, dubitari nullo modo potest, quin illae glossae ad eandem originem referendae sint i. e. ad atticistas. Eandem glossam nonnullis tantum uerbis discrepantem habemus in Etym. Mag. p. 623, 38., quam iam Gaisfordus ad scholion Thucydideum rettulit. Hesychi autem loco nihil ad explorandos glossarum et scholiorum auctores proficimus, cum codicis Marciani librarius interpretamentum plane omiserit.

Cum scholio Thuc. I. 56. *ὁμήρους*] *τοὺς ἕνεκα εἰρήνης διδομένους εἰς ἐνέχυρα* (cf. schol. Thuc. I. 82.) consentiunt Photius et Suidas, qui hoc loco paulo uerbosior est[1]): *ὅμηρον* (*παρὰ*

1) Uncis inclusa apud Photium desunt.

Θουκυδίδῃ) *τὸ εἰς εἰρήνην διδόμενον* (*ἐπὶ συνθήκαις*), et Hesychius *ὅμηροι· οἱ ἕνεκεν εἰρήνης διδόμενοι. ἐνεχυραζόμενοι.* Goslingsius p. 18., laudatis Harpocratione s. u. *ὁμηρεῦσαι* (potius *ὁμηρεύειν*) et scholio ad Ar. Ach. 327. hunc locum propter Naberi rationes ad Didymum refert. Quam sententiam non prorsus falsam esse docet scholion Aristophaneum, nec non e Pamphilo glossa petita potest esse, qui Didymi *λέξιν κωμικήν* in sua uasa totam transfudit. Ego uero, cum scholion Thucydideum conueniat, hanc glossam atticistis tribuere malim.

De uoce *ὁμωχέτας* iam supra egimus, cum exponeremus, qua ratione Suidas ad explorandos scholiorum fontes adhibendus esset, cf. p. 95. Habemus apud Photium, Hesychium, Suidam *ὁμωχέτας. Θουκυδίδης τοὺς συννάους θεοὺς καὶ ὁμορόφίους. Βοιωτικὴ δὲ ἡ λέξις.* Cum uox illa apud unum Thucydidem exstet IV. 97., ubi hoc habemus scholion: *ὁμωχέται· οἱ συμμετέχοντες τῶν αὐτῶν νεῶν καὶ τῶν αὐτῶν ἱερῶν*, non uerbis sed re ipsa consentiunt. Nihil eo effici, quod Suidas scholion ipsum post explicationem illam addiderit iam supra, p. 94., significauimus.

In melioribus scholiis Patmiensibus est, quod pertinet ad Thuc. III. 50. (ut quidem Sacellion probabiliter coniecit): *ὀργάς· ἡ ἀφιερωμένη χώρα τοῖς θεοῖς, ἤτοι ἀπὸ τῶν ὀργέων, ἅπερ ἐστὶ μυστήρια.* § *ἤτοι ἀπὸ τοῦ ὀργάνου, ἅπερ* (Egenolffius restituit *ὀργᾶν ὅπερ*) *ἐστὶν ἐπιθυμεῖν, καρπὸν φέρειν. αὕτη γὰρ οὐκ ἐγεωργεῖτο, ἐπάρατος οὖσα. ἐν τῷ περὶ συντάξεως* (§ 52.) „*πρὸς τοὺς καταράτους Μεγαρέας ἐψηφίσασθε ἀποτεμνομένους τὴν ὀργάδα.*“ Loco Demosthenico de lexico rhetorico cogitare admoniti apud Harpocrationem hanc glossam inuenimus: *ὀργάς. Δημοσθένης ἐν τῷ περὶ συντάξεως. ὀργὰς γὰρ καλεῖται τὰ λοχμώδη καὶ ὀρεινὰ χωρία καὶ οὐκ ἐπεργαζόμενα, ὅθεν καὶ ἡ Μεγαρικὴ ὀργὰς προςωνομάσθη τοιαύτη τις οὖσα, περὶ ἧς ἐπολέμησαν Ἀθηναῖοι Μεγαρεῦσιν.* Eundem igitur locum uterque glossator tangit, sed cum parum inter se conueniant, origo diuersa statuenda est. Eandem, quam scholion Patmiense, originem habet glossa Photi s. u. *ὀργάδες· τὰ ἱερὰ χωρία, ἤτοι ἀπὸ τῶν ὀργίων ἢ τῶν μυστηρίων.* § *ἢ παρὰ*

τὸ ὀργᾶν, ὅπερ ἐστὶν ἐπιθυμεῖν. καὶ γὰρ ἐπιθυμοῦντες τρυγᾶν τὰ ἱερὰ φυτά, οὐ τολμῶσι διὰ τὸ ἐπάρατα εἶναι, unde utramque explicationem illius iam in atticistarum lexicis coniunctam fuisse cernimus. Harpocrationis autem locus cum nondum ad certum auctorem reuocatus sit, euoluas, si placet, Hesychium s. u. *ὀργάς*, ubi in glossa: *λοχμῶδες καὶ ὀρεινὸν χωρίον καὶ ἀνέργαστον. καὶ πᾶν τὸ ὀργιζόμενον ἢ ἐπιτρεπόμενον ἢ ἐπιθυμοῦν ἢ ἀκμάζον* glossas Photi et Harpocrationis coniunctas esse intelleges. Ceteri lexicographorum loci nihil ad cognoscendam hanc glossarum affinitatem utile afferunt. Ne tamen quicquam omisisse uidear, loci hi sunt: Bekkeri Anecd. p. 287, 14. = Harp., Phot. gl. 1., Suid. gl. 2.; Phot. gl. 2.; Phot. gl. 3. = Suid. gl. 1.

Cum glossa Photiana: *ὅσον οὐκ ἀποτετέλεστο· ἀντὶ τοῦ σχεδόν*, confer scholion Thuc. IV. 69.: *ὅσον οὐκ ἀποτετέλεστο· ἀντὶ τοῦ παρὰ μικρὸν ἀπετελέσθη*. Si Suidam respexerimus, non *ὅσον οὐκ ἀποτετέλεστο* explicatum esse intellegemus, sed solas uoces *ὅσον οὐ*, ut ex locis appositis apparet. Si igitur Suidas [1]) haec ex auctore suo transscripsit, glossam non incorruptam esse putabimus, cum exemplum ad illustrandas uoces pro uocibus ipsis positum sit. Sed cum Suidas et Photius inter se consentiant, iam atticistam falso ita tradidisse coniciemus, et glossam apud Photium et Suidam ita restituemus: *ὅσον οὐ· ἀντὶ τοῦ σχεδόν. ὅσον οὐκ ἀποτετέλεστο κτλ.* Cui haec ratio minus probabilis uidetur, ei sub finem glossae uocabulum excidisse putandum est, quo *ἀποτετέλεστο* explicaretur. Proficiscendum enim est a Suidae glossa, qui ut exempla illa ad glossam iam mutilatam falsoque ab ipso intellectam e scriptoribus Byzantinis more suo adscriberet, fieri facile potuisse concedendum est. Neque tamen certum iudicium fieri potest, cum cetera etymologica prorsus taceant.

---

1) Suid. *ὅσον οὐκ ἀποτετέλεστο· ἀντὶ τοῦ σχεδόν. „ὅσον οὐκ ἤδη πονήρως τε καὶ ἀθλίως ἀπολουμένων." καὶ αὖθις „ἐκεῖνον γὰρ ὅσον οὐ βασιλεύειν τῆς Ἀσίας."* Apud Thucydidem hi loci non inueniuntur. Apud alios quoque scriptores *ὅσον οὐ* inueniri docet Deuarius ed. Klotz. I. p. 154.

Scholii Thucydidei I. 78. *παράλογος* atticistas (nisi quod ipse unum Aelium Dionysium auctorem esse dicit, qua de re cf. p. 97.) auctores fuisse optime Goslingsius p. 42. demonstrat, ut eius argumenta repetere inutile sit. Locos tantum ab illo non adhibitos uelim addas: Suid. s. u., Thom. Mag. p. 303, 16., schol. Luc. p. 134., lex. Vindob. p. 141, 17.

De uoce *παιδικά* iam Naber Proleg. p. 66. disseruit, qui quia conuenit scholion ad Aristoph. Vesp. 1026. (non 1021.), Photi glossam s. u. ad Didymum rettulit. Attamen cum scholion Thuc. I. 132.: *παιδικά] τὸ παιδικὰ ὀξυτόνως, οὐδέτερον πληθυντικόν. τοῦτο δέ τινες ἐπ' ἀγαθοῦ ἔρωτος, τινὲς δὲ ἐπὶ αἰσχροῦ λαμβάνουσιν* cum scholio Aristophaneo congruat, Goslingsius p. 17. etiam hoc ad Didymum referre uoluit. Neque tamen quicquam futtilius est. Quandoquidem glossa Photiana ne uno quidem uerbo conuenit cum scholio, quod iam obiter illam inspicienti perspicuum erit, de scholiis aliter argumentandum est. Quodsi Naber, quia simillimum est scholion ad Plat. Parmen. p. 127. B, statim de Boetho cogitauit, equidem, cum propter argumentorum penuriam credere non possim fuisse Boethum praecipuum scholiorum Platonicorum auctorem, statim ad atticistas refugio, quos saepissime in scholiis Platonicis adhibitos fuisse certum est. Conuenit praeterea Eudemus apud Boysen. p. 100. et aliud lexicon rhetoricum apud eundem p. 91.: *παιδικά· ἐπὶ θηλειῶν καὶ ἀρρένων ἐρωμένων τάττεται ἡ λέξις, ὡς ἔστι μετὰ ταῦτα λεκτέον.*

Vocem *παρεξειρεσίαν* auctor Photi in hunc modum explicauit: *τὸ ἔξω τῶν ἐρεσσόντων ἐν δ' Θουκυδίδης*, quae glossa ad Thuc. IV. 12. referenda est, ubi hoc habemus scholion: *παρεξειρεσία ἐστὶν ὁ ἔξω τῆς εἰρεσίας τῆς νεὼς τόπος, καθ' ὃ μέρος οὐκέτι κώπαις κέχρηνται. ἐστὶ δὲ τοῦτο τὸ ἀκρότατον τῆς πρύμνης καὶ τῆς πρῴρας.* Dubitari potest, num scholiasta cum Photio conspirans e glossis lexicographorum alterius post Chr. n. saeculi sua hauserit. Mirum enim est, quod Suidas, qui totam glossam e Photi auctoribus exscripsit, locum quendam Arriani citat. Si Suidas hunc locum ex auctore suo transscripsit, minime uerisimile uidetur, auctorem illum fuisse

unum ex atticistis, de quibus iam disputauimus, cum nullum fragmentum in magno illorum numero adhuc exhibuerit locum ex aequalibus scriptoribus apud atticistas laudatum. Cum uero saepissime Suidam ex opibus suis exempla e scriptoribus posterioris aetatis sumpta addidisse constet, hoc loco eum e fonte alieno hausisse censebimus. Fortasse ipse locum illum addidit, cum ex indice Bernhardyano in auctoribus Suidae gratissimis Arrianum fuisse appareat. Glossa igitur, qualem Photius eam exhibet, ex atticistarum penu desumpta est, locus autem Arriani ab illa secernendus. Hesychius s. u. *παρεξειρεσίαν· τὸ κατὰ τὴν πρῴραν πρὸ τῶν κωπῶν, ὡς εἰ λέγοι τις παρὲξ τῆς εἰρεσίας* tradit, quod omnino conuenit cum scholio Thuc. VII. 34. Scholiasta igitur ad eundem fontem redit, ad quem Hesychius. Eandem glossam Suidas post illam, de qua modo obseruauimus, addidit, Photius eam non habet. Quodsi Goslingsius p. 24. hanc glossam ad Didymum referre uoluit, quippe cum qua Hesychi locus conueniret, equidem hanc rationem debilem esse iam supra demonstraui p. 80. not.

Soli Photio debemus glossam *περίνεως· τοὺς ἔξω τῶν ὑπηρεσιῶν πλέοντας, ὡς λιπόνεως τοὺς λιποτάκτας*. Conuenit scholion Thuc. I. 10.: *περίνεως] τοὺς περιττοὺς ἐν τῇ νηὶ ἐπιβάτας οἱονεὶ δούλους. § τοὺς περιττοὺς καὶ ἔξω τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ ..... πρῶτον πλέοντας.* [1] Neque posteriorem scholii partem et Photi glossam ad eundem auctorem reuocare dubito.

1) Lacunam, quam indicaui, necessario statuendam esse inde apparet, quod *περίνεως* non est *ὁ πρῶτος πλέων*. Ille *πρωτόνεως* potius uocandus erat. Si glossas Photi iure utiles esse ad auctores scholiorum explorandos iudicauimus, etiam ex illis scholia corrupta corrigere licebit. Duas enim apud Photium glossas habemus: *πρωτόνεῳ· οἱ πρῶτον πλέοντες· ἢ πρῶτον εἰς τόπον τινὰ καταπεπλευκότες* et deinde *πρωτόνεως καὶ ἀρχένεως καὶ ἄλλα πολλὰ ὁμοίως· καὶ περίνεως Θουκυδίδης ἐν πρώτῳ.* Illas glossas fortasse Aelio Dionysio uel Pausaniae deberi Schwartzius p. 130. contendit neque tamen ullam causam attulit. Cur hoc fecerit, hic diiudicare nostrum non est; recte uero factum esse conicio, quia uocem *περίνεως* laudatam inuenimus. Itaque illa glossa ad textum scholii restituendum utor atque explendae lacunae causa ita scribo: *καὶ πρωτόνεως τοὺς πρῶτον πλέοντας.*

Goslingsius p. 41. totum scholion ad Aelium Dionysium refert, sed prior illius scholii pars cum loco quodam Pollucis I. 95. uidetur consentire, qui tradit: *περίνεως· οὕτω δ' ἐκάλεσε τοὺς ἄλλους ἐπιβάτας* (sc. *ὁ Θουκυδίδης*). Cui uero haec glossa attribuenda sit, dubium erit, donec meliora de Pollucis fontibus cognouerimus. Illum ipsum constanter de auctoribus suis tacere notissimum est.

Photius s. u. *περιωπή* (cf. Schwartz. Ael. Dionys. p. 123.) haec exhibet: *περιωπὴ καὶ πισύνη καὶ πύστις· πάντα ταῦτα γλωττώδη παρὰ Θουκυδίδῃ· καλεῖ δὲ περιωπὴν τὴν φροντίδα καὶ τὴν περίσκεψιν οὐ τὸν τόπον ὡς Ὅμηρος.* Vox *περιωπή* saepius apud Thucydidem inuenitur (I. 3. 136., IV. 86., V. 14.), atque unum habemus scholion, quod cum loco Photiano conferri possit, ad IV. 86.: *περιωπήν. ἀντὶ τοῦ περίσκεψιν ἢ περιάθρησιν ἢ πρόνοιαν ἢ ἐξέτασιν.* Prorsus igitur cum Goslingsio p. 46. facio, qui hunc locum (quem Suidas transscripsit et locis ex Agathia et Theophylacto Simocato petitis more suo auxit) ad atticistas rettulit.

Photius s. u. *προςέκειτο* (cf. Schwartz. Ael. Dionys. p. 128.): *ἀντὶ τοῦ προςεῖχεν· Θουκυδίδης.* Respicit ad Thuc. I. 93., ubi hoc habemus scholion: *προςέκειτο· τὸν νοῦν προςεῖχε νοήσας.* Exstat praeterea scholion ad VII. 34.: *προςκείμενος· προςέχων.* Loci ceteri a Schwartzio laudati nulla scholia exhibent.

Glossa Photi: *πρόςοδος· εἰσφορά· εἴσοδος ἢ παρουσία, ὡς Θουκυδίδης καὶ ἕτεροι* uidetur conuenire cum scholio Thuc. IV. 110.: *ἐτήρουν τὴν πρόςοδον] ἐφύλαττον τὸ τῆς παρουσίας,* ad quem locum auctor glossae apud Bekker. Anecd. p. 298, 7. uidetur respexisse. Cum e locis apud Schwartzium p. 128. laudatis appareat etiam ab oratoribus atticis saepius illam uocem adhibitam esse, et glossam illam atticistis adscribere non dubitabimus, et scholion nostrum ad eosdem referemus auctores. Suidas, qui eandem glossam habet, praeterea locum quendam incerti auctoris addidit: *ὁ δὲ Καῖσαρ ἐκ τῆς προςόδου μόνης τούτους κατέπληξε τουτέστι παρουσίας,* quem e sua penu uidetur adiecisse, cum uix credibile sit locum scrip-

toris posterioris (qui subesse putandus est propter uocem ὁ Καῖσαρ) in atticistarum lexicis, unde glossam hausit, exstitisse.

Manifestos auctores, atticistas dico, habet Photius s. u. *προςφερεῖς· ὁμοίας*, quae glossa occurrit et apud Hesychium et apud Suidam: *προςφερεῖς κόρας· ὁμοίας ἀλλήλων κόρας*. Locus Thucydideus, quem habeo, eandem praebet explicationem: *προςφερής· ὁμοία* schol. I. 49.

In scholio Thuc. I. 134.: *ἐν τῷ προτεμενίσματι*] *ἐν τῷ προπυλαίῳ*. § *ἐν τῷ πρὸ τοῦ ἱεροῦ προαστείῳ*, eandem habemus explicationem, quae inuenitur apud Photium, Hesychium, Suidam *προτεμενίσματα· προπύλαια ἢ προάστεια*. Mirum in modum corruptela quaedam Hesychi gl. 2.: *προτενίσματα* conuenit cum mendo eodem in scholio Patmiensi ad hunc locum, ubi habes: *προτένισμα· ὁ πρὸ τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ τεμένους ἱερὸς τόπος*, unde hunc errorem ueterrimum esse concludo. Etenim si nullus inter has glossas conexus esset, miro certe modo factum esset, ut et Hesychius et scholiasta Patmiensis in eiusdem loci explicatione in eundem errorem inciderent. Verum iam fontem communem hac macula inquinatum fuisse putandum est, et Hesychius tam insipidus se praestitit, ut eandem glossam et recte et falso transscriberet.

Photius siue potius illius auctor s. u. *πρότριτα· τῇ τρίτῃ ἐπάνω ἡμέρᾳ. Θουκυδίδης ἐν β' τὴν τρίτην πρὸ τῆς ἐκφορᾶς* respicere uidetur ad Thuc. II. 34., ubi hoc scholion legitur: *πρότριτα· πρὸ τρίτης ἡμέρας τῆς ἐκφορᾶς, ἢ ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς· ἄμεινον δὲ τὸ πρῶτον*; schol. Patm. *πρὸ τριῶν ἡμερῶν*. Scholion, ut uolgo legitur, corruptum esse inde apparet, quod Thucydidem l. l. agere de certo termino, qua *σκηνήν* illam confici oportuit, non de funere per tres dies celebrato omnes facile concedent, atque si Photi auxilio uti uolumus, ita scribemus: *τρίτης ἡμέρας πρὸ τῆς ἐκφορᾶς*, qua quidem emendatione aptum sensum restituisse nobis uidemur. Hesychi glossam *πρότριτα· πρὸ πολλοῦ* omnino non ad Thucydidis scholia referendam esse existimo. Si igitur scholion feliciter sanasse uideor, etiam hic locus cum Photi glossa ad eundem auctorem, Dionysium uel Pausaniam, referendus est.

Sequitur locus Photi: *προὔχοντο· προέβαλον· οὕτως καὶ Θουκυδίδης ἐχρήσατο ἐν πρώτῃ ἱστοριῶν λέγων „εἰ τὸ Μεγαρέων ψήφισμα μὴ καθέλοιμεν, ὅπερ μάλιστα προὔχονται" ἀντὶ τοῦ προβάλλουσι, προτείνουσιν.* Locus Thucydideus inuenitur I. 140., ubi habemus scholion *προὔχονται· προβάλλονται.* Optimo igitur iure has duas glossas inter se coniungemus et cum permultis locis scholia Thucydidea corrupta esse sciamus, non dubito, quin pro *προβάλλονται* actiua forma restituenda sit, praesertim cum ceteri auctores omnes illam formam praebeant. Cum Photio, Suidae, scholiastae hanc glossam communem esse intellexerimus, sane miramur, quod M. Schmidtius Hesychi glossam *προὔχονται· ἐνδέχονται* ad hunc locum reuocauerit, cum *ἐνδέχεσθαι* non idem sit atque „praetexere", sed potius „permittere" significet.

Apud Aelium Dionysium p. 132. ed. Schwartz. haec e Photio et Bekkeri Anecd. p. 388. enotata sunt: *ῥαχίαν οἱ Ἀττικοὶ καὶ τὴν Ἀκτὴν καὶ τὸν τόπον αὐτόν, ᾧ προσαράττει κῦμα. καὶ Θουκυδίδης· οἱ δὲ Ἴωνες κτέ.* Respicere uidetur ad Thuc. IV. 10., ubi hoc scholion exstat, quod iam per se ipsum maioris antiquitatis opinionem praebet: *τὴν ῥαχίαν] ὅτι ῥαχία ἐστὶ πετρώδης τόπος, περὶ ὃν περιρρήγνυται ἡ θάλασσα καὶ ὁ κλύδων καὶ ἡ τῆς θαλάσσης ὁρμή. ὅθεν καὶ τὸ ὀστῶδες νώτιον ῥάχις καλεῖται, ὡς ἀπὸ τῆς ῥαχίας τῆς πέτρας.* Idem fere uidemus scholion continere atque glossam Photi, quam uel per se atticistis adscribendam esse Goslingsius p. 23. optime demonstrauit. Verba tantum paulo inter se discrepant. Prorsus aliena uero profert Etym. Magn. p. 702, 54., quae nonnullis locis conspirant cum Hesychio s. u. *ῥαχία, ῥάχις.* Primo enim loco profert etymologias ineptas, deinde sequitur majoris aetatis glossa, quam perperam exscripsit (Euripidis Hecuba laudatur, cum locus reuera ad Troadum uersum 117. referendus sit); tum dicit *καὶ ἐπὶ σώματι* sc. uocem *ῥαχίαν* adhiberi, quod cum scholio nostro prorsus conuenit, postremo iterum ad etymologiam abstrusam reuertitur. Itaque non ad eosdem auctores illa adnotatio referenda est atque scholion et glossa Photi, i. e. ad atticistas (quorum uerba non ita, ut Schwartzius fecit,

restituere ausim). Goslingsius p. 23. hanc Photi glossam propter Hesychi locum: ῥαχία· πᾶς πετρώδης αἰγιαλός ad Didymum refert, quam opinionem propter rationes supra expositas meam facere non queo.

E nonnullis adnotationibus conflatum uidetur scholion Thuc. IV. 1.: περὶ σίτου ἐκβολῆς] σίτου ἐκβολὴν τὴν τῶν σταχύων ἐκ τῶν καλύκων γένεσιν· ἐπιφέρει γὰρ „ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τοῦ ἦρος". ἦρος δὲ στάχυες ἐκφύονται. ἤγουν ὅτε ὁ στάχυς δημιουργεῖται καὶ προβάλλεται (ἤγουν ἐκβάλλεται) ἔχων τὸν κόκκον τοῦ σίτου διατετυπωμένον, οὔπω δὲ εἰς ἀκμὴν προαχθέντα. De uocabulo σῖτος duas Photi glossas habemus: σῖτος πᾶς ὁ σιτικὸς καρπός, οὐχ ὁ πυρὸς μόνον. καὶ αὐτὰ τὰ σιτία. Θουκυδίδης δ' „καὶ τῶν νεῶν οὐκ ἐχουσῶν ὅρμον οἱ μὲν σῖτον ἐν τῇ γῇ ᾑροῦντο, οἱ δὲ μετέωροι ὥρμουν", quae glossa ad Thuc. IV. 26. pertinet, ubi nullum, quod conferri possit, scholion exstat. Ad hunc locum (Thuc. IV. 1.) altera Photi glossa uidetur referenda: σίτου ἐκβολή, ὅταν ὁ στάχυς τῆς κάλυκος ἐκφύηται, οὐχ ὅταν ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδῶται τὰ σπέρματα, quam re ipsa cum scholio nostro conuenire nemo negabit. Schwartzius p. 138. hanc glossam ideo Aelio Dionysio adscribere noluit, quia iam alteram illi attribuerat: melius uero egisset, si nobis optionem dedisset, utram uni uel alteri illorum atticistarum adscribere mallemus.

Photius s. u. στρατόπεδον ἐποιήσαντο· ἀντὶ τοῦ σκηνάς. δύο γὰρ σημαίνει ἡ λέξις καὶ τὸ στράτευμα καὶ τὸν τόπον τοῦ στρατεύματος conferri potest cum scholio Thuc. I. 46.: στρατόπεδον· δύο σημαίνει τὸ στρατόπεδον. τὸν λαὸν τοῦ στρατοῦ καὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ ὁ λαός. ἐτυμώτερον δέ ἐστιν ἐπὶ τοῦ τόπου λέγεσθαι, οἷον τοῦ στρατοῦ πέδον. Qua explicatione, quam ex eodem atque Photianam riuo manasse perspicuum est, luculentissime demonstratur, quod iam saepius adfirmauimus, scholiastas Thucydideos non uerba ipsa ex atticistis depinxisse, sed illorum explicationibus ita tantum usos esse, quoad id ad explicandum Thucydidem necessarium esse uideretur. Ex Suidae quoque glossa intellegimus scholion et glossam Photi ex uno auctore petita esse, cum priore loco

congruat cum Photio: *στρατόπεδον ἐποιήσαντο· ἀντὶ τοῦ σκηνάς· δύο γὰρ σημαίνει ἡ λέξις· τὸ στράτευμα καὶ τὸν τόπον τοῦ στρατεύματος*, deinde cum scholiasta: *ἐτυμώτερον δέ ἐστιν ἐπὶ τοῦ τόπου λέγεσθαι, οἷον τοῦ στρατοῦ τὸ πέδον*. Apud Schwartzium hanc glossam non inuenies.

Sequitur locus Photi: *σφαγάς· τὰς κατακλεῖδας Θουκυδίδης. καὶ τοὺς οἰστούς* . . . Attingit auctor glossae locum Thucydidis IV. 48., ubi, quomodo nobiles Corcyraei ipsi mortem sibi consciuerint, enarratur. Photius locum indiligenter e fonte suo deprompsit, cum uerba grauissima, de quibus solis agitur, *καθίεσαν ἐς τὰς σφαγάς* plane omitteret. Scholii ad Thuc. IV. 48. eosdem auctores esse ac Photi: *ἐς τὰς σφαγάς*] *σφαγὴν καλοῦσι τὸ κατὰ τὴν κλεῖδα τοῦ ἀνθρώπου μέρος, δι᾽ οὗ καθιᾶσι τὰ σιδήρια οἱ ἐθέλοντες ἑαυτοὺς ἀνελεῖν*, non infitiabimur. Hesychius corruptam habet glossam *ὁ κατὰ τὴν κατακλεῖδα τόπος*. *κατακλεῖδες* enim sunt partes corporis humani *κλειδί* suppositae atque idem significant atque *σφαγαί*. Itaque altero *κατά* remoto rectum sensum in Hesychi glossa restitutum esse nemo negabit.[1]) Propter Hesychi glossam Goslingsius p. 24. locum nostrum ad Didymum refert, quod non probamus. cf. p. 80.

Quaestio difficilis est de uocabulis *ὑπάγειν ἐς δίκην* et *ὑπαγωγαί*. Habemus enim glossam Photi *ὑπαγωγάς· τὰς ἀναχωρήσεις διώξεις καὶ ὑπαγωγάς φησι Θουκυδίδης*. Eadem legimus apud Suidam addito Agathiae loco. Quorum auctor uidetur spectasse ad Thuc. III. 97., ubi in cod. F habemus scholion *ὑπαγωγαί· ἀναχώρησεις*. Si apud Hesychium legimus: *ὑπαγωγή· ὑποχώρησις*, haec glossa sine dubio ex eodem fonte fluxit, cum *ὑποχώρησις* idem fere significet atque *ἀναχώρησις*. Librarii fortasse culpa (nam nullus fere codex facile mendosior est Marciano) idem mendum admissum est, quod iam s. u. *σφαγάς*

1) Poll. II. 133.: *κλειδῶν δὲ τὸ μὲν πρὸς ὠμοπλάτας ἐπωμίς, τὸ δὲ πρὸς τράχηλον παρασφαγίς, ὅτι τὸ κοῖλον, ᾗ συστᾶσιν αἱ κλεῖδες, καλεῖται σφαγή, ὑπ᾽ ἐνίων δὲ καὶ θυμός*. II. 165.: *τὸ δὲ ὑπὸ τὸ στέρνον ἔγκοιλον, ὃ καλοῦσι σφαγὴν καὶ ἀντικάρδιον ὑπ᾽ ἐνίων ὠνόμασται*. De uoce **κατακλείς* omnino nihil scimus.

ab eo commissum uidimus, ut oculis ad praepositionem praecedentem aberraret et illam falso loco in textum suum insereret. Eandem glossam habemus in Etymologico Magno p. 777, 21., ubi in maiore quadam glossarum farragine latet. Quodsi Schwartzius p. 152. glossam *ὑπάγειν ἐς δίκην· τὸ ἄγειν καὶ Θουκυδίδης καὶ ἄλλοι* atticistis attribuere uoluit, melius fecisset, si hunc Etymologici Magni locum adhibuisset. Hoc loco enim glossam illam in codice V inueniri Gaisfordus adnotat in illa maiore adnotatione, quae incipit *ὑπάγει· ἐξαπατᾷ*, unde perspicuum fit, omnes illas glossas ad eundem auctorem referendas esse.[1]) Cum autem supra intellexerimus illam glossam, quae est de uoce *ὑπαγωγαί*, ad atticistas referendam uideri, etiam ceterae illae cum glossa *ὑπαγωγαί* coniungendae fuerunt, neque una tantum, quae erat de usu forensi, in collectione fragmentorum ponenda erat.

Manifestam scholiorum originem cernis in scholio Thuc. I. 35. *ὑπείπομεν· προείπομεν* comparatis Photio et Suida *ὑπείπομεν· προείπομεν καὶ ὑπειπεῖν· ὑπαγορεύειν*, scilicet atticistarum lexica.

De scholio Thuc. II. 39. *ὑπηρέσιον* iam Goslingsius p. 22. ita disputauit, ut de scholii origine dubitari non possit. Quod uero Didymum auctorem esse contendit propter Hesychi et Photi consensum, me illum sequi non posse iam supra dixi p. 80. Locus Eustathi, quem attulit, p. 1591, 39., cum Diogenianum non laudet, ad atticistas potius referendus erit. Certa fit res adnotatione Suidae, quam Goslingsius omisit: *ὑπηρέσιον· ὑπαγκώνιον τῶν ἐρετῶν [ἤγουν κωπηλατῶν], ἐφ' οὗ καθίζουσιν οἱ ἐρέσσοντες διὰ τὸ μὴ συντρίβεσθαι αὐτῶν τὰς πυγάς*. Prior enim glossae pars conuenit cum Hesychio et Photio, posterior cum scholio nostro. Quare cum Suidas Photium non

---

1) Etym. Mag. p. 777, 21.: *ὑπάγει· ἐξαπατᾷ. ὑπαγωγαί· αἱ ἀπάται καὶ ὑπαγωγὴ ἡ ὑποχώρησις. καὶ ὑπαγωγὰς ἀναχωρήσεις. „διώξεις τε καὶ ὑπαγωγάς" Θουκυδίδης. καὶ ὑπαγωγὴ δὲ λέγεται ἡ ταῖς ναυσὶ σκέπη καὶ προσόρμησις, οἷον ὕφορμός τις. ὑπαγωγεὺς ἐργαλεῖον οἰκοδομικόν. ὑπάγειν ἐς δίκην κτλ.* Eadem ordine paulum immutato sunt apud Suidam s. u.

ipsum exscripserit, sed potius illius fontes, iam in illis glossam ita exaratam fuisse existimabimus.

Quoniam his locis omnibus Photio auctore usi atticistarum lexica scholiorum Thucydideorum fontes fuisse demonstrauimus, iam nonnullos locos subiungere liceat, in quibus nonnulla insunt uel satis intricata uel incerta, etsi Photi auxilio nondum caremus.

Quaestio difficillima est de scholio illo notissimo ad Thuc. I. 6.: *ἐν ἔρσει κρωβύλον*] *ἐν ἔρσει ἢ ἐν εἰςέρσει ἢ ἐν πλοκῇ. κρωβύλος δὲ ἔστιν εἶδος πλέγματος τῶν τριχῶν ἀπὸ ἑκατέρων εἰς ὀξὺ ἀπολῆγον. ἐκαλεῖτο δὲ τῶν μὲν ἀνδρῶν κρωβύλος, τῶν δὲ γυναικῶν κόρυμβος, τῶν δὲ παίδων σκορπίος. § ἐν ἔρσει· ἐν ἀναδέσει παρὰ τὸ εἴρειν* neque multo post *κρωβύλον· ἐμπλοκὴ ἀπὸ τοῦ μετώπου ἐπὶ κορυφὴν ἀνιγμένη.* Si lexica perscrutamur, apud Photium duas inuenimus glossas, quarum altera fere tota cum hoc scholio conuenit: *κρωβύλος* (non *κρώβυλος*, ut Naber falso exhibet cf. Herod. ed. Lentz. I. p. 163., Gaisford. in indice ad Etym. Mag. s. u. *κρωβύλος*) *πλέγμα τριχῶν εἰς ὀξὺ λῆγον. ἐκαλεῖτο δὲ τοῦτο ἐπ' ἀνδρῶν. κόρυμβος δὲ ἐπὶ γυναικῶν. σκορπίος δὲ ἐπὶ παίδων. καὶ Θουκυδίδης. κρωβύλον ἀναδούμενοι.* Haec igitur glossa ad atticistas referenda uidetur. Non idem constat de altera, quam apud Photium et in Etym. Gud. p. 641, 63. ed. Sturz. inuenimus: *κρωβύλος· ὁ μαλλὸς τῶν παιδίων.* Plura Hesychius adfert. Ea uero, quae lexicon Bachmannianum s. u. *κρωβύλος* tradit, e scholiis Aeschineis ad I. 64.[1]) interpolata esse Naber Proleg. ad Phot. p. 129. diserte exponit. Quae omnia ad eundem auctorem referri non possunt, etsi id negari non potest, si scholii Aelius Dionysius auctor fuerit, glossae alterius fortasse Pausaniam auctorem fuisse uel uice uersa. Ideo Doberentzi opinio, quem

---

1) Schol. Aeschin. I. 64.: *Κρωβύλος· ἀδελφὸς ἦν οὗτος Ἡγησάνδρου, οὕτως ἐπωνομασμένος διὰ τὴν πανουργίαν. Ἡγήσιππος γὰρ κυρίως ἐκαλεῖτο. § Κρωβύλον καλεῖ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἡγησάνδρου τὸν Ἡγήσιππον τὸν μισοφίλιππον καθὸ αὐτὸς ἤλειφε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐφιλοκάλει τὰς τρίχας· κρωβύλος γάρ ἐστιν εἶδος ἐμπλέγματος πρῴην γενομένου παρὰ τοῖς παλαιοῖς τῶν Ἀθηναίων, ὡς ἔγνωμεν ἐν τοῖς Θουκυδιδείοις.*

Aspasio Byblio haec scholia attribuisse uidimus p. 85., minus uera uidetur. Accedit, quod illa scholia Aeschinea, etsi Aspasius semel nominatur, potius ad atticistas referenda sunt, quod hoc loco pro uero ponere liceat, non ad Zosimum Ascalonitam, ut Naber Proleg. l. l. et Dindorfius Praef. ad schol. Aeschin. contenderunt. Mirum uidetur, quod Suidas s. u. *κρωβύλος* multo plura eaque maiorem aetatem redolentia, quam Hesychius et Photius gl. 2., profert: *κρωβύλος ὁ μαλλὸς τῶν παιδίων καὶ ὁ πλόκαμος, ὃν διέβαλλον οἱ τὸν χρυσοῦν τέττιγα φοροῦντες. ἀνάδημα. κόσμος ἐκ τριχῶν πεπλεγμένος. ἐν ἐπιγράμματι* (Anthol. Pal. VI. 155.):

ἅλικες αἵ τε κόμαι καὶ ὁ κρωβύλος, ὃς ἀπὸ Φοίβου
πέξατο μολπαστᾷ κῶμος ὁ τετραέτης.

Ξενοφῶν (Anab. V. 4. 13.)· *εἶχον δὲ κράνη σκύτινα, οἷάπερ τὰ Παφλαγονικά, κρωβύλον ἔχοντα κατὰ μέσον, ἐγγυτάτω τιαροειδῆ.* Quia Photius gl. 2. et Hesychius idem referunt, uni ex atticistis tota haec explicatio uidetur tribuenda esse, quam cum apud Suidam pleniorem habeamus neque tam detruncatam, quam exstat in codice Galeano, Suidam non ex Photio, ut Cobetus et Naber contenderunt, sed potius ex illius fontibus hausisse credemus, cf. p. 80.

Quae si concedis, noua quaestio oritur, unde Hesychius sua, quippe quae tantopere discrepent a Suidae glossa, deprompserit. Fortasse t o t a glossa pertinet ad locum quendam oratorum, ut nomen Hegesippi [1]) uidetur demonstrare, cf. Harpocr. s. u. *κρωβύλος· Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Κτησιφῶντος Ἡγήσιππος μέν ἐστιν ὁ καλούμενος Κρωβύλος. κυρίως δὲ εἶδός τι ἐμπλοκῆς ἐστιν ὁ κρωβύλος, καθά φησι Θουκυδίδης ἐν α΄.* Sed certa proferre non queo. Suidae glossa tertia conuenit cum Photi glossa priore, Suidae glossa altera ad eundem locum referenda uidetur atque eae glossae, quae sunt in Crameri

1) Hesych.: *κρωβύλος· ὁ μαλλὸς τῶν παίδων ἢ ὁ κόρυμβος τῆς .... ἐκ πλοκῆς γάρ ἐστιν ἀνηγμένη ἀπὸ μέσου τοῦ μετώπου ἐπὶ τὴν κορυφήν. οὕτω δὲ καὶ ὁ ῥήτωρ Ἡγήσιππος καὶ †δήγγος ἐκαλεῖτο κρωβύλος. καὶ ὁ μαλλὸς τῶν αἰδοίων.* Cum illo uidetur concinere Etym. Mag. p. 541., ubi haec gl. legitur: *Κρωβύλος· ὄνομα κύριον.*

Anecd. Oxon. II. p. 497. et Harpocr. epitom., quae conueniunt. Goslingsius p. 16. scholion Thucydideum, cum inter se conueniant quodammodo Harpocration et Photius, Didymo tribuendum esse existimat ad Naberum (Proleg. ad Phot. p. 106. sqq.) prouocans. Sed maxime dubium est, num reuera Photius et Harpocration inter se conueniant. Immo res ita comparata est, ut duae glossae supersint ex una deriuatae. Alteram habent Photius (gl. 1.) et Suidas (gl. 3.) et scholion Thuc. = *κρωβύλος δέ ἐστιν εἶδος πλέγματος κτλ.*, alteram habent Hesychius, Photius (gl. 2.), Suidas (gl. 1.). Utramque uero glossam ex eodem fonte profectam esse docent scholion Aeschin. I. 64. et Harpocr. s. u., ubi oratorem et historicum in una glossa coniunctos conspicimus. Omnium uero horum lexicorum Boysenus atticistas fontes fuisse contendit. Itaque utramque glossam duobus illis uiris doctis tribuemus, quorum si Boysenum sequemur, non Didymum, sed Pamphilum auctorem fuisse putabimus; cf. stemma in not. ad p. 80. adscriptum.

Cum hac quaestione alteram coniungere liceat de scholio illo Thuc. I. 6., qui locus pertinet ad *τεττιγοφορίαν* Atheniensium: *ἐφόρουν δὲ τέττιγας διὰ τὸ μουσικοὶ* (ita Goslingsius p. 16., codd. *μουσικὸν*) *ἢ διὰ τὸ αὐτόχθονες εἶναι. καὶ γὰρ τὸ ζῷον γηγενές.* Similia Photius exhibet: *τεττιγοφόροι οἱ Ἀθηναῖοι. τέττιγας γὰρ ἐφόρουν χρυσοῦς, σύμβολον τοῦ γηγενεῖς εἶναι. Θουκυδίδης ἐν α′. καὶ χρυσῶν τεττίγων ἐνέρσει κρωβύλον ἀναδούμενοι τῶν ἐν κεφαλῇ τριχῶν.* Qua cum glossa conuenit Eustathius p. 395, 36. Apud Suidam haec habemus addita: *ἢ ὅτι μουσικοί. μουσικὸς γὰρ ὁ τέττιξ. γηγενεῖς δὲ διότι ὁ Ἐρεχθεὺς ὁ οἰκιστὴς τῶν Ἀθηνῶν· ἀπὸ γῆς ἐτέχθη,* quae e communi fonte deriuata uidentur esse, quia scholion si non uerbis, re tamen ipsa cum Photio et Suida consentit. Simillima inuenimus relata in Etymologici Magni codice Leidensi, cf. Gaisford. ad Etym. Mag. p. 755, 4. Atticistae igitur hac de re uidentur disputasse. Sed cum ille Atheniensium usus saepissime apud scriptores commemoretur, dubium est, iure ad Aelium Dionysium et Pausaniam hoc scholion referamus necne. Hesychius quidem cum Photio concinit et similia inuenies in

scholio ad Aristoph. Equit. 1331., Nub. 984. Etsi id certum est atticistas etiam multum in poetis comicis uersatos esse cf. Phot. bibl. cod. 152., tamen ad Aristophanem explicandum tot manus accessere, ut difficillimum sit, suo quamque glossam auctori attribuere. Fortasse e Didymo petita est explicatio, ut Goslingsius p. 15. adfirmat. Cum tamen propter rationes, quas iam saepius exposui, haec res ad certum finem perduci non possit, satius est ad Pamphilum recurrere, cuius ex opibus sine dubio scholiastae et glossatores hanc explicationem sumpserunt. Probabiliter igitur hoc Goslingsium coniecisse neque uero demonstrasse iudico. In Thucydidea uero scholia per atticistas tantum glossa irrepere potuit. Ad rem ipsam multorum contentionibus agitatam (cf. Birt. in Mus. Rhen. XXXIV. „de tettigophoria ueterum“ et libellos ibi laudatos) duo testimonia nondum adhibita adfero: Lucian. Naufr. 3.: *τοῖς προγόνοις ἡμῶν ἐδόκει καλὸν εἶναι κομᾶν τοὺς γέροντας ἀναδουμένους κρωβύλον ὑπὸ τέττιγι χρυσῷ ἀπειλημμένον*, et Heraclid. apud Athen. XII. p. 512 C.: *κορύμβους δὲ ἀναδούμενοι τῶν τριχῶν χρυσοῦς τέττιγας περὶ τὸ μέτωπον καὶ τὰς κόμας ἐφόρουν*, quae Athenaeus e libello *περὶ ἡδονῆς* adscripsit.

Accedimus iam ad quaestionem difficillimam, quam ideo attingere uelim, ut nonnulla lexicorum menda, quae adhuc latent, detegantur. Habemus scholion Thuc. IV. 48.: *παραιρήματα ποιοῦντες*] *ὡς ἂν εἰ ἔλεγέ τις τελαμῶνάς τινας ἀποσχίζοντες τῶν ἱματίων, ὥςπερ ζώνας ἐποίουν καὶ πλέκοντες αὐτὰ καὶ ποιοῦντες ὥςπερ σχοινία οὕτως αὐτοῖς ἐχρῶντο πρὸς τὸ ἀπάγχεσθαι κτλ.* De uocabulo ipso multi grammatici disputauerunt, cf. Moeris p. 299. Pierson.: *παραιρήματα τῶν ἱματίων. Θουκυδίδης Ἀττικῶς*; unde corrigenda mihi uidetur Photi glossa *παραιρημάτων· τῶν ἱματίων Θουκυδίδης*, in qua uocis explicatio plane omissa est, siue quia patriarcha uerba ipse non recte intellexit siue librariorum culpa. A Suida haec tradita sunt: *παραιρήσεται· ἀφαιρήσεται. Θουκυδίδης „διέφθειραν σφᾶς αὐτοὺς οἱ μὲν ἀπὸ κλινῶν σπάρτοις, οἱ δὲ ἐκ τῶν ἱματίων παραιρήματα ποιοῦντες (τουτέστιν ἀφαιρήματα) ἀπήγχοντο*, quibus in uerbis lacuna mihi statuenda uidetur esse, quia exem-

plum additum ad glossam illustrandam non quadrat, neque Suidae mos est uoces mediis in enuntiatis explicare. Si ad morem lexicographorum hanc glossam restituere conabimur, scribemus: *παραιρήσεται· ἀφαιρήσεται καὶ παραιρήματα· ἀφαιρήματα. Θουκυδίδης κτλ.* remotis uerbis *τουτέστιν ἀφαιρήματα*, quae librarius quidam uidetur addidisse, qui uocum similitudine deceptus priore loco uoces illas omisit et postea uocis ignotae explicationem falso loco interposuit. Hesychius *παραιρήματα· παράμματα ἱματίων* praebet, ubi M. Schmidtius *παράρματα* scribi iubet. Antiatticista apud Bekkerum Anecd. I. p. 112. habet *παραιρήματα τῶν ἱματίων. Θουκυδίδης τετάρτῃ*, quo loco Orus contra Phrynichum uidetur demonstrasse, reuera hoc uocabulum apud ueteres inueniri, cf. Naberi Proleg. p. 105. Dolendum est, quod omnes explicationes a grammaticis errore omissae sunt, quo factum est, ut certam scholii originem indagare nequeamus.

§ 10.

Photi codicem, qui unus superest, Galeanum lacerum esse et dimidium totius lexici periisse inter omnes constat. Ea tamen iactura quodammodo potest reparari, cum tot lexica supersint, quae iisdem auxiliis niti iam dudum demonstratum est. Quorum in numero praelucet Suidae lexicon, quod etsi Suidas Photi ipsius copiis usus non est, tamen semper maximi erit momenti. Neque enim dubito, quin Suidas ex eisdem fontibus atque Photius hauserit et iam supra eum nonnulla melius et accuratius, quam Photium exhibere demonstraui. Atque exstant apud Suidam nonnullis locis, ubi fortunae maliuolentia Photius nobis deest, glossae quaedam, quae cum scholiis Thucydideis consentientes ad atticistas referri possint. Qua in re exponenda iterum litterarum ordinem sequamur.

Atque primam habemus Suidae glossam s. u.: *ἀβασανίστως· ἀνεξέταστος ἢ ἀγύμναστος καὶ ἀδοκίμαστος· εἴρηται δὲ ἀπὸ τῆς βασάνου τῆς χρυσοχοϊκῆς λίθου, ἐν ᾗ δοκιμάζουσι τὸ χρυσίον. ἐχρήσατο δὲ Αἰλιανός κτέ.*, qua cum glossa conferimus scholion Thuc. I. 20.: *ἀβασανίστως· ἡ λέξις μετενήνεκται*

ἀπὸ τῆς βασάνου τῆς λίθου, ἥτις τὸν χρυσὸν δοκιμάζει. Locus Aeliani non obstat, quia haec est Suidae consuetudo, ut glossis uenerandae uetustatis posteriorum scriptorum locos addat. Etsi res non plane certa est, tamen eo coniectura probabilis fit, quod singulae uoces glossae cum scholio conueniunt.

Suidas s. u. *ἀπεγένετο*[1]) (cf. Schwartz. Ael. Dion. p. 26.): *ἀντὶ τοῦ ἀπέθανεν. οὕτως Ἀντιφῶν καὶ Θουκυδίδης* ad scholion Thuc. II 98.: *ἀπεγένετο· ἀπώλλυτο* respicere uidetur, cum reliqui loci a Schwartzio allati nullo scholio praediti sint. Glossam illam a Suida non e scholiis depromptam esse Hesychius docet, qui eodem modo explicat *ἀπεγένετο· ἀντὶ τοῦ ἀπέθανεν.* Inde conicere licet, Suidam haec e Photi fontibus deprompsisse, praesertim cum conueniat cum Suida sextum Bekkeri lexicon, quod permulta atticistarum fragmenta exhibet. Idem cernitur in hisce glossis:

Hesychius et Suidas s. u. *ἀπόγνοια· ἀπόγνωσις. Θουκυδίδης „ἐνέπρησαν δὲ τὰ πλοῖα, ὅπως ἀπόγνοια ᾖ τοῦ ἄλλοτε ἢ κρατεῖν τῆς γῆς“*, ad quem locum (III. 85.) hoc exstat scholion: *ἀπόγνοια· ἀπόγνωσις*, unde conexus minime dubius elucet. Eadem refert Thomas Magister p. 46, 7. Ritschl., qui excerpsisse Suidam uidetur. Eustathius nihil tradit, sed hoc tali in frustulo potius attribuam indici Deuariano, quem non satis accuratum esse inter omnes constat.

Corrupta sunt haec Suidae uerba: *διαμώμενοι· θερίζοντες καὶ διαμώμενοι σκάπτοντες.* Respicere uidetur ad Thuc. IV. 26., ubi hoc inuenitur scholion: *διαμώμενοι· διασκάπτοντες· εἴρηται δὲ ἀπὸ τοῦ ἄμη, ὃ ἔστι σκαφίον πλατύ. βούλεται δὲ εἰπεῖν ὅτι διαστέλλοντες τὸν κάχληκα καὶ βόθρους ἐς τὸν αἰγιαλὸν κτλ.* Suidae glossa conuenit cum Etym. Mag. p. 268, 30. s. u. *διαμῶ*, ubi eandem habemus etymologiam atque in scholio Thucydideo. Ad eundem igitur fontem has glossas omnes reuocandas esse apparet, fortasse ad atticistas. Ad eundem fontem uidentur pertinere glossae in Crameri Anecd. Oxon. I. p. 113. Etym. Mag. p. 82, 55. s. u. *ἄμη*.

---

1) Conueniunt Bekkeri Anecd. p. 84, 33., 419, 18.

Eadem res cernitur in scholio Thuc. I. 38. *διαφερόντως· ἐξαιρέτως*, quod ideo atticistarum esse crediderim, quia eadem apud Hesychium et Suidam s. u. inueniuntur. Cetera lexica hanc glossam omnino non exhibent.

Aliter iudico de Suidae glossa *ἐλπίσας*, quam Schwartzius p. 50. ad atticistas rettulit: *οὐ μόνον ἐπ' ἀγαθῷ, ἀλλ' ἁπλῶς ἐπὶ τῇ τοῦ μέλλοντος ἐκβάσει λέγεται παρ' Ἀττικοῖς.* Qua cum adnotatione scholion ad Thuc. I. 1. prorsus conuenit. Sed cum Schwartzius ipse glossam apud neminem, nisi apud Suidam se inuenisse dicat, omnino incertum est, cuinam ueteri grammatico ea attribuenda sit; nam Suidas doctrinam suam e scholio Thucydideo haurire potuit.

Scholion Thuc. I. 30. hoc est: *ἐπίνειον] ἐπίνειόν ἐστι πόλισμα παραθαλάσσιον, ἔνθα τὰ νεώρια τῶν πόλεών εἰσιν, ὥςπερ ὁ Πειραιεὺς τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ Νίσαια τῆς Μεγαρίδος· δύνασαι δὲ ἐπὶ παντὸς ἐμπορίου καὶ παραθαλασσίου χρήσασθαι τῷ ὀνόματι τούτῳ, ὃ νῦν οἱ πολλοὶ κατάβολον καλοῦσιν.* Cuius scholii fontes, quia Photius hoc loco deficit, aperiuntur collata Hesychi glossa, quae haud dubie corrupta est: *ἐπήνιον· προςορμιστήριον· τόπος παραθαλάσσιος*, ubi Schmidtius recte *ἐπίνειον* restituit, et Suidae glossa priore, qua Hesychianum locum a Schmidtio ad Thucydidem recte relatum esse docemur: *ἐπίνειον. παραθαλάσσιον χωρίον ἢ προςορμητήριον, ὁ λεγόμενος κατάβολος.* Atticistis haec deberi eo firmatur, quod uocem *κατάβολος* secundum Stephani Thesaurum s. u. praecipue sophistarum posteriorum temporibus usitatam fuisse scimus, ut illud *νῦν* scholiastae ad haec tempora i. e. ad secundum post Chr. n. saeculum referendum sit.

Luculentius etiam exemplum est scholion Thuc. I. 26: *κατ' ἐπήρειαν· κατὰ βλάβην καὶ στάσιν, ὅπως πάλιν στασιάσωσιν ἢ κατ' ἀπειλήν*, quocum nullum conferre possumus locum lexicographorum nisi Suidae *ἐπήρεια· βλάβη. Θουκυδίδης „τούς τε φεύγοντας ἐκέλευον κατ' ἐπήρειαν δέχεσθαι αὐτούς"* (i. e. Thuc. I. 26.), ad quam glossam hoc additum est ueriloquium: *κυρίως δὲ ἐπήρεια ἡ τοῦ πολέμου καταδρομὴ ἐκ τοῦ Ἄρης Ἄρεως.* Cum locus Thucydidis adscriptus sit, fontem

iam poteris diuinare. Sed apertus fit scholio Demosth. [1]) XVIII. 12.: ἐπήρειαν] ἐπήρεια κυρίως ἡ ἐν τῷ πολέμῳ καταδρομὴ καὶ ἀπειλὴ ἐκ τοῦ Ἄρης ἄρεια καὶ μετὰ τοῦ ἐπὶ ἐπήρεια. Conexus igitur locorum manifestus est nec quisquam atticistas adhibitos esse negabit. De re ipsa egerunt Herodianus ed. Lentz. II. 508, 31. et Zonaras p. 799.

Suidas s. u. ἐπιχειρητέα· ἀντὶ τοῦ ἐπιχειρητέον ὡς τὸ τολμητέα. φιλεῖ γὰρ ὁ Θουκυδίδης τοιαῦτα. Schwartzius p. 54. hanc glossam Aelio Dionysio tribuit confertque cum scholio Thuc. I. 118.: ἐπιχειρητέα· ἡ λέξις συγγραφέως. ἐχρῆν γὰρ εἰπεῖν ἐπιχειρητέον. Quae ueri simillimum est Suidam ex atticistarum lexicis hausisse, cum idem haec habeat s. u. ἀδύνατα εἶναι· ἀντὶ τοῦ ἀδύνατον. πολλάκις γὰρ κέχρηται ὁ Θουκυδίδης πληθυντικοῖς ἀντὶ ἑνικῶν, μάλιστα δὲ ἐπὶ ταύτης τῆς λέξεως. Ea glossa conuenit cum Bekkeri Anecd. p. 342, 19, quod lexicon ex Aelio Dionysio et Pausania consarcinatum esse Naber Proleg. ad Phot. p. 134. ff. demonstrauit. Scholion, quod hac cum glossa concinat, non habemus; sed cum utraque Suidae glossa de eadem regula agat, magna cum probabilitate eam ex eodem fonte deriuabimus.

Eadem ratione atticistis restituere licet scholion Thuc. III. 47.: κάθεξιν] τὴν ἀσφάλειαν καὶ κατοχὴν καὶ κράτησιν, quocum conferas Suid. s. u. κάθεξιν· κράτησιν, quae glossa iterum inuenitur apud Hesychium. Ad eundem locum spectat in Bekkeri Anecd. 105, 1. κάθεξις· Θουκυδίδης τετάρτῳ, ubi τρίτῳ corrigendum, quia uox illa in libro quarto non inuenitur, cf. Bétanti lexicon.

Quam mirum in modum multa in lexicis conueniant, ut nemo nisi praemonitus conexum diuinare possit, hoc exemplo luculento probatur: schol. Thuc. I. 29.: παρὰ πολύ: ἀντὶ τοῦ σφόδρα. διαφερόντως. μᾶλλον ἢ πολύ. Apud Suidam glossae sunt hae:

Glossa 1.: παρὰ πολύ· παντελῶς. Θουκυδίδης ἐν α΄· οἱ

1) Demosthenes laudatur in scholiis I. 76.: ὃν οὐδεὶς πω. 53. ὑμεῖς ἂν πρὸ τοῦ. 113. Ὀρχομενόν. III. 34. εἴωθε δέ. IV. 92. πιστεύσαντες τῷ θεῷ. cf. infra p. 138 sqq.

δὲ Κερκυραῖοι ἐνίκησαν παρὰ πολύ. Glossa 2.: *παρὰ πολύ· ἀντὶ τοῦ πάνυ. παντελῶς. Δέξιππος* (p. 34. ed. Niebuhr.) „*παρὰ πολὺ ἀπελείποντο τοῦ πείθεσθαι τοῖς εἰσηγουμένοις ἡσυχίαν αἱρεῖσθαι.*" *Ἀριστοφάνης Πλούτῳ* (u. 445.) *δεινότατον ἔργον παρὰ πολύ. ἀντὶ τοῦ πάνυ πολύ.*

Hae quidem glossae per se nihil ualent ad huius scholii auctorem indagandum. Sed lexico alicui glossam deberi uidebis, si adieris scholion ad Aristoph. Plut. u. 445.: *παρὰ πολύ· κατὰ πολύ. σφόδρα. Θουκυδίδης ἐν πρώτῳ· καὶ ἐνίκησαν οἱ Κερκυραῖοι παρὰ πολύ. παρὰ πολὺ ἀντὶ τοῦ πάνυ πολύ,* et planius etiam originem intelleges collato scholio Demosth. XXII. 3.: *παρὰ μικρόν] σημειωτέον τὴν λέξιν, ὅτι ζήλῳ Θουκυδίδου μετερρυθμίσθη· κἀκεῖνος γὰρ εἶπεν. ἐνίκησαν παρὰ ἀντὶ τοῦ κατὰ πολύ.* Nam cum semper, si scholia Demosthenica concinunt cum Thucydideis, atticistas auctores fuisse uiderimus, hoc etiam frustulum iis reddere non dubitabimus. Fortasse glossis illis adhibitis locum quendam Hesychi, quem potissimum esse censerem, nisi corruptus esset, corrigere licet. Est enim in codice Marciano: *παρὰ πολύ. πολύ,* ubi ante alterum *πολύ* uelim inseras *κατά* uel *πάνυ.*

Suidas s. u. *προϊσχομένου· προτείνοντος* conuenit cum scholio Thuc. I. 26.: *προϊσχόμενοι· προτείνοντες* et cum Hesychio *προϊσχομένου· προτείνοντος χεῖρα, δίκαιον προβάλλοντος,* quibus comparatis iam uides, quid sequatur. Locus Eustathi, quem Schoenius l. l. testem adfert, ideo alienus est, quia ibi uox propria *προτείνοντος* desideratur. De illius igitur origine certum quicquam concludere nequimus.

De uoce *στυράκιον* iam supra disputaui, cum de Suida p. 94. exponerem. Nunc me demonstraturum esse spero et scholion et glossam ex atticistarum lexicis petita esse. Schol. Thuc. II. 4.: *στυρακίῳ δὲ χρησάμενος ἐς τὸν μοχλόν] βάλανος δέ ἐστι τὸ βαλλόμενον εἰς τὸν μοχλὸν σιδήριον, ὃ καλοῦμεν μάγγανον, ὅθεν καὶ ἡ κλεὶς καλεῖται βαλανάγρα παρὰ τὸ ἀγρεύειν τὸν βάλανον. ἄλλοι δὲ τὸ στυράκιον ἔλαβον τὸ ξύλον τοῦ ἀκοντίου, ἀνοήτως· πᾶν μὲν γὰρ οὐκ ἐδύνατο κρυφθῆναι. εἰ δὲ ὑπερεῖχεν, ἀνεσπάσθη ἂν ὑπὸ τῶν Θηβαίων. Ἄλλως·*

9*

στυράκιόν ἐστιν ὁ καλούμενος σαυρωτὴρ τῶν δοράτων. Hoc igitur scholion genuinam formam eius opinionis uidetur praebere, quam scholion illud impugnat. Conuenit cum scholio altero glossa Hesychi: *στύραξ· σαυρωτὴρ τοῦ δόρατος,* quae eadem est apud Suidam, sed paulo mutata. Auctores igitur huius scholii aperte sunt atticistae, quamquam nescimus, utrum *τὸ ξύλον* (schol. 1.), an *ὁ σαυρωτήρ* (schol. 2.) scripserint. Ammonius p. 132. Valcken.: *στύραξ θηλυκῶς μὲν θυμίαμα, ἀρσενικῶς δὲ τὸ ξύλον τοῦ ἀκοντίου* (ex eodem sane fonte hauriens) tradidit. Paulo immutatam inuenies glossam apud Harpocrationem s. u. et Eustathium p. 795, 36. Priorem scholii partem paulo commutatam iterum exhibet scholion ad Aristoph. Vesp. u. 155.: *βάλανον· τὸν μοχλόν· κυρίως δὲ τὸ εἰς τὸν μοχλὸν σιδήριον, ὃ καλοῦμεν μάγγανον. καὶ βάλανοι μάγγανα τῆς κλειδώσεως· καὶ βεβαλάνωται ἀντὶ τοῦ κεκλείδωται. καὶ βαλανάγρα ἡ κλεὶς παρὰ τὸ ἀγρεύειν τὸν βάλανον.* cf. Suid. s. u., Schol. Aristoph. Eccles. u. 361. Au. u. 1159. Cetera lexica tacent praeter Hesychium, qui tradit *βαλανάγρα· ἡ κλείς.* Quid igitur inde concludendum est? Goslingsius si locum tractasset, sine dubio Didymum auctorem fuisse contendisset, quem auctorem esse fortasse concederem, nisi Photius deficeret. Meam si uis audire sententiam, hanc quoque glossam ex atticistarum lexicis petitam esse iudico, atque ab illis fortasse e Didymi quodam lexico excerptam. Quae opinio eo confirmatur, quia in Anecd. Bachm. I. 180, 8. eadem glossa exstat, quod lexicon imprimis e Dionysio et Pausania deriuatum esse optime demonstrauit Naber Proleg. p. 136.

§ 11.

Supra iam saepius Hesychium nonnullas glossas, aperte cum atticistis concinentes, exhibuisse uidimus. Ideo initio huius capitis p. 93. etiam atticistarum lexica ad consarcinandam Hesychi molem adhibita esse coniecimus. Qua de re etsi longe aliter ab aliis uiris doctis, imprimis a Batauis iudicatum esse optime scio, tamen cum Schmidtio, Rindfleischio, Boyseno

facio et in proximis coniectura e consensu Hesychi et scholiastae Thucydidei facta atticistis sua restituam.

Sed pauca sunt. Supra iam nonnullas glossas Hesychianas attuli, quae maximi fuissent pretii, nisi corruptelis inquinatae essent (s. u. *παρὰ πολύ, κωλύμη, ἐπίνειον*). Nunc eas enumero, in quibus solo Hesychio auctore utimur.

Atque prima inuenitur Hesychi glossa: *ἀγωγούς· ὁδηγούς*, quae conuenit cum scholio ad II. 12. Etiam Phrynichus p. 314. ed. Lobeck. eadem praebet, cum dicit: *ἀγωγόν· τοῦτο τοὔνομα τάττουσιν οἱ παλαιοὶ ἐπὶ τοῦ τινα ὁδὸν ἡγουμένου. οὕτω καὶ Θουκυδίδης κέχρηται.* Ceteri grammaticorum loci, quos apud Schoenium inuenies laudatos, nihil prosunt, quia uocabulum *προπομπούς* explicandi causa addunt. Prorsus aliena affert scholiasta Patmiensis, cuius explicationem, quia nullius pretii est, repetere nolo.

Deinde conferenda sunt glossa Hesychi s. u. *ἀποχρώντως· αὐτάρκως, ἀρκούντως· ἱκανῶς* (quam Suidas hoc modo excerpsit: *ἀποχρώντως· ἱκανῶς*) et scholion Thuc. I. 21.: *ἀποχρώντως· ἡ περιοχὴ τοῦ λόγου οὕτω, φησί, διῆλθεν ὡς πρέπει τὸν παλαιὰ διηγούμενον πράγματα ἀρκούντως εἰπεῖν.* Cetera lexica nihil afferunt praeter Bekkeri Anecd. p. 439.: *ἀποχρώντως· ἱκανῶς. Ἀριστοφάνης Ταγηνισταῖς·*

ἀλλὰ στεφάνωσαι· καὶ γὰρ ἡλικίαν ἔχεις
ἀποχρῶσαν ἤδη. 1)

Unde opinio nostra firmatur (propter Naberi Proleg. p. 134.) hanc glossam atticistis deberi. In scholio Thucydideo sine dubio ea primum ad explicandum aduerbium *ἀποχρώντως* addita fuit atque inde in paraphrasin inrepsit.

Item in scholio Thuc. II. 38.: *διετησίοις*] *δι' ὅλου τοῦ ἔτους θύουσιν οἱ Ἀθηναῖοι πλὴν μιᾶς ἡμέρας*, si paraphrasin ab explicatione seiungimus, eadem exstant atque quae Hesychius refert s. u. *διετήσιος· δι' ὅλου τοῦ ἔτους*, unde uidemus in Phrynichi proparasceue sophistica *διετησίως* corrigen-

1) Quo loco demonstratur lexicon Bachmannianum multa excerpta tantum et mutilata seruasse, cum ne grammaticus delirare uideatur, inserendum sit: *ἀποχρῆναι· ἱκανὸν εἶναι.*

dum esse, quam glossam ita restituo: *διετήσιος· ἀντὶ τοῦ δι᾽ ἔτους, οἷον καθ᾽ ἕκαστον ἔτος. Θουκυδίδης καὶ Ἀριστοφάνης*, cf. Bekkeri Anecd. p. 35. Meineki fragm. com. gr. 128.

Quartum exemplum praebet Hesychius s. u. *ἐκβολή· παράβασις ἢ μετάβασις*, quae glossa ad uerbum conuenit cum scholio Thuc. I. 97. Ad hunc locum respicit Thomas Magister p. 150. ed. Ritschl., neque tamen consentit cum hoc scholio. Hic id affirmare liceat, me totam eclogam Thomanam perscrutatum nullum locum inuenisse, ubi ille ad scholia Thucydidea respexerit, quamuis fuerit *φιλοθουκυδίδης*. Quod eo mirabilius est, quia codice Thucydidis non meliore neque multo uetustiore, quam qui superstites sunt, siue ipse siue auctores illius usi sunt.

Nec minus Hesychius s. u. *Θριῶζε· εἰς τὸ Θριάσιον πεδίον* conuenit cum scholio Thuc. I. 114. Boysenum igitur secutus hanc glossam atticistis restituere non dubito. Talibus maxime locis opinionem illius firmâri putauerim, quia apud Photium haec glossa omnino non inuenitur et apud Suidam lemma tantum exstat. Quandoquidem utrumque ex atticistarum opibus sua mutuatum esse constat, maxime miraremur, cur illi hanc glossam omisissent, si Diogenianus (sc. Hesychius) atticistarum fons fuisset. Sin autem Diogenianum, Photium, Suidam in unum ordinem cogimus, nulla mouetur suspicio.

Extrema accedit Hesychi glossa s. u. *καταβοή· καταβόησις, κραυγή*, in qua comparato scholio Thuc. I. 73.: *ὅτι πρέσβευσις καὶ καταβόησις καὶ καταβοὴ οὐ λέγεται εἰ μὴ ἰδίᾳ παρὰ Θουκυδίδῃ* ante uocem *καταβόησις* particulam *καὶ* inseremus, colon post hoc uocabulum transponemus. Alii loci, quibus hunc locum illustremus, non suppeditant, sed ipsa Hesychi glossa atticistas auctores esse satis demonstrat.

§ 12.

Photi, Suidae, Hesychi lexica postquam excussimus, pauca tantum eaque minus certa, quam quae adhuc attulimus, nobis addenda sunt ex ceteris lexicis et scholiastis, qui ad scriptores

atticos commentarios scripserunt. Pauca sunt, cum plurimae glossae iam in tribus illis lexicis inueniantur.

Et apud Harpocrationem quidem Thucydidem undequadragies laudatum inuenies. Paucissima uero conueniunt cum scholiis Thucydideis, eaque dubitanter hic appono, ea causa commotus, quod aliae quoque glossae cum scholiis nostris conuenientes illos locos ex atticistarum lexicis deriuatos esse indicant.[1]) Sed nunc ad singula transire liceat.

Doberentzio iam supra p. 84. Aspasium Byblium nonnullorum scholiorum auctorem uisum esse diximus. Sed res multo aliter comparata est, cum Harpocrationem non respexerit, apud quem uelim euoluas p. 150. ed. Dindorf.: *θέμενος τὰ ὅπλα. ἀντὶ τοῦ περιθέμενος καὶ ὁπλισάμενος. Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Μειδίου καὶ Ὅμηρος „κρατὶ δ' ἐπ' ἰφθίμῳ κυνέην θέτο" καὶ Αἰσχίνης κατὰ Τιμάρχου φησὶν „ἄνθρωπε τῇ πόλει, ὑπὲρ ἧς τὰ ὅπλα μὴ τίθεσαι,* quam glossam Suidas exscripsit. Tres igitur auctores nominati sunt, e quorum numero locus Demosthenicus (§ 145. p. 561, 23.) in scholiis Demosthenicis non nostram ad glossam explicatus est. Homericum uero usum explicat scholion Thuc. II. 2.: *θέμενοι τὰ ὅπλα ἀντὶ τοῦ περιθέμενοι. Ὅμηρος „σάκε' ὤμοισιν ἔθεντο". ἀνόητον γὰρ τὸ μεταξὺ τῶν πολεμίων ὄντας μὴ περικεῖσθαι τὰ ὅπλα. τοῦτο δὲ εἶπεν, ὅτι ἐν τῇ ὁδῷ τυχὸν ἐβάσταζον αὐτά· ὡς δ' εἰς πολεμίους ἦλθον, ἐνεδύσαντο.* Atticistarum explicationem falso huc a scholiasta ad nostrum locum relatam esse, e condicione loci Thucydidei statim unicuique manifestum erit. Aeschineum uero locum explicat scholion Aesch. I. 29.: *τὰ ὅπλα μὴ τίθεσαι] τὸ τίθεσθαι λέγεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἀποτίθεσθαι τὰ ὅπλα καὶ ἐπὶ τοῦ περιτίθεσθαι καὶ ἐνδύεσθαι, ὡς ἔγνωμεν ἐν τοῖς Θουκυδιδείοις ἐν τῇ β'. ἐνταῦθα δὲ ἐπὶ τοῦ περιτίθεσθαι*

1) Boysenus quidem p. 81. 82. magna cum confidentia Harpocrationem plurima atticistis debere affirmat, qua in re Carnuthius in „Jahresber. für klass. Alterth." V. p. 129. sqq. uidetur eum secutus esse. Sed Stoientinus in „Jahrbb. für klass. Philol." 119. p. 124 sqq. hanc Boyseni opinionem sat idoneis, ut üidetur, causis impugnat potiusque de origine Harpocrationis et atticistarum communi cogitandum esse censet.

λέγει (*ἀποτίθεσθαι* codd. Reiskius correxit). Nemo igitur negabit haec omnia arte inter sese cohaerere, atque atticistas auctores fuisse contendemus, etiamsi Hesychius et Photius tacent.

Memorabile testimonium ab atticistis scholia et oratorum et Thucydidis pendere praebet nobis scholion Thuc. I. 20.: *πρὸς τὸ Λεωκόριον*] *ἐλίμωξέ ποτε ἡ Ἀττικὴ καὶ λύσις ἦν τῶν δεινῶν παίδων σφαγή. Λέως οὖν τις τὰς ἑαυτοῦ κόρας ἐπιδέδωκε καὶ ἀπήλλαξε τὴν πόλιν τοῦ λιμοῦ. καὶ τούτων ἱερὸν ἐγένετο ἐν τῇ Ἀττικῇ τὸ καλούμενον Λεωκόριον.* Si cetera adiumenta adimus, habemus apud Harpocrationem s. u. *Λεωκόριον* haec: *Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Κόνωνος. τὸ δὲ Λεωκόριον εἶναί φησι Φανόδημος ἐν θ' τῆς Ἀτθίδος ἐν μέσῳ τῷ Κεραμεικῷ*, quae iam omnia cum atticistis conuenire docet Hesychius s. u., qui ultima ad uerbum repetit. Si Demosthenis scholia a Baitero et Sauppio edita euolueris, inuenies p. 125 B.: *Λεωκόριον τόπος τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ ἱστορίας· Λέως γὰρ ὁ Ὀρφέως υἱὸν μὲν ἔσχε Κύλανθον, θυγατέρας δὲ τρεῖς, Φασιθέαν* (l. *Φρασιθέαν* cf. Phot. gl. 1. 2.), *Θεόπην, Εὐβούλην· ἃς ὑπὲρ τῆς χώρας σφαγιασθείσας ἔτι παρθένους ἀπαλλαγέντες τε τοῦ λιμοῦ ἐτίμησαν οἱ Ἀθηναῖοι τῷ ἡρῴῳ καὶ ἐκ τούτου ἐκλήθη ὁ τόπος Λεωκόριον*, quocum conuenit Photi glossa altera; cum glossa prior similia afferat, atticistam utrumque de hac re rettulisse concludo. Apud Suidam res ita est comparata, ut glossa prior haec habeat: *Λεωκόριον, τόπος Ἀττικῆς ἀπὸ ἱστορίας* et sequatur scholion Thucydideum, glossa altera ad uerbum conueniat cum glossa Photiana et scholio Demosthenico. Sequitur sua quemque ratione haec transformasse, omnia autem ad eundem fontem i. e. ad atticistarum et Harpocrationis auctorem Pamphilum redire. Ex iisdem Aelianus uidetur hausisse uar. hist. XII. 28., qui historiolam ita refert: *Λεωκόριον ἐκαλεῖτο Ἀθήνησι τὸ τέμενος τῶν Λέω θυγατέρων Πραξιθέας* (sic) *καὶ Θεόπης καὶ Εὐβούλης. ταύτας δὲ ὑπὲρ τῆς πόλεως τῆς Ἀθηναίων ἀναιρεθῆναι λόγος ἔχει, ἐπιδόντος αὐτὰς τοῦ Λέω εἰς τὸν χρησμὸν τὸν Δελφικόν. ἔλεγε γὰρ μὴ ἂν ἄλλως σωθῆναι τὴν πόλιν, εἰ μὴ ἐκεῖναι σφαγιασθεῖεν.* Verba enim singula, quae omnibus his locis redeunt, conexum

intercedere docent. De re ipsa optime egit Maussacus ad Harpocrat. s. u. Ea uero, quae Goslingsius p. 61. attulit, non magni sunt momenti, cum Naberi tantum uerba repetat. Locis laudatis (Etym. Mag. s. u. et Bekkeri Anecd. p. 277, 13.), quia excerpta sunt, sine damno carere possumus.

Vnus restat locus, qui fortasse Harpocrationis testimonio possit atticistis restitui. Ad Thuc. I. 134. nonnulla habemus scholia, quae ad fontes perantiquos uidentur referenda: *τόπος ὁ Κεάδας* (sic) *ὀρωρυγμένος ἐν Λακωνικῇ ὅπου τοὺς κακούργους εἰώθασι ῥίπτειν*, et schol. Patm. *Κεάδας· τόπος τις παρὰ Λακεδαιμονίοις, εἰς ὃν ἐνέβαλλον τοὺς κακούργους, ὡς Ἀθηναῖοι εἰς τὸ βάραθρον.* Scholion alterum aperte concinit cum Ammonio p. 29. ed. Valcken.: *βάραθρος καὶ βάραθρον διαφέρει. βάραθρος μὲν γὰρ ὁ βαράθρου ἄξιος ἄνθρωπος. βάραθρον δὲ ὄρυγμά τι Ἀθήνησιν, εἰς ὃ τοὺς κακούργους ἐνέβαλλον, ὥςπερ οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς καταδικαζομένους ἐνέβαλλον εἰς τὸν Κεάδα*, quem locum exscripsit Thomas Magister p. 60. ed. Ritschl. Iam supra p. 89. nonnulla in lexico illo obuersari diximus, quae atticistarum doctrinam redolerent, cuius rei exemplum hic agnoscere mihi uideor. Atque, id quod maxime premo, eandem habemus formam falso scriptam *Κεάδας* in utroque testimonio, cum *Καιάδας* uera sit. Concinit cum Ammoni loco glossa in Bekkeri Anecd. p. 219.: *Βάραθρον· πάγη τὰ μὲν ἄνω ἴσχουσα ἰσχυρά πως, τὰ δὲ κάτω ὑπόχαυνα, ὥςτε τὸν ἐπιβάντα καταδῦναι. Ἀθήνησι δ' ἦν ὄρυγμά τι ἐν Κειριαδῶν δήμῳ τῆς Οἰνηίδος φυλῆς, εἰς ὃ τοὺς ἐπὶ θανάτῳ κατέβαλον, ὥςπερ οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰς τὸν Κεάδαν ἐνέβαλλον*, quod in breue contractum habemus apud Suidam *βάραθρον* gl. 2. Praeterea exstant adnotationes in scholio ad Arist. Plut. 431. (= Suid. gl. 1.) et apud Harpocrationem, quae nonnulla diuersa afferunt. Cum semper *Κεάδαν* et *βάραθρον* coniuncta uideamus, quidni omnes has glossas ad eandem originem referamus? Sed cum Harpocrationis locus corruptus sit, certum hoc exemplum esse non ausim dicere.

Neque multo aliter res comparata est in schol. Thuc. I. 43.: *ἐν τῇ ἠπείρῳ*] *ἤπειρος τριχῶς λέγεται, ἡ πᾶσα γῆ πρὸς*

ἀντιδιαστολὴν τῆς θαλάσσης, ἡ Ἀσία κατ' ἐξοχὴν καὶ μέρος τι τῆς ... Κεφαληνίαν. Ad scholion corrigendum illiusque auctorem indagandum frustra a Photi, Suidae, Etymologi lexicis auxilium petes. Vsum uocis explicat Harpocration s. u. E Gaisfordi uero adnotatione ad Etym. Mag. p. 433, 54. discimus in etymologico quodam Parisino in maiore quadam glossa haec referri: ἤπειρος· ἄπερος λέγουσιν οἱ Αἰολεῖς, οἱονεὶ πέρας μὴ ἔχουσα. καὶ Εὐριπίδης φησὶν „ἤπειρον εἰς ἄπειρον ἐξεπλεύσαμεν." [1]) ἤπειρος δὲ λέγεται ἡ ξηρὰ γῆ. Τριχῶς δὲ τὸ τῆς ἠπείρου ὄνομα. ἤπειρος κυρίως ἡ πᾶσα γῆ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς θάλασσης, ἤπειρος καὶ ἡ Ἀσία πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς Εὐρώπης, ἤπειρος καὶ ἡ Θεσπρῶτις. Plura igitur et maioris uetustatis uestigia habemus quam in scholio nostro. Cum ex Harpocrationis glossa: ἤπειρον· τῷ Ἰσοκράτει σύνηθές ἐστι τὴν ὑπὸ βασιλεῖ τῶν Περσῶν οὕτω καλεῖσθαι sciamus hanc glossam ad lexicon rhetoricum referendam esse et Etymologici glossa hanc Asiae significationem, quae unius Isocratis propria uidetur fuisse, prae se ferat, et Harpocrationem et etymologum Parisinum et scholiastam Thucydideum ex eodem fonte hausisse contendo. Qui fons qualis fuerit, in dubio relinquere tutius uidetur.

§ 13.

Naberi Prolegomena assidue perscrutanti mihi semper id mirum uidebatur eum, cum atticistas (et optimo id quidem iure) tanti faceret, fere nusquam uestigia eorum in commentariis ueterum, qui ad scriptores atticos exstant, latentia adhibuisse ad illorum doctrinam restituendam et explendam (id quod eo mirabilius uidetur esse, quod Boethi; quae putat, uestigia tam accurate in scholiis Platonicis persecutus est) et oratorum scholia bis terue tantum in tantae molis opere nominasse. Et in scholiis Thucydideis multa ex atticistis sumpta

---

1) Apud Photium s. u. uersus Euripidis ita laudatur: ἤπειρον εἰς ἄπειρον ἐκβάλλων πόδα, cf. Naber. I. p. 265.

esse uidimus et idem disquisitione instaurata inuenies in scholiis Demosthenicis et Aeschineis. De his iam supra egimus p. 84. sq., et quamquam in atticistarum fragmentis Eustathianis Aeschines nusquam laudatur, tamen eos scholiorum Aeschineorum auctores esse demonstrauimus s. u. *κρωβύλος, θέμενοι τὰ ὅπλα*, et atticistarum fragmentis cum scholiis Aeschineis accuratius collatis nonnullos locos conuenientes inueni, quos hic tractare meum non est. Quae cum Thucydideis conueniant, scholia praeter illa, de quibus iam dictum est, non repperi. De Demosthenicis uero, quae iam ad illustrandum atticistarum usum adhibui, pauca addenda sunt, ut reuera nonnulla ad atticistas referenda esse demonstremus. Vno quidem loco Aelius Dionysius Demosthenem respicit s. u. *ῥῶπος* (Eustath. p. 927, 53. = Ael. Dion. p. 134. Schwartz.)· *λεπτὸς καὶ ἀτελὴς φόρτος, ὡς δὲ Αἴλιος Διονύσιος λέγει, καὶ ποικίλος· γέλγην δὲ αὐτὸν ἔλεγον οἱ παλαιοί. ὅθεν καθὰ ὁ ῥωποπώλης οὕτω καὶ ὁ γελγοπώλης· ἡ δὲ λέξις τοῦ ῥώπου παρά τε Δημοσθένει καὶ ἑτέροις. ἐκ τούτου δὲ καὶ ῥωποπερπερήθρα τις προςερρέθη ἐπὶ χυδαιότητι καὶ φλυαρίᾳ σκωπτόμενος, οὗ ἡ παραγωγὴ κατὰ τὸ δακτυλήθρα καὶ τὰ ὅμοια. φέρεται δὲ καὶ ῥῆμα τὸ ῥωπίζειν ὃ δηλοῖ τὰ συμμικτὰ καὶ συμπεφυρμένα ποιεῖν.* Scholion, quod conueniat, deest. Praeterea saepissime Harpocration cum scholiis illis prorsus concinit, qua re iam supra uerisimile duximus, scholia Demosthenica, quae ad uoces *Λεωκόριον, ἐπήρεια* attulimus, ex atticistarum scriniis deprompta esse. Fortasse igitur e consensu scholiorum Thucydideorum et Demosthenicorum duobus locis atticistis sua restituere licebit.

Atque priore quidem loco habemus apertum consensum inter Suidam s. u. et scholia Thucydidea. Apud Suidam haec sunt: *κηρύκιόν ἐστι ξύλον ὀρθόν, ἔχον ἀμφωτέρωθεν δύο ὄφεις περιπεπλεγμένους καὶ ἀντιπροσώπους πρὸς ἀλλήλους κειμένους, ὅπερ εἰώθασι φέρειν οἱ κήρυκες μετ᾽ αὐτῶν καὶ οὐκ ἐξῆν αὐτοὺς ἀδικεῖν, παρ᾽ οὓς ἀπήρχοντο. σύμβολον δὲ ἦν τὸ μὲν ὀρθὸν ξύλον τοῦ ὀρθοῦ λόγου, τὸ δὲ παρ᾽ ἑκάτερα εἶδος τῶν ὄφεων τὰ ἀντιτασσόμενα στρατόπεδα. ὁ γὰρ ὀρθὸς λόγος*

δι᾽ ἀμφοτέρων χωρεῖ. Haec glossa, quae prorsus conuenit cum scholio Thuc. I. 55., optimam doctrinam redolet atque eo magis mirandum est, quod ceteri lexicographi uel omnino tacent, uti Photius et lexica Segueriana, uel glossas nullius pretii proferunt, uti Hesychius et Eustathius. Paene iam desperanti mihi cum scholia Demosthenica in manus incidissent, in scholio altero ad orat. 51, 13. glossam, quam supra attuli, ad uerbum repetitam esse cognoui, quod mihi argumento est, hoc scholion ex atticistis sumptum esse.[1]) Mirum uideri potest, quod Photius nihil tradidit, sed uel ex Eustathio eum nonnulla atticistarum fragmenta omisisse scimus, id quod Naber optime demonstrauit.

Alterum exemplum est scholion Thuc. III. 109.: *προὐργιαίτερον· προτιμότερον,* qua de uoce reliqua lexica omnia tacent praeter Suidam, qui habet *προὐργιαίτατον· καὶ προὐργιαίτερον· ἀναγκαιότατον, προτιμότατον.* Res igitur maxime esset dubia, cui hanc glossam deberemus, nisi omnem dubitationem nobis eximeret scholion ad Demosth. orat. 61, 26.: *προὔργου· πρὸ ἔργου. συμφέρον πλέον. προυργιαίτερον. ἀναγκαιότερον· τὸ πρὸ ἔργου αἱρετώτερον. τὸ πρὸ τοῦ παντὸς τοῦ ἔργου γινόμενον· προτιμότερον.* Eundem igitur trium glossarum auctorem habemus, qui quin Dionysius uel Pausanias fuerit, quis est, qui iam dubitet? Praeterea e fragmentis conseruatis atticistas Platonis studiosissimos fuisse et illius scholiis multas atticistarum opes contineri inter omnes constat. Quibus euolutis inuenies idem scholion ad Platonis Gorg. p. 458 C.: *προὐργιαίτερον· προτιμότερον,* unde iam certo certius apparet atticistas huius adnotationis auctores fuisse.

Hasce glossas habui, quas ad Aelium Dionysium et Pau-

---

1) Boysenus p. 73. iniuria multas atticistarum glossas in scholiis inueniri negauit, neque bene fecit Schwartzius, quod scholiorum farragines ad instaurandam Dionysi doctrinam omisit. Etiam ex his laciniis hic illic ratione et industria adhibita fragmenta atticistarum e tenebris, ubi per tot saecula latuerunt, in lucem possunt protrahi. Neque tamen hic Schwartzi error uidetur esse, sed potius Naberi, quem nimis caeco amore ille secutus est.

saniam referendas esse existimarem. Fortasse hic illic scholion minoris pretii omisi, sed hanc quaestionem a me non omni ex parte absolutam esse neque absolui potuisse optime scio, neque dubito, quin meliora et auctiora de Thucydidis interpretibus et de scholiastarum fontibus dici possent, nisi tot lexica adhuc in bibliothecarum tenebris laterent, nisi lexicorum cognitorum origo atque affinitas tam esset obscura et intricata, nisi ea tam misere corrupta et contracta essent. Mihi satis est demonstrasse Aelium Dionysium et Pausaniam ita in scholiis Thucydideis usurpatos esse, ut non ad uerbum exscripti sint — quamquam id quoque saepius factum esse uidimus — sed ut rerum summas scholiastae, quoad id illis ad explicandum Thucydidem utile esse uideretur, ad suas interpretationes adhibuerint, quod multo saepius factum esse animaduertimus, quam et Goslingsius arbitratus est et Boysenus p. 73. affirmauit.

APPENDIX I.

De additamentis posterioris aetatis et de tempore, quo scholia Thucydidea in eam, quae nunc exstat, formam redacta uideantur.

Scholia initio librorum Thucydideorum, ut fere semper fit, multo uberiora sunt, sub finem autem operis tam exilia fiunt, ut uix quicquam bonae frugis ex illis capi possit. Permulta insunt posterioris aetatis additamenta, interdum satis inepta, qua de re iam optime Goslingsius initio libelli sui exposuit. Sed de pluribus tacuit; quae cum in omnibus codicibus inueniri uideantur, operae pretium fuerit in illa inquirere atque explorare, quonam tandem tempore scholia in eam, quam nos habemus, formam redacta uideantur.

Cum supra exposuerimus scholia Thucydidea maxime e fontibus, qui inde a primo usque ad quartum post Chr. n. saeculum pertinent, hausta esse, terminum, post quem in hodiernam formam redacta sint, habemus. Accedunt autem scholia

nonnulla, quae exstant in omnibus codicibus, quae ob res commemoratas ad posteriora tempora referenda esse certum est. Habemus enim in scholio ad Thuc. I. 132.: ἐπὶ τὸν τρίποδα] οὐκ ἐν ᾧ ἐμαντεύετο ὁ Ἀπόλλων, ἀλλ' ἕτερόν τινα ὃν ἔλαβον οἱ Ῥωμαῖοι βασιλεῖς καὶ μετέθηκαν ἐπὶ τὸν ἱππόδρομον τοῦ Βυζαντίου. De eadem re eadem narrat Hermias Sozomenos hist. eccles. II. 5.: τὰ δὲ ἐν χαλκῷ θαυμασίως εἰργασμένα παντόθεν εἰς τὴν ἐπώνυμον πόλιν τοῦ αὐτοκράτορος ἐκομίσθη πρὸς κόσμον καὶ εἰςέτι νῦν θαυμασίως ἵδρυται κατὰ τὰς ἀγυιὰς, ἱππόδρομον καὶ τὰ βασίλεια· τὰ μὲν τοῦ Πυθίας ἦν μαντεῖον Ἀπόλλωνος καὶ οἱ ἐν Δελφοῖς τρίποδες κτλ., cf. Nicephori Callistr. hist. eccles. VIII. 33., Ouerbecki 'Schriftquellen p. 470.', ubi omnia, quae ad hanc rem pertinent, collecta inuenies. Hoc igitur scholion exeunte demum quarto post Chr. n. saeculo conscriptum est. Habemus praeterea scholion, quod exeunte sexto demum post Chr. n. saeculo confectum est, ad IV. 83.: μέσῳ δικαστῇ] ἀντὶ τοῦ μεσίτῃ καὶ διαιτητῇ. § ἡ τῶν προὐχόντων ἀρετὴ ἔν τε πόλεσι καὶ ἐν στρατείαις πανταχοῦ καθίσταται τὸ ὑπηκόων καὶ τῶν ἐναντίων ποιεῖ μὴ καταφρονεῖν ἐν μὲν τοῖς Ἕλλησι Βρασίδαν καὶ τὴν αὐτοῦ στρατιάν, ἐν τοῖς ἡμετέροις δὲ Βελισάριον εἰς παράστασιν τοῦ παρόντος λόγου παραβάλλομεν. Quae scholia recentiorum additamenta esse Doberentzio p. 18. crederemus, si praeter haec duo scholia et locos illos ex Actis Apostolorum 17, 21. in schol. III 38. et e Gregorio Nazianzeno [1]) in schol. III 37. allatos non alia adessent argumenta. Sed etiam in elocutione scholiorum tam multa inueniuntur, quae Byzantinos redoleant, ut inde necessario concludendum sit, sero scholia in eam, quam nos habemus, formam redacta esse. Cum res ipsa suadeat, ut prioribus

---

1) Βλαπτόμενοι δὲ αὐτοί] ἀσαφὲς τὸ χωρίον ὅτι ἀπὸ αἰτιατικῆς εἰς εὐθεῖαν μετέβη ἡ ἀπόδοσις τῆς ἐννοίας. ὅπερ ἐστὶ παρὰ τὴν κοινὴν ἔννοιαν. ὤφειλε γὰρ βλαπτομένους καὶ ἀκροωμένους εἰπεῖν ὁ γράφων, ἀλλ' ὡς καινῶν συντάξεων εὑρετὴς καὶ τῆς παλαιᾶς Ἀτθίδος ἐπιστήμων ταῦτα οὐ πεποίηκε. τοιαύτας δὲ εὑρήσεις καὶ παρὰ τῷ θεολόγῳ (i. e. Gregorio Nazianzeno) συντάξεις πολλάς, ἃς οἱ μὴ εἰδότες διαβάλλουσί τε καὶ σολοικίζειν τὸν μέγαν οἴονται οἱ ἀμαθεῖς.

temporibus multo pleniora scholia ad Thucydidem exstitisse credamus, tum eo firmatur haec suspicio, 1. quod permultos commentarios nouimus, quorum fere omnia uestigia perierunt; 2. quod scholia quattuor priorum librorum multo pleniora sunt, quam scholia ceterorum librorum; 3. quod nonnullis locis [1]) ad adnotationes quasdam respicitur, quas nusquam in scholiis, qualia nunc exstant, reperies. Quae scholiorum pleniorum uestigia ipsi supra magna ex parte in iudicium uocauimus. Id tantum addere liceat nonnullis locis magnam doctrinam apparere (ut iam Goslingsius in addendis demonstrauit) et interdum fragmenta exstare, quae aliunde non innotuerunt, ut Hecataei in scholio Thuc. I. 3., Theopompi in scholio VI. 4., epigramma in honorem Orsippi in schol. I. 2.

Sed ad elocutionem byzantinam redeamus. Habemus enim ante omnia nonnulla regionum fluminum oppidorum nomina, quae posteriori tantum tempori tribuenda sunt. Incipiunt fere omnia illa scholia uerbis *ἡ νῦν καλουμένη* cf. I. 24.: *Ἐπίδαμνος*] *ἣ νῦν Δυρράχιον καλεῖται, ἥν τινα* (*τινες* Goslingsius p. 62.) *παραγραμματίζοντες Δοράκιον καλοῦσιν.*[2]) I. 110. *Τὸ Μενδήσιον*] *τὴν νῦν καλουμένην Θμοῦιν.* II. 96. *Ἀταλάντη*] *ἡ νῦν λεγομένη Κασανδρία.* II. 96. *Τοῦ Στρυμόνος*] *Στρυμὼν ποταμὸς Θρᾴκης περὶ τὴν Ἀμφίπολιν. ὅρα πόθεν ἄρχεται ὁ Στρυμὼν καὶ ποῦ λήγει. καὶ ἔτι καὶ ὁ Ὄσκιος* (*Ἄξιος*?) *ποταμὸς καὶ ὁ Νέσος, ὃν οὗτος Νέστος καλεῖ κτλ.* II. 97. *Δόβηρον τὴν νῦν καλουμένην Γέβρην.* II. 99. *Ἄξιον*] *τὴν Βάρδαριν καλεῖ*

---

1) Schol. Thuc. IV. 135.: *ἰστέον ὅτι εἰς τὸ κομψὸν τῆς φράσεως Θουκυδίδης Αἰσχύλον καὶ Πίνδαρον ἐμιμήσατο, ἐς δὲ τὸ γόνιμον τῶν ἐνθυμημάτων τὸν ἑαυτοῦ διδάσκαλον Ἀντιφῶντα, εἰς δὲ τὴν λέξιν Πρόδικον, ὅθεν καὶ Προδίκου λέξις ἐν τῷ κειμένῳ σημειούμεθα.*

2) Fontes horum scholiorum et nomina uix alibi inueniuntur. Formam *Δοράκιον* nusquam fere inuenies, nisi in scholio Ambros. ad Dion. Halic. p 833.: *Ἐπίδαμνος*] *νῦν δυρράκιον καλεῖται, τινὲς δὲ καὶ δοράκιον καλοῦσιν* cf. Léon Sadée, Quaestt. de Dionysii scriptis rhetor. Diss. Argentorat. uol. II. p. 136. Goslingsius duos inuenit locos e Dionysi Halicarnasensis operibus exscriptos, qui in codice Pal. E solo uidentur exstare. Quam rem iam ante illum obseruauit Henricus Stephanus cf. Krueger, Historiogr. p. 227. not.

(fortasse idem flumen est, quod nunc Vardar appellatur). II. 102. *Οἰνιάδας*] *Οἰνιὰς πόλις ἐστὶν ἐν τῷ στομίῳ τοῦ Ἀχελώου, ἡ καὶ νῦν Δραγαμέστη καλουμένη.*[1]) ib. *διὰ Δολοπίας*] *Δολοπία ἡ νῦν καλουμένη Ἀνοβλάχα.* Haec nomina omnia temporum byzantinorum inde ab Iustiniano propria sunt.[2])

Accedunt uocabula sermonis byzantini, quorum exempla tantum, quia saepius inueniuntur, affero.

Luculentissimum exemplum est uocabulum *ὄβρυζος* in schol. Thuc. II. 13., quocum cf. Edicta II. Iustiniani in praef. *τὴν παρ' Αἰγυπτίοις οὕτω καλουμένην ὄβρυζον, τοῖς μὲν ἄνωθεν χρόνοις οὐκ ἐγνωσμένην.* — *σεμνολόγημα*, quod in scholiis saepius usurpatur, non inuenitur ante Sext. Empir. p. 177., Procop. Gaz. ep. 48., Greg. Nazianz. Ep. 59., p. 816. et inde saepissime. — *λαξεύειν*, quod habemus in schol. Thuc. I. 93., apud Byzantinos tantum inuenitur, cf. schol. Lycophr. 523. Eustath. p. 230, 3. Eumath. 14. — *μάγγανον*, quod scholiasta ad Il. 4. suis temporibus pro *βάλανος* uocabulo usurpari ait, item in scholio ad Aristoph. Vesp. u. 155. et apud

1) Quod nomen etiam nunc habemus: Bucht von *Δραγαμέστο* cf. Bursian. Geogr. v. Griechenl. I. p 113.

2) Scholia Thucydidea, quae ad res geographicas pertinent, saepissime e fonte optimo uidentur fluxisse. Neque tamen adhuc, quaenam subesset origo, indagare potui, nisi in duobus scholiis: IV. 56. *τὴν Λιμηράν*] *οὐκ ἐκ λιμοῦ οὕτως ὠνόμασται, ἀλλὰ διὰ τὸ πολλοὺς ἔχειν λιμένας ἀντὶ τοῦ Λιμενηράν*, quod idem rettulit Apollodorus cf. Strabo VIII. p. 368., Herod. ed. Lentz. I. p. 260, 23., Stephan. Byz. s. u., Etym. Mag. p. 566, 34. Goslingsius p. 83. falso Artemidorum auctorem fuisse contendit Eustathi testimonio nisus p. 287, 13. Sed Eustathium saepissime nomina inter se confudisse consentaneum est. Scholiasta Thucydideus sua fortasse ex Herodiano petiuit, cum Apollodori opera, posteaquam Strabonis libri publici iuris facti sunt, uix ipsa inspicerentur. Artemidorum uero scholii auctorem habemus I. 4., ubi catalogum quindecim Cycladum inuenies, cf. Strab. p. 485. Nomina si non omnia, pleraque tamen inter se conueniunt, cum *Σκῦρος*, quod scholiasta exhibet, sine dubio sit corruptum pro *Σῦρος* (cf. Bursian, Geogr. II. p. 384. 390., unde Scyrum semper Sporadum particulam fuisse discimus), neque *Ἴκαρος* siue *Ἰκαρία* fuerit e Cycladum numero, sed potius *Γύαρος*, ut Strabo docet. Cetera prorsus inter se conueniunt.

Mauricium Strateg. 10, 3. exstare affirmat Dindorfius in thesauro Stephani. — Vocabulum in scholiis saepissime usurpatum est ἐλλιμενίζειν, quod notione antiqua „portorium exigendi“ habet Aristophanes apud Poll. IX. 31., posteriorem uero notionem „nauem appellendi“, qua scholia utuntur, habemus apud Synes. Ep. 147. p. 284 B. et in scholio ad Eurip. Orest. u. 53. — Vocabulum ἀνέσιμος habemus in schol. Thuc. VII. 93., schol. Lycophr. u. 18., in Constantini Manassae Chronico u. 5901. — ἐξουδενοῦσθαι habet scholiasta Thucydideus ad V. 28. et iterum inuenies Basil. Ep. 61. uol. III. p. 61 A. Etym. Mag. p. 350, 24. Gregor. Nyss. uol. I. p. 286. B. — μαυλία in scholiis pro uocabulo μάχαιρα usurpatur, cf. schol. ad Nicandri Theriaca ed. Schneider. p. 57, 5. μαυλίδι· μαχαίρᾳ cf. Eustath. Iliad. p. 691. et Dosiad. in Anthol. Palat. XV. 25, 4.

Quae cum ita sint, scholia Thucydidea inde ab Iustiniani temporibus in eam, qua nos utimur, formam redacta esse concludo. Terminum Iustiniani temporum quam Suidae propiorem esse inde apparet, quod multa habemus scholia corrupta (quae Goslingsius ex parte correxit, multo plura, quamquam sunt corruptissima, intacta reliquit). Suidas uero, qui decimo post Chr. n. saeculo floruit, et codex C eiusdem aetatis praebent terminum, ante quem scholia hanc in formam esse redacta putandum est.

APPENDIX II.

Index scholiorum Thucydideorum, quae Suidas ex codice suo transcripsit.

(cf. p. 94. sq.)

I. 1. ἐλπίσας.
ib. ξυνέγραψε.
I. 5. καλῶς (abbreu.)
I. 6. ἐνέρσει κρωβύλον.
* ib. ἄθλον.
I. 7. ἔφερον.
* ib. προσοίκους.
* ib. ἐσιδηροφόρει cf. μαυλία.
I. 10. πλοῖα κατάφρακτα.
ib. προσκώπους.
I. 11. διέφερον.
*I. 12. ἀποικίας ἔπεμψε.

I. 13. ἀμφότερα.
* ib. ἐπὶ ῥηταῖς γέρασιν (abbr.).
* ib. μεταχειρίσαι.
*I. 14. ἐξηρτυμένα.
I. 17. μάλιστα.
*I. 19. ἀκραιφνοῦς.
*I. 20. ὑπονοήσας.
* ib. ἕτοιμος.
*I. 26. προϊσχομένου.
*I. 29. ἀποδόσθαι.
* ib. κῆρυξ.
ib. παρὰ πολύ.
I. 30. ἐπίνειον.
*I. 31. ἔνσπονδος.
I. 32. σωφροσύνη.
I. 33. ἀρετή.
*I. 35. ὑπείπομεν.
*I. 38. διαφερόντως.
I. 40. ἀμύνειν.
* ib. ἀνοκωχή.
I. 41. ἐπιχρῆσθαι.
I. 42. κελεύω.
I. 44. συμμαχία.
I. 46. στρατόπεδον.
I. 48. μετεώρους νῆας.
* ib. κέρας.
*I. 49. διέκπλοι.
ib. σημεῖα ἀρθῆναι.
* ib. προσφερής.
*I. 50. σκάφη.
ib. ἐπεπαιώνιστο.
ib. ναυάγιον.
ib. παιᾶνας.
I. 51. κελήτιον.
I. 53. κηρύκιον.
I. 54. καταδύσαντες ναῦς.
*I. 57. ἐπιστέλλουσιν.
I. 60. ψιλοί.
I. 63. χηλαί.
I. 68. παρακαλεῖν.
*I. 73. καταβοήν.
*I. 81. φρόνημα.
*I. 82. καταφωρᾶν.
I. 87. διαγνώμη.
* ib. χρηματίσαντες.
I. 89. τειχῶν.
I. 90. παρελθεῖν (abbreu.)
I. 92. ἀνεπικλήτως.
* ib. οἰκοδομία.
ib. κωλύμη.
I. 93. ἐγκατελέγησαν λίθοι.
ib. προσέκειτο.
I. 94. πολιορκῆσαι.
I. 95. ἀπαλλαξείειν.
I. 98. παρὰ τὸ καθεστηκός.
*I. 99. ἔκδειαι.
*I. 100. ἀντίπερας.
*I. 101. Εἵλωτες.
I. 118. ἐπιχειρητέα.
I. 120. διαλλαγῆναι.
† ib. ἐναλλαγῆναι.
ib. εὖ παρασχόν.
I. 122. εὐοργήτως.
† ib. καταφρόνησις.
†I. 126. ἀνεχρήσατο.
I. 127. ξυμφοράν (apud Bernhardy. falso ad I. 140.).
I. 128. Χαλκίοικος.
*I. 129. γραφή.
†I. 131. εἱρκτή.
*I. 134. προτεμένισμα.
I. 136. καταλῦσαι.
I. 137. ἀποσαλεύσας (apud Bernhardy. falso ad I. 127.)
I. 139. ἀόριστος γῆ.
I. 140. ὀργῇ.
ib. προὔχοντο.
I. 146. ἀκηρυκτεί.
II. 4. πυλή.[1])
ib. βαλανάγρα.

---

1) Ritschelius, cum Prol. ad Thom. Mag. p. 44. hanc glossam e Thoma petitam esse suspicaretur, errauit.

II. 4. στύραξ.
II. 5. εὐθύς.
II. 7. λαμπρῶς.
*II. 8. λόγια.
ib. οὐκ ἀπεικότως.
II. 13. ἀπέφθου χρυσίου.
†II. 15. δωδεκάκρουνος.
* ib. πρυτανεῖα.
II. 16. ἐβαρύνετο.
*II. 17. ἀκροτελεύτιον.
*II. 18. καθέδρα.
II. 25. ἄραντες.
II. 27. ἀποίκησις.
ib. ἔποικος.
II. 34. πρότριτα.
II. 35. δόκησις ἀληθείας.
†II. 39. ἐγκράτεια.
*II. 42. ἰσόρροπος.
II. 47. νόσος λεγόμενον.
II. 49. καρδία gl. 2.
ib. πελιτνόν.
ib. στόμαχος.
* ib. ἀνεκρίθη.
*II. 65. ἀδωρότατος.
II. 75. φορμηδόν.
* ib. ξεναγοί.
*II. 76. ὑπόνομος.
* ib. βρόχος.
*II. 77. φακέλλους.
II. 84. ἐν χρῷ παραπλεῖν.
ib. ἐπίνειον gl. 2.
ib. ἐξένευσαν gl. 2.
II. 89. διέκπλοι.
II. 91. Ἀπολλώνιον.
* ib. μετωπηδόν.
II. 92. ὁλκάς.
* ib. ἀπεγένετο.
II. 93. ὑπειρέσιον (sic).
II. 94. φρυκτοί cf. III. 22.
III. 13. καθαιρήσεται.
III. 46. ἐχέγγυος.
III. 70. βουλῆς.
ib. ἐθελοπρόξενος.
III. 87. διωκωχή.
III. 93. νεοκαταστάτοις.
III. 97. ὑπαγωγάς.
IV. 1. σίτου ἐκβολήν.
IV. 4. λογάδην.
*IV. 8. βύζην.[1]
IV. 10. πλῆθος.
IV. 12. παρεξειρεσίαν.
*IV. 25. ἀποσιμῶσαι.
*IV. 26. διαμώμενοι.
† ib. ἀληλεσμένοι.
*IV. 32. ἀμφίβολοι (?)
IV. 48. σφαγάς.
†IV. 68. βουλεύοντι.
IV. 76. χώρα.
IV. 88. πιστώσαντες.
†IV. 97. ἀνασπᾷ.
ib. ὁμοχαίτας.
IV. 108. Ἀτραμύττειον.
V. 1. ὀργᾶν.
ib. ἱερῶσθαι.
V. 28. ἐκκαρπωσάμενοι.
*V. 57. ἄμιπποι.
VI. 27. Ἑρμῶν.
*VI. 36. ἐπηλυγαζόμενοι.
VII. 25. ὤνενον.
VII. 26. ὁπλίτης.
VII. 34. ἐπωτίδες gl. 2.
VII. 58. νεοδαμώδης.
VII. 60. ἁπλούστερος.
VII. 78. ἄπεδον.
VIII. 41. δελφίς.
†VIII. 43. ἀποτειχίζειν.
VIII. 66. δικαίωσις (?).
†VIII. 84. ἐπανήρατο.
VIII. 98. ἐθελοντηδόν.

1) cf. Poppo. ed. II. uol. 3. praef. p. 14.

Locos cruce notatos falso appinxit Kuester. Astericis notata non inueniuntur in indice Bernhardyano: neque tamen omnia scholia, quae Suidas exscripsit, me attulisse affirmauerim. Quae glossae Thucydidem tantum laudant neque ullo modo cum scholiis conferri possunt — sunt autem centum quadraginta sex —, eas consulto omisimus.

INDEX SCHOLIORUM,[1]

de quibus in hoc libello disputatum est.

---

1) Scholia asteriscis significata debentur atticistis.

3 2044 017 886 706

